

B. INST. ISTORIE
A. R. S. R.

1
6869

L

**Aspecte militare ale revoluției
din 1848 în Țara Românească**

ASPECTE MILITARE ALE REVOLUȚIEI
DIN 1848 ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

C. CĂZĂNIȘTEANU • Col. M. CUCU • E. POPESCU

Int. e. 7721

EDITURA MILITARĂ
București — 1968

**Coperta de
C. GULUȚA**

Situația Țării Românești în ajunul revoluției din 1848

1. Situația economică, socială și politică

Revoluția de la 1848 din Țările Române — Moldova, Țara Românească și Transilvania — reprezintă unul din evenimentele de seamă din lupta dusă de poporul nostru pentru libertate națională și progres social. Înscriindu-se în ansamblul mișcării revoluționare europene, revoluția din 1848 din Principatele Române și-a avut nota sa proprie, specifică.

Cauzele care au dat naștere revoluției de la 1848 în Țările Române trebuie căutate în primul rînd în condițiile de dezvoltare economică, socială și politică a acestora. „Revoluția română de la 1848 — arăta N. Bălcescu în anul 1850 — nu a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decît voința întîmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltorii ei sînt optsprezece veacuri de trude, de suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși”¹.

Într-adevăr, orînduirea feudală devenise o frînă în calea dezvoltării economice și sociale a Țărilor Române. Încă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea începuseră să apară unele elemente ale producției capitaliste, a căror dezvoltare s-a accentuat în perioada următoare. S-a ajuns astfel ca spre mijlocul secolului al XIX-lea criza societății feudale românești să intre într-o nouă etapă, caracterizată prin creșterea forțelor purtătoare ale progresului economic, social și politic, prin agravarea contradicțiilor dintre clase și grupuri sociale, dintre poporul român și asupritorii străini.

Înlăturarea în 1829 a monopolului turcesc asupra comerțului Țării Românești și Moldovei a dat posibilitatea includerii

lor în circuitul comerțului internațional, contribuind la stimularea producției agricole. Cererea sporită de cereale-marfă, de produse agricole în general, în regiunile mai dezvoltate ale Imperiului habsburgic, a determinat și în Transilvania o dezvoltare mai accentuată a producției și comerțului.

Activitatea economică sporită ce se desfășura în cele trei țări române a dus implicit la întărirea burgheziei și la creșterea numărului lucrătorilor din manufacturi și ateliere. Dar dezvoltarea firească, atât pe plan economic cât și politic, era frânată de relațiile feudale. Se impunea deci sfărîmarea vechilor rînduiri. Burghezia, adînc nemulțumită de îngrădirile feudale, dorea să cucerească puterea în stat pentru a da curs dezvoltării nestingerite a capitalismului. Ea a constituit forța conducătoare a revoluției de la 1848. O parte importantă a boierilor din Principate și a nobililor din Transilvania era interesată în abolirea servituților feudale și acționa alături de burghezie.

În doborîrea feudalismului erau interesate în gradul cel mai înalt masele largi populare de la orașe și sate — meseriașii, lucrătorii și țărănimea — care erau supuse unei crunte exploatare. Țărănimea dependentă, greu înrobită de sarcinile feudale, năzuia să se elibereze de jugul feudal și să devină stăpîină a pămîntului pe care îl muncea.

Numai o pătură relativ restrînsă a marii boierimi și a nobilimii se opunea desființării privilegiilor feudale, urmărind pe de o parte să-și păstreze în întregime întinsele pămînturi pe care le stăpînea, iar pe de alta să-și mențină monopolul marilor demnități în stat.

În aceste condiții, contradicția fundamentală dintre țărănimea dependentă și exploatareii ei ridica cu acuitate rezolvarea problemei agrare, problemă centrală a revoluției în toate cele trei țări române. Țărănimea devenea în modul acesta forța socială de bază a mișcării revoluționare din 1848.

Dominația străină, care se manifesta sub diferite forme asupra Țărilor Române, agrava criza societății feudale românești. Poporul român dorea cu ardoare să scape de asuprirea națională — exercitată în Țara Românească și Moldova de Turcia, puterea suzerană, și de Rusia, puterea protectoare, iar în Transilvania de Imperiul habsburgic și nobilimea maghiară — și să se unească într-un singur stat puternic, de sine stătător. Dorința înfăptuirii unității naționale s-a manifestat îndeosebi în timpul desfășurării revoluției, deși ea exista în concepția fruntașilor

pașoptiști și înainte de începerea acesteia. O seamă de mărturii din acea vreme ne oferă o imagine clară asupra năzuințelor românilor de a se uni într-un singur stat național. Într-o scrisoare către Ion D. Ghica, Dimitrie G. Golescu spunea printre altele : „Am aruncat deunezi ochii asupra hărții tipărite la Viena, înainte de 20 de ani, care hartă înfățișa numai țările locuite de români, Valahia, Moldova, Bucovina, Transilvania, Banatul. Știți că țările acestea ar putea să formeze un regat frumos... cu frontiere indicate parcă de natura însăși?... Ideea aceasta care părea o utopie în anul trecut mi se pare azi realizabilă...”².

Un rol important în pregătirea stării de spirit revoluționare l-au avut intelectualii din cele trei țări române, care, prin viu grai sau în scris, s-au străduit să facă cunoscute problemele de competență ce frământau întregul popor. Presa, publicațiile timpului au constituit un mijloc important pentru răspândirea ideilor progresiste și pentru strângerea legăturilor între Moldova, Țara Românească și Transilvania. Revista „Dacia literară”, apărută la Iași în 1840 sub conducerea lui M. Kogălniceanu, ca și „Magazinul istoric pentru Dacia”, apărut în București în 1845 din inițiativa lui N. Bălcescu și a transilvăneanului A. T. Laurian, propagau ideea unirii naționale a poporului român.

Colaborarea între conducătorii mișcării din Moldova, Țara Românească și Transilvania, similitudinea dezideratelor ce au figurat în programele de la 1848 au dat unitate luptei revoluționare din cele trei țări române, deși ea s-a manifestat în mod particular în fiecare dintre ele, în funcție de condițiile locale specifice.

În Țara Românească, nivelul atins de dezvoltarea forțelor de producție a înregistrat o creștere însemnată spre mijlocul secolului al XIX-lea. În această perioadă a avut loc sporirea numărului atelierelor și al manufacturilor, în special în ramurile alimentară și textilă ; s-a făcut trecerea de la producția manufacturieră la cea de fabrică, munca salariată a început să se generalizeze în manufacturi, multe din acestea căpătând un caracter capitalist. Dezvoltarea forțelor de producție s-a reflectat pe plan social prin apariția unor noi clase — burghezia și muncitorimea salariată — ambele interesate în înlăturarea relațiilor feudale.

Masele largi muncitoare de la orașe și sate erau interesate în cel mai înalt grad în doborârea feudalismului.

Datorită faptului că boierimea din Țara Românească, intrată în circuitul european al comerțului cu cereale, avea nevoie de o cantitate sporită de mărfuri agricole, s-a produs o agrare a exploatării țărănimii.

Cu toate că boierii au mărit suprafețele cultivate cu grâu și porumb și au început să introducă unelte mai perfecționate, principalul mijloc folosit pentru mărirea producției agricole l-a constituit intensificarea exploatării clăcașilor. Folosindu-se de prevederile Regulamentului organic — denumit de Marx „codicele muncii de clacă” — boierimea a înăsprit claca, ridicând-o în fapt la peste 100 de zile pe an și a redus din ce în ce mai mult loturile de pământ pe care le aveau în folosință țărani clăcași. S-a ajuns astfel că în preajma anului 1848 boierii și mânăstirile din Țara Românească dețineau circa 80% din suprafața pământului, pe când țărănimea stăpânea doar 20%.

Exploatarea și împilarea de nesuportat la care erau supuse masele țărănești au dus la asocierii contradicțiilor dintre țărănimea dependentă și feudali.

Lupta țăranilor împotriva exploatării s-a manifestat atât prin nesupunere la clacă și la plata birurilor, fuga de pe moșii sau incendierea recoltelor, cât și trecerea lor în rîndul haiducilor etc. Erau însă și cazuri cînd, ajunși la marginea răbdării, țărani puneau mîna pe furci, pe topoare și pe coase, ridicîndu-se împotriva asupritorilor. O asemenea răzvrătire locală s-a produs în anul 1845 la Islaz (Romanați), unde 300 de țărani s-au răscolat împotriva împilatorilor și au hotărît să pornească în masă spre București, pentru a înfățișa cîrmuirii nemulțumirea lor. O altă încercare de răzvrătire a avut loc în anul 1846, în plaiul Cloșani (Mehedinți) ⁹.

În perioada premergătoare revoluției de la 1848 au crescut frămîntările în rîndul burgheziei și al tuturor păturilor sociale nemulțumite de regimul feudal. Burghezia din Țara Românească a trecut la organizarea unor acțiuni ce urmăreau înlăturarea vechilor rînduieli. Astfel, mișcarea antifeudală condusă de Ion Cîmpineanu, la care au participat burghezi și boieri liberali, își alcătuisse un program prin care se prevedea desființarea privilegiilor boierești și emanciparea țăranilor. În toamna anului 1840 lupta împotriva feudalismului a căpătat un caracter mai radical. Un grup de patrioți, exponenți ai burgheziei și ai micii

boierimi — printre care Dimitrie Filipescu, Eftimie Murgu și Nicolae Bălcescu — a alcătuit un comitet pentru întocmirea unui proiect de constituție, în care se prevedea pe lângă desființarea privilegiilor boierești și a iobăgiei și organizarea unei armate naționale. Dar autoritățile au descoperit această „conspirație“ și principalii ei conducători au fost arestați și condamnați la închisoare.

În anul 1843 a luat ființă la București societatea politică secretă „Frăția“, inițiată de Nicolae Bălcescu, Ion Ghica și căpitanul Christian Tell. Societatea urmărea să dea luptei revoluționare o largă bază de mase, prin atragerea în cadrul mișcării — pe lângă burghezie și boierimea liberală — și a micii burghezii, a muncitorimii și mai ales a țăranimii clăcașe. Deviza „Frăției“ — „Dreptate, Frăție“ — va deveni deviza revoluției de la 1848 din Țara Românească. Societatea considera că în programul revoluției viitoare trebuia înscrisă împroprietărirea țăranilor, ceea ce a avut o influență covârșitoare pentru atragerea la luptă a unor mase cât mai largi. La scurt timp după înființare, „Frăția“ și-a lărgit cadrul, primind în rândurile ei numeroși alți membri — civili și militari. Ea a desfășurat o intensă activitate în scopul pregătirii revoluției de la 1848 din Țara Românească. Centrul mișcării revoluționare era la București, unde „Asociația literară“ (înființată în 1845 ca paravan al „Frăției“) făcea posibilă și desfășurarea unei activități legale.

Spre sfârșitul anului 1847 și începutul anului 1848, mișcarea antifeudală cuprinsese cea mai mare parte a populației Țării Românești. Lupta împotriva asuprii feudale se intensificase atât la orașe cât și la sate, contradicțiile de tot felul se agravasera. Se crease deci și în acest principat o situație revoluționară.

2. Armata Țării Românești în ajunul revoluției

Epoca domniilor fanariote a constituit pentru țările române o perioadă de regres pe tărîm militar, în care vechile instituții ostășești pămîntene au fost desființate. Prin această măsură Turcia urmărea să împiedice orice încercare de emancipare a poporului român. Dar lupta pentru libertate și independență națională a continuat sub diferite forme. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale seco-

lului al XIX-lea numeroși români s-au înrolat ca voluntari în armatele ruse și austriece care se găseau în război cu turcii, avînd astfel din nou prilejul să înfrunte pe cîmpul de luptă pe asupritorii de veacuri ai poporului român.

La sfîrșitul deceniului al treilea al secolului al XIX-lea au apărut condiții favorabile renașterii oștirilor pămîntene. Într-adevăr, în cuprinsul tratatului de la Adrianopol — încheiat la terminarea războiului ruso-turc din anii 1828—1829, la care participaseră și oțeva mii de voluntari români — se prevedea, printre altele : „Pentru slujba carantinelor și pentru privegherea siguranței hotarelor și pentru pázirea bunei rînduiei în orașe și în cîmpenie, precum și pentru îndeplinirea pravilelor și a reglementurilor, ocîrmuirea fiecărui prințipat va putea ține cea mai neapărat trebuincioasă sumă de paznici înarmați pentru toate aceste slujbe. Numărul și ținerea acestei miliții vor fi puse în rînduiala domnilor întru osoglăsuire cu divanurile lor și vor fi întemeiate pe cele mai înalte pilde vechi“ 4.

Pe baza acestei stipulații, o comisie specială a elaborat pentru Țara Românească „Regulamentul ostășesc pentru Miliția Pămîntenească a Principatului Valahiei“, care a fost aprobat la 11 aprilie 1831 de Adunarea Obștească și înglobat în Regulamentul organic, formînd capitolul XI. În acest regulament se dădeau amănunte privitoare la recrutarea, organizarea și instruirea „Miliției Pămîntenești“. Deși legiferarea reînființării armatei pămîntene s-a făcut, așa cum am văzut, în primăvara anului 1831, activitatea de recrutare a efectivelor a început cu mult mai devreme.

Renașterea armatei române pămîntene a produs un entuziasm de nedescris în rîndurile populației. În legătură cu aceasta, ziarul „Curierul românesc“ din București scria : „Mare mișcare și bucurie au pricinuit în toată Capitala noastră uniforma românească și organizația oștirii ce se gătește. Tot românul parcă-și vede nația sa renăscîndu-se..., se strămută de plăcere, sare și se îmbrățișează cu alt frate al său, cu care vorbește, lăcrimează, rîde și nu știe ce face...“ 5.

Potrivit prevederilor regulamentului, recrutarea gradelor inferioare s-a făcut atît prin înscrierea din oficiu, cît și prin tragere la sorți și înrolări de bună voie. Obligația de a da oameni în miliția pămînteană o aveau numai familiile țărănești posesoare de pămînt și deci plătitoare de biruri. Cei recrutați

trebuiau să aibă vârsta între 20 și 30 ani ; durata serviciului militar era de șase ani.

Cadrele de ofițeri se recrutau numai din rîndul boierilor. Deși erau scutiți de serviciul militar obligatoriu, mulți tineri proveniți din familiile boierești s-au înrolat în armată, primind grade ofițerești echivalente rangurilor lor. Regulamentul organic stipula ca pe viitor boierii de orice categorie să poată fi primiți în armată cu gradul de iuncăr (aspirant la gradul de ofițer), fără soldă, iar după un an să fie avansați ofițeri, dacă aveau pregătirea necesară. Este limpede că sistemul de recrutare nu era echitabil, asigurînd privilegiile boierilor și nedreptățind celelalte pături sociale care nu aveau acces la gradele ofițerești. Totodată se lăsa un cîmp larg abuzurilor de tot felul.

Datorită criteriilor de recrutare, compoziția socială a armatei a fost, de la început, bine determinată. Masa soldaților a constituit-o țărănimea, în timp ce cadrele erau formate din boieri de diferite ranguri. Ofițerii proveniți din marea boierime ocupau de regulă posturi superioare ; celor din rîndul boierimii mici și mijlocii le erau acordate grade și funcții militare mai mici.

Deși în cele aproape două decenii ce s-au scurs de la reînființarea armatei pămîntene pînă în anul 1848 au fost luate o serie de măsuri care au dus la dezvoltarea acesteia, structura ei generală a rămas cea prevăzută de articolele Regulamentului organic. De asemenea, rolul său a continuat să se limiteze la asigurarea ordinii interne și a cordonului sanitar de-a lungul frontierelor.

În luna mai 1848 (deci cu foarte puțin timp înainte de izbucnirea revoluției) armata Țării Românești avea un efectiv total de 5 608 oameni. Dintre aceștia 4 869 aparțineau trupelor pedestre și 574 intrau în compunerea trupelor călări. În aceste efective era cuprins un număr de 146 de ofițeri inferiori și 18 ofițeri superiori ⁶.

Ministrul oastei era colonelul Ioan Odobescu, iar în fruntea ștabului domnesc (statului major) se găsea colonelul Alexandru Banov.

Categoriile de trupe existente în acea perioadă în armata permanentă a Țării Românești erau : infanteria, cavaleria, artileria, flotila fluvială și pompierii ^{*}.

* Organizarea de detaliu, în anexele 1, 2, 3.

Dislocarea unităților în diferite centre de pe teritoriu era făcută în așa fel de autorități, încît să poată asigura în orice moment ordinea internă.

În afară de armata regulată, mai existau în această perioadă trupe de dorobanți, a căror sarcină principală era menținerea ordinii interne. Dorobanții erau organizați pe cete (cîte o ceată de fiecare județ), avînd efective care variau în raport cu mărimea județului. Din satele aflate de-a lungul frontierelor se recrutau „potecașii“ (folosiți spre Transilvania și Moldova) și „cordonașii“ (de pe linia Dunării), care formau pichete grănicerești intercalate între cele alcătuite de armata regulată.

Făuritorii armatei pămîntene urmăriseră să facă din ea un instrument prin care să-și asigure dominația de clasă. Dar evenimentele anului 1848 au dovedit că armata, datorită compoziției sale sociale, era — în marea ei majoritate — receptivă față de idealurile revoluției. Masa soldaților proveniți din rîndurile țărănimii era animată de aspirații legate de transformările sociale pe care revoluția le promova. În același timp, chiar printre cadrele ofițerești se găseau elemente interesate în realizarea acestor transformări. Ele aparțineau boierimii liberale, ale cărei interese economice — în special abolirea servituților feudale — coincideau în bună măsură cu cele ale burgheziei. Urmarea unei asemenea stări de lucruri va fi aceea că, în timp ce ofițerii proveniți din boierimea conservatoare vor constitui elemente de sprijin al regimului feudal, cadrele ieșite din rîndul boierimii liberale vor fi de partea forțelor revoluționare.

Unul din marile merite ce le revine fruntașilor revoluționari pașoptiști este și acela de a fi înțeles în mod just importanța pe care o prezenta activitatea dusă pentru atragerea armatei de partea luptei revoluționare a poporului. Acțiunile îndreptate în această direcție au început cu mulți ani înainte de izbucnirea revoluției.

Încă din perioada cînd se afla ca iuncăr în cadrele armatei (1838—1840) Nicolae Bălcescu a inițiat o școală pentru răspîndirea învățaturii în rangurile inferioare⁷. Luîndu-și pe seama sa sarcina de a fi profesor la această școală, el a reușit să deprindă pe subofițerii Regimentului 3 infanterie și pe subofițerii unui escadron de cavalerie — aflate în București — să citească și să scrie, să efectueze cele patru operații aritmetice, să-și însușească unele noțiuni de istorie și de geografie. Era un mijloc

prin care patriotul român căuta să ridice nivelul cunoștințelor generale în rîndul militarilor, dar și un prilej de a propaga printre aceștia ideile înaintate ale epocii.

În anul 1843 N. Bălcescu, I. Ghica și căpitanul Chr. Tell au înființat — așa cum s-a văzut — societatea politică secretă „Frăția”. În scurt timp, în această societate au intrat și alți militari ca : maiorul Ioan Voinescu II, căpitanul Nicolae Pleșoianu, locotenentii Ioan Deivos, Alexandru Christofi și alții⁸. Convingerile revoluționare ale acestor militari s-au concretizat, printre altele, și prin adoptarea unor măsuri practice care să ducă la îmbunătățirea tratamentului aplicat soldaților. Astfel, ofițerii Chr. Tell, N. Pleșoianu și A. Christofi au interzis bătaia în subunitățile pe care le comandau, deși în acea epocă aplicarea pedepselor corporale era legalizată.

Un rol de mare însemnătate în pregătirea ideologică a armatei, în vederea atragerii ei de partea revoluției, l-au jucat lucrările de istorie militară ale lui Nicolae Bălcescu. Aceste scrieri au contribuit la dezvoltarea conștiinței revoluționare și patriotice a maselor și la înțelegerea necesității creării unei armate naționale — instrument esențial în lupta pentru victoria revoluției burghezo-democratice și pentru obținerea independenței naționale. În introducerea la lucrarea sa „Puterea armată și arta militară de la întemeierea principatului Valahiei pînă acum”, editată în anul 1844, Bălcescu sublinia că a preferat „a lucra instituțiile ostășești înaintea oricăror altora, căci aceste instituții sînt cele mai minunate ce au avut părinții noștri, căci ele au făcut mărimea și puterea țării în vreme de patru veacuri ; în sfîrșit, căci sînt conștinși că țeara românilor de își va lua vrednică rangul ce i se cuvine între popoarele Europei, aceasta o va fi ea datorare mai mult regenerației vechilor ei instituții ostășești”⁹.

Spre sfîrșitul anului 1847 și în primele luni ale anului 1848 starea de spirit revoluționară din armată s-a accentuat. Documentele vremii semnaleză numeroase cazuri care dovedesc nu numai că printre militari — în special ofițeri — pătrunseseră ideile revoluționare, dar că unele cadre de ofițeri căutau să propage aceste idei atît în rîndul soldaților, cît și al populației civile. Despre sublocotenentul N. Paraschivescu, de pildă, se afirma că a desfășurat activitate revoluționară „atît pînă a nu izbucni (revoluția), cît și după aceasta” ; locotenentul N. Ra-

cotă era declarat „revoluționar cu știință și cu înțelegere cu capii revoluției pentru izbucnirea ei“ ; căpitanul M. Caracaside era învinuit că „a propovăduit republica și comunismul la orășenii Turnului (Severin) și Cernețului și la soldații care comanda“¹⁰. Despre locotenentul T. Coțescu se relatează că în zilele de 29 și 31 mai 1848 a îndemnat la răzvrătire pe „clăcașii după zisa moșie a sa Racovița și alți alăturați locuitori... făgăduindu-le arme, bani și apărare de toate datoriile sătești și proprietărești, după care puindu-se în capul lor, înarmați fiind cu ciomege, au mers de au călcat tahtul subocînmuirii și le-au zis sătenilor ca să nu mai primească în satele lor pă nici un dregător al stăpînirii“¹¹.

În „notele“ pe care N. Bălcescu le-a dictat lui I. Ghica în 1852 se găsesc unele informații interesante cu privire la starea de spirit din rîndurile armatei înainte de revoluție. Astfel, se arată aici, printre altele, că la Turnu Severin ofițerii „vorbeau foarte slobod și înfocat“ și „erau siguri de izbînda revoluției“¹²; la Islaz căpitanul N. Pleșoianu, comandantul companiei 5 din Regimentul 1 infanterie, îl informa pe Bălcescu — în timpul vizitei pe care acesta împreună cu A. G. Golescu-Negru i-au făcut-o în aprilie 1848, cînd se întorceau din Franța — că „este gata“ și că are „încrederea soldaților“¹³.

Referindu-se la această vizită, Pleșoianu menționa într-un memoriu din 1850 bucuria mare a revederii și speranța pe care noii sosiți o aveau în primirea unui ajutor de arme și ofițeri, promis de Lamartine. După discuțiile purtate, potrivit îndemnunilor și încurajărilor primite, Pleșoianu a întărit propaganda printre soldați, „aruncîndu-le vorbe împotriva ciocoilor“¹⁴. Starea de spirit pe care Bălcescu și Golescu-Negru au constatat-o în țară îi făcea să considere că se poate trece neîntîrziat la acțiune.

Lucrurile luaseră o asemenea amploare în această perioadă, încît generalul Duhamel, trimisul special al țarului în vederea preîntîmpinării unor eventuale mișcări în Principate, consemna în memoriile sale că — în ajunul revoluției de la 1848 — „ofițerii erau contaminați de spiritul revoluționar“¹⁵. Într-adevăr frămîntările revoluționare cuprindeau tot mai mult și armata, contribuind la accentuarea situației de puternic avînt revoluționar ce caracteriza Țara Românească în preajma declanșării revoluției.

3. Organizarea luptei revoluționare. Planul politico-militar

Pregătirea revoluției de la 1848 din Țara Românească a fost bine organizată și a început cu mult timp înaintea momentului izbucnirii ei. Activitatea desfășurată de societatea secretă „Frăția“, legăturile realizate de fruntașii revoluționari cu mase largi și în rândul armatei, revendicările mobilizatoare înscrise în program, orientarea mișcării în direcția unor obiective dinainte stabilite au dat posibilitatea strângerii tuturor forțelor într-o acțiune comună.

Pentru ca lupta revoluționară să fie dusă cu cîți mai mulți sorți de izbîndă, s-a trecut și la întocmirea unui plan politico-militar pentru dezlănțuirea revoluției. Elementele de bază ale acestui plan au început să se contureze încă din luna aprilie 1848, în urma convorbirilor pe care N. Bălcescu și A. G. Goleșcu-Negru le-au avut cu maiorul Chr. Tell, comandantul batalionului 1 din Regimentul 2 infanterie.

Potrivit planului politico-militar conceput cu această ocazie, plan în care se acorda un rol însemnat atragerii și folosirii armatei în lupta revoluționară, mișcarea trebuia să izbucnească concomitent în Oltenia și în Capitală. Maiorul Tell urma să meargă la Islaz, și de aici — împreună cu compania lui Pleșoianu și cu alte subunități de pe Dunăre — la Craiova, pentru a înfrînge o eventuală încercare de împotrăvire din partea forțelor reacționare din Oltenia. Ocuparea Craiovei — aprecia Bălcescu — l-ar fi făcut pe Tell „stăpîn pe cinci județe de peste Olt“ și ar fi provocat, totodată, „o mișcare în București“¹⁶, unde se conta pe concursul militarilor inițiați în treburile revoluției. Dubla lovitură efectuată în același timp în zone mult distanțate între ele ar fi obligat stăpînirea să-și împartă forțele, reducîndu-i astfel posibilitatea de a reprima mișcarea. În afară de aceasta, izbucnirea simultană a revoluției în mai multe puncte crea condiții prielnice ca ea să se propage cu mai mare repeziciune și să se generalizeze. Alegerea centrelor inițiale pentru declanșarea revoluției s-a făcut ținîndu-se seama atît de posibilitățile de atragere a unui număr cît mai mare de lucrători și țărani, cît și de nevoia asigurării sprijinului armatei, obiective principale în planul menționat.

Alegerea momentului izbucnirii revoluției a constituit una din problemele esențiale care au stat în atenția frunțașilor mișcării. În prima adunare secretă, ținută la București la 8/20 aprilie 1848, N. Bălcescu a propus — luând în considerare starea de spirit a maselor populare și a armatei — ca revoluția să înceapă la 11/23 aprilie, dată care, coincizând cu prima zi de Paști, contribuia la realizarea surprizei. Majoritatea celor prezenți a cerut însă ca data să fie amînată pentru a se vedea ce direcție avea să ia desfășurarea evenimentelor în Europa. La această adunare au fost adoptate și unele hotărîri cu privire la procurarea fondurilor necesare pregătirii revoluției, în special a celor destinate întreținerii și deplasării unităților militare al căror atașament era asigurat. În acest scop s-a făcut un împrumut la A. C. Goleșcu-Albu. În același timp, lui N. Bălcescu și I. Ghica le revenea sarcina să meargă la Islaz pentru a organiza „punerea în acțiune a unităților lui Tell și Pleșoianu”¹⁷.

În cele două ședințe care au avut loc în cursul zilei următoare, 9/21 aprilie, printre susținătorii amînării datei declanșării revoluției s-au înscris și frații Dumitru și Ion Brătianu, întorși de curînd de la Paris. Ei propuneau să se aștepte mai întîi sosirea sprijinului promis de Lamartine (cu care avuseseră o convorbire înainte de plecarea din Franța), precum și primirea „ajutorului în oameni” din Transilvania. Trebuie precizat că cei care s-au pronunțat pentru amînarea declanșării revoluției pînă la sosirea ajutorului ce se aștepta din partea transilvănenilor vizau în fapt o colaborare cu regimintele grănicerești românești din Transilvania¹⁸.

Ultima ședință din ziua de 9/21 aprilie a luat sfîrșit fără să se fixeze data pentru dezlănțuirea revoluției.

Începutul luptei revoluționare a românilor din Transilvania, care a stîrnit entuziasmul maselor populare din Țara Românească, l-a făcut pe Bălcescu să încerce să-și mute cîmpul de acțiune la nord de Carpați. Adept al împleririi revoluției române și maghiare într-o luptă comună împotriva despotismului, Bălcescu s-a hotărît să plece în Transilvania și să participe la Adunarea națională de la Blaj, care trebuia să aibă loc în ziua de 3/15 mai 1848. Refuzîndu-i-se pașaportul, Bălcescu i-a sfătuit pe revoluționarii ardeleni aflați în Țara Românească „să meargă într-ascuns” în Transilvania spre a lua parte la acțiunile de acolo. În recomandările scrise încredințate lui A. T. Lau-

rian, el insista să se strângă legătura cu revoluționarii maghiari, făcându-i pe aceștia să înțeleagă că numai în unirea lor cu românii „este salvarea amândouă naționalităților”.

În condițiile anului 1848, Adunarea de la Blaj nu a putut schimba situația românilor din Transilvania, dar ea a avut o mare influență asupra creșterii combativității poporului român. Pentru prima oară s-au întâlnit cu acest prilej românii din toate colțurile Transilvaniei cu frații lor din Țara Românească și din Moldova. La Adunarea de la Blaj a răsunat din popor revendicarea unității naționale : „noi vrem să ne unim cu țara”.

Atitudinea dîră și plină de demnitate a zecilor de mii de țărani veniți la marea Adunare națională de la Blaj și unitatea dintre mase și intelectualii fruntași ai mișcării revoluționare transilvănene au impresionat în mod deosebit pe patrioții munteni și moldoveni.

Acțiunea pentru organizarea și dezlănțuirea revoluției în Țara Românească a fost reintensificată în prima parte a lunii mai, cînd s-a creat un comitet revoluționar lărgit din care făceau parte : N. Bălcescu, A. G. Golescu-Negru, I. Ghica, C. A. Rosetti, I. Brătianu, D. Brătianu, C. Bălcescu, C. Bolliac, Șt. Golescu, N. Golescu, R. Golescu, A. C. Golescu-Albu și I. Eliade Rădulescu ¹⁸.

În cadrul ultimelor pregătiri în vederea declanșării revoluției s-a trecut la adoptarea proclamației către popor, care trebuia să însoțească programul revoluționar, s-a ales o comisie executivă investită cu depline puteri pentru a organiza și a conduce acțiunea revoluționară, s-a definitivat planul de dezlănțuire a revoluției.

Potrivit planului definitivat, revoluția trebuia să izbucnească simultan în mai multe zone și anume : la București, la Telega (Prahova), la Islaz (Romanși) și la Ocnele Mari (Vâlcea). Era, cum se poate vedea, o dezvoltare a planului conceput de N. Bălcescu, A. G. Golescu și Christian Tell și viza aceleași obiective. Membrii comitetului revoluționar și alți fruntași ai mișcării — printre care și militari, ca, de pildă, maiorul Tell și căpitanul Teologu — urmau să se deplaseze în aceste centre și să stabilească neîntîrziat legătura cu militarii din garnizoanele respective, adepți ai mișcării. Data izbucnirii revoluției a fost fixată la 9/21 iunie.

Asupra felului cum trebuia desfășurată acțiunea armată, în sânul conducerii revoluționare existau păreri diferite. O parte din conducători, în frunte cu Nicolae Bălcescu, considera neapărat necesar să fie luate măsuri pentru apărarea cu arma în mână a revoluției față de o eventuală agresiune a Imperiului otoman sau a celui țarist. Eliade însă considera că turcii vor avea o atitudine binevoitoare față de mișcarea revoluționară din Țara Românească și, deci, nu se va pune problema unei rezistențe împotriva trupelor otomane. În cele din urmă, comitetul revoluționar a acceptat ideea unei apărări armate, convins fiind — cum arăta C. A. Rosetti — de nevoia de „a ne apăra țara cu armele în mână de orice năvălire turcească sau rusească”²⁰. Totodată, comitetul a hotărât ca, în cazul unui atac, „să ne tragem în munți, 300 măcar de vom fi, și să ținem lupta pînă ce națiunile străine ne vor ajuta ; de nu, să pierim cu armele-n mână...”²¹. Speranța unui ajutor din partea „națiunilor străine” se bizuia îndeosebi pe promisiunea făcută fruntașilor români de către conducătorii revoluției franceze și, probabil, pe sprijinul celorlalte națiuni oprimate, ridicate la luptă pentru libertate, cum putea fi cazul polonezilor și al ungarilor.

Concomitent se făcuseră unele încercări de strîngere a fondurilor pentru înarmare în vederea apărării revoluției cu arma în mână. În legătură cu aceasta, Ion Ghica își amintea că se achiziționaseră „pe sub mână toate puștile și pistoalele care se găseau în prăvăliile din București și din Ploiești”, pentru a le împărți „tinerilor și oamenilor din popor care cereau a se arma”²².

Față de curentul revoluționar în continuă creștere, autoritățile au intensificat măsurile pentru preîntîmpinarea revoluției. Aceste măsuri s-au extins și asupra unor ofițeri, suspectați pentru activitatea lor. La începutul lunii mai, de pildă, fiind surprinsă o scrisoare a maiorului Tell, adresată unui inițiat al mișcării, domnitorul Gh. Bibescu a trimis pe colonelul Nicolae Bibescu să-l destituie din funcție pe Tell și să-l aresteze. Negăsindu-se suficiente dovezi de vinovăție, maiorul Tell a fost eliberat după cîteva zile și a primit din nou comanda batalionului. În luna aprilie, comandantul Regimentului 1 infanterie ceruse îndepărtarea „din slujba ostășească” a căpitanului Teologu, deoarece „au tras asupra-i neîncrederea”²³. În primele zile ale lunii iunie, în timp ce se pregătea să pornească cu Băl-

cescu la Telega pentru a da semnalul revoluției, Teologu a fost arestat ²⁴.

Între ofițerii care simpatizau cu revoluția și cei ce sprijineau reacțiunea se desfășura o ascuțită luptă de idei. Maiorul Gr. Lăcusteanu, comandantul batalionului 2 din Regimentul 3 infanterie, îl combătea și îl amenința pe căpitanul Fărcășanu pentru propaganda sa în favoarea revoluției. La începutul lunii iunie, maiorul Lăcusteanu raporta domnitorului Gh. Bibescu despre pregătirea unei „revoluții ostășești“, apreciind ca foarte dificilă stăvilirea ei. ²⁵

Domnitorul avea însă încredere în armată și mai ales în atașamentul ofițerilor superiori. Pentru cei din urmă optimismul lui era într-o bună măsură îndreptățit, căci o parte din ofițerii cu funcții de răspundere, proveniți din rîndul boierimii și apărători ai intereselor acesteia, erau oameni pe care se putea bizui; la comanda unor batalioane de infanterie și a companiilor, ca și în cadrul divizioanelor de cavalerie se aflau însă ofițeri devotați revoluției. Mișcarea mai avea aderenți în compania de pompieri și la școala de cadeți. Bibescu putea deci conta pe colonelul I. Odobescu, șeful oștirii, pe colonelul I. Garbățchi, comandantul Regimentului 1 infanterie din Craiova, pe colonelul I. Engel, comandantul Regimentului 2 infanterie din Brăila, pe colonelul I. Solomon, comandantul Regimentului 3 infanterie din București și pe unii comandanți de batalioane ca maiorii I. Paznanschi și Șt. Vlădoianu din Regimentul 1 infanterie și maiorul Gr. Lăcusteanu din Regimentul 3 infanterie. În schimb, comandanții batalioanelor din Regimentul 2 infanterie, maiorii Chr. Tell și R. Goleșcu, ca și cei ai divizioanelor de cavalerie, căpitanii Gh. Mavrocordat, A. Racotă, N. Burileanu, precum și alți ofițeri ca de pildă căpitanii N. Pleșoianu, Gr. Marghiloman, D. Fărcășanu, M. Caracaside (comandanți de companie), locotenenții A. Christofi, H. Racotă, T. Conțescu, sublocotenenții Gh. Zalic și M. Paraschivescu etc. erau adepți ai revoluției. De asemenea, simpatizau cu revoluția locotenentul I. Deivos și sublocotenentul D. Bălșan de la compania de pompieri, ca și cadeții G. și I. Magheru (fiul și nepotul generalului Gh. Magheru).

Starea revoluționară ce se crease în armată l-a determinat pe șeful oștirii, colonelul I. Odobescu, să adreseze în ziua de 8 iunie 1848 un ordin către oștirea Țării Românești în care se menționa că „s-a băgat de seamă că mulți dintre d. ofițeri, ba

încă și din rangurile de jos, nepăstrându-și posturile, își petrec ceasurile plimbându-se pe ulițe, în vreme ce la orice întâmplare persoanele ostășești sînt întotdeauna datoare a fi exemplu la toți prin paza bunei rînduieli. Se poruncește strașnic ca în viitor nimeni să nu cuteze a se depărta de posturile și cazarmele lor, ci vor sta totdeauna gata a împlini în exactitate poruncile guvernului căci într-alt chip legile ostășești se vor pune în lucrare întru toată asprimea lor”²⁶. Acest avertisment însă, venit chiar în ajutorul izbucnirii revoluției, nu a putut opri armata de a se alătura luptei maselor populare, după cum nici proclamația din 7 iunie 1848, adresată de domnitor sătenilor, nu a împiedicat țărănimea să se avînte în vîltoarea revoluționară.

În fața nivelului atins de efervescența revoluționară în Țara Românească, puterile suzerană și protectoare au oferit domnitorului Bibescu ajutor armat pentru „menținerea ordinii”. Astfel, generalul Duhamel, trimisul țarului, venit la București la 30 aprilie/12 mai, propunea lui Gheorghe Bibescu trimiterea din partea guvernului țarist a unei forțe de 20 000 de militari ruși „spre asigurarea liniștei publice”²⁷ în Țara Românească. Domnitorul a refuzat această propunere, evitînd aducerea trupelor străine în țară²⁸. Spre sfîrșitul lunii mai a sosit în București și comisarul otoman Talaat-efendi spre a se informa asupra situației de aici — pe care Poarta o considera îngrijorătoare — și a face recomandări menite să păstreze neschimbat vechiul regim. Cu acest prilej, exponenții burgheziei și ai boierimii liberale (care sperau să înlătore pe această cale opoziția Imperiului otoman față de reformele preconizate) au înmînat trimisului Porții un memoriu²⁹ în care erau expuse, pe un ton moderat, principalele revendicări privind îmbunătățirea stării de lucruri din țară.

În ciuda tuturor măsurilor luate de stăpînire și a încercărilor Rusiei și Turciei de a menține situația existentă și de a preîntîmpina orice mișcare, evenimentele se îndreptau cu repeziciune în direcția declanșării revoluției. La începutul lunii iunie mulți dintre organizatorii mișcării s-au răspîndit în țară pentru a da semnalul izbucnirii ei și pentru a face cunoscut maselor largi conținutul programului revoluționar.

Acest program, denumit și proiect de constituție, cuprindea 22 de articole. Primele 21 se refereau la schimbările cerute de popor în general și de burghezii și boierimea liberală în special ;

ultimul articol prevedea convocarea unei Adunări generale extraordinare care să elaboreze o nouă constituție pe baza articolelor cuprinse în program. Acest important document stipula, printre altele, independența administrativă și legislativă a țării, desființarea privilegiilor boierești, emanciparea țăranilor de servituțile feudale și împrăștierea lor, libertăți democratice, schimbarea vechilor instituții centrale ale statului, crearea unei gărzii naționale etc. El exprima, deci, revendicările claselor și ale păturilor sociale interesate în revoluție, care luptau pentru înlăturarea orânduirii feudale și obținerea independenței țării. Prin conținutul său, programul revoluționar avea un caracter burghezo-democrat. El a jucat un rol însemnat în mobilizarea maselor la lupta revoluționară tocmai prin faptul că proclama „unele principii cu totul particulare țării și de cea mai mare importanță”³⁰, izvorâte din „nevoia de a opera o revoluție democratică și socială”³¹.

Cea mai de seamă dintre reformele prevăzute în program era emanciparea și împrăștierea clăcașilor prin despăgubire, prevedere înscrisă în articolul 13. „Revoluția din 1848 — arăta Bălcescu — se cuprinde pe de-a-ntregul în acest articol al 13-lea ; celelalte puncte doar mai dezvoltate sînt reproducerea programului din 1821”³².

Pentru introducerea acestui punct în program partizanii lui Bălcescu au avut de înfruntat o puternică opoziție din partea moderaților. De fapt, numai N. Bălcescu, A. G. Golescu-Negru și I. Ghica au susținut cu tărie introducerea acestei reforme, despre care A. G. Golescu-Negru avea să spună că era, între problemele politice și sociale ale revoluției din 1848, „chiar cea dintîi și le rezuma pe toate, pentru că numai prin ea se putea asigura viitorul politic al țării și deoarece fără ea toate celelalte dădeau greș neîndoios din cauza sprijinului de care se bucura în marea gloată a poporului”³³.

Primul articol al programului formula revendicarea cu privire la independența administrativă și legislativă a țării și neamestecul nici unei puteri din afară. Înăptuirea lui însemna suprimarea ingerințelor Imperiului otoman (putere suverană) și ale Rusiei țariste (putere protectoare) în afacerile interne ale țării și dreptul acesteia de a se organiza potrivit cerințelor social-economice proprii, ceea ce ar fi constituit un pas spre independența națională. Deși formarea statului național român

— prin unirea Țării Românești cu Moldova și Transilvania — ca și proclamarea expresă a independenței de stat nu figurau ca puncte în program (din cauza unor condiții ce împiedicau în acel moment ridicarea lor deschisă și imediată), totuși ideea unității apare exprimată clar în corespondența fruntașilor mișcării din cele trei țări române, în articolele publicate în presa din patrie sau din străinătate, în manifestările publice ale revoluționarilor, în permanența lor legătură și influențare reciprocă. Astfel, proclamația munteană care însoțea programul revoluționar cuprindea îndemnul „imitați pe frații voștri transilvăneni“, în timp ce românii din Transilvania — așa cum arată Baritiu — „au simpatizat pe față și din capul locului cu punctele proiectului de constituție“ din Țara Românească ³⁴. Totodată se constată o apropiere între conținutul programelor din Muntenia și Moldova, precum și o preocupare comună a românilor din Principate în direcția luptei pentru independență și unitate. Bălcescu însuși amintea, în 1851, că revoluționarii de la 1848 din Țara Românească deși au crezut „că împrejurările politice nu-i iartă a pune din început în programa lor chestia unității naționale, dar n-au pierdut un minut din vedere solidaritatea ce îi leagă cu toate ramurile nației române ; ei au apărat și s-au luptat deopotrivă pentru drepturile Moldovei ca și pentru ale Țării Românești, și atât înainte, în vreme, cât și după revoluția de la iunie 1848, ei mereu au apărat și apără încă dinaintea ungarilor și a Europei întregi drepturile românilor din Ardeal, Banat și Ungaria“ ³⁵.

Lupta pentru independență și unitate de la 1848 a constituit un precedent plin de învățăminte, astfel că „moștenirea ideologică a revoluției de la 1848 — după cum se afirma cu ocazia centenarului Unirii Principatelor — i-a influențat direct pe luptătorii pentru unire din 1859“ ³⁶.

Pe linia luptei pentru cucerirea independenței, programul respingea ideea oricărei intervenții din afară, calificând-o „invazie“. În cazul unei astfel de intervenții rezistența armată urma să devină obligatorie. Ca să evite o reacție din partea Turciei, conducătorii mișcării din Țara Românească nu au trecut în program problema întăririi armatei naționale și transformarea ei în scut al revoluției, ci doar crearea gărzilor naționale (înscrise în articolul 11), ceea ce era în concordanță cu dreptul

de autonomie al Țării Românești. În planul general de apărare împotriva unei intervenții armate din afară, gărzile naționale dețineau un loc important alături de alte forțe mobilizate spre îndeplinirea aceluiași obiectiv. Deși concepute ca organe destinate să garanteze, în primul rând, averile „materiale, morale și politice”, gărzile naționale aveau sarcina, în cazul unui atac din afară, să împiedice pe dușman să pătrundă în localitățile în care își desfășurau activitatea ³⁷.

Pentru ca programul să poată fi mai ușor înțeles de mase, conducerea mișcării revoluționare a hotărât ca el să fie însoțit de o proclamație care să cuprindă un apel către întregul popor și o explicare a scopului revoluției și a reformelor enunțate în program.

Sarcina întocmirii proclamației a fost încredințată lui Ion Eliade Rădulescu. Tot Eliade urma să tipărească aceste documente în tipografia sa din Obor.

Cu toate că proclamația elaborată de Eliade avea unele neajunsuri, ea a fost adoptată de comitetul revoluționar, exponenții curentului democrat-revoluționar sperând, desigur, că în desfășurarea revoluției masele nu vor mai putea fi oprite din lupta pentru înfăptuirea reformelor cuprinse în program, așa cum de altfel s-a și întâmplat.

Proclamația acorda o atenție deosebită militarilor. Ea cerea soldaților și ofițerilor să nu se lase întrebuițați ca unelte ale asupritorilor împotriva poporului și a revoluției și indica schimbările pe care le propunea revoluția pentru transformarea revoluționară a armatei; acestea se refereau atât la lichidarea practicilor înjositoare din armată, ca bătaia, cât și la înlăturarea interzicerii accesului la gradele ofițerești al oamenilor din popor. „Frați români! soldați care sînteți fiii și frații noștri — se spunea în proclamație — privegheați a ține bună rînduială, pentru că datoria noastră aceasta este. Nu ascultați însă cînd voritorii noștri și ai voștri de rău vă va porunci a da în frații voștri și a vă întina mîinile în cei ce se scoală pentru binele vostru și al părinților voștri. Punerile la cale, legiuirile cele nouă ale poporului român vă înalță la treapta de om, desființază vergele de pe spatele voastre, cu care erați socotiți în starea vitelor, vă înalță la treapta de a putea și voi a vă face ofițeri, cînd veți merita, și ușurează, dau drepturi părinților și

fraților voștri. Când veți lăsa pușca din mână, de azi înainte vă așteaptă o patrie, iar nu claca și biciul dorobanțului...”³⁸

Adresându-se ofițerilor, proclamația căuta să le trezească dorința de a servi ei înșiși de exemplu în desfășurarea evenimentelor, de a menține buna rânduială și a nu lupta împotriva maselor care se ridicau pentru drepturile lor. „Scoateți săbiile, faceți-le să lucească înaintea soarelui dreptății și al libertății patriei... Iar dacă capii voștri vă vor comanda asupra fraților voștri, n-aveți să ascultați decât glasul poporului suveran”³⁹.

Așa cum se va vedea, mulți dintre soldați și ofițeri vor trece, la momentul potrivit, de partea luptei revoluționare a poporului. Această poziție va fi caracteristică pentru marea majoritate a armatei române în timpul revoluției de la 1848 din Țara Românească.

Izbucnirea revoluției și instaurarea Guvernului provizoriu

La începutul lunii iunie 1848, conducătorii revoluției s-au deplasat în zonele hotărâte dinainte pentru a da semnalul declanșării mișcării. Nicolae Bălcescu s-a îndreptat spre județul Prahova, unde urma să lucreze cu locotenentul A. Christofi, din Regimentul 1 infanterie, comandantul subunității însărcinate cu paza închisorii de la Telega ; Costache Bălcescu s-a deplasat la Ocnele Mari pentru a lua legătura cu căpitanul Gr. Marghiloman, comandantul companiei 1 din Regimentul 1 infanterie din acea localitate ; I. Eliade Rădulescu, Șt. Golescu și maiorul Chr. Tell, avînd asigurat sprijinul lui Gh. Magheru, prefectul județului Romanați, s-au îndreptat spre Islaz, unde se găsea căpitanul Nicolae Pleșoianu ¹ ; ceilalți revoluționari, printre care I. C. Brătianu și C. A. Rosetti, aveau să antreneze masele populare din București ², scontîndu-se și aici pe concursul unui mare număr de militari cîștigați pentru cauza revoluției. Se vede clar din cele de mai sus că fuseseră alese ca centre pentru declanșarea revoluției acele zone în care revoluționarii se bizuiau atît pe participarea activă a maselor, cît și pe atitudinea favorabilă a armatei. Totuși la București situația prezenta un tablou destul de complex. Boierimea reacționară reușise să pună în fruntea Regimentului 3 infanterie din Capitală elemente docile, de felul colonelului Ioan Solomon și maiorului Grigore Lăcusteanu. Dar și aici un număr destul de mare din comandanții de subunități erau atașați mișcării. Așa se explică atitudinea, aparent contradictorie, pe care trupele din București vor avea-o în prima parte a revoluției.

Cel dintîi succes a fost repurtat de mișcarea revoluționară la Islaz. În seara zilei de 7 * iunie au sosit acolo I. Eliade Rădulescu și Ștefan Goleșcu pentru a lua, împreună cu maiorul Christian Tell, ultimele măsuri în vederea declanșării revoluției, prevăzută pentru ziua de 9/21 iunie 1848. Maiorul Tell, comandantul batalionului 1 din Regimentul 2 infanterie, dislocat la Giurgiu, venise la Islaz cu cîteva zile mai înainte. Conducătorii acțiunii revoluționare contau (ca fiind devotați mișcării), pe Gheorghe Magheru, prefectul districtului, pe căpitanul Nicolae Pleșoianu, comandantul companiei 5 din Regimentul 1 infanterie, cu sediul la Islaz, precum și pe o serie de ofițeri din subunitățile aflate în apropiere, printre aceștia din urmă numărîndu-se : frații Racotă — căpitanul Alexandru Racotă și locotenentul Hariton Racotă —, comandanții escadroanelor 5 și 6 din divizionul de cavalerie de la Zimnicea, și locotenentul Gheorghe Zalic, care gira comanda companiei 6 din Regimentul 1 infanterie de la Celei ³.

Alături de I. Eliade Rădulescu, Ștefan Goleșcu, Christian Tell (înălțat chiar în acea zi la gradul de colonel ⁴ de către Guvernul provizoriu, atunci constituit), căpitanul Nicolae Pleșoianu și preotul Radu Șapcă din Celei, în fruntea mulțimii adunate la Islaz în ziua de 9 iunie, s-au aflat frații Racotă, locotenentul Gr. Serurie, locotenentul George Paraschivescu ⁵, locotenentul Gheorghe Zalic ⁶. Se pare că la Islaz a venit, de asemenea, de la Giurgiu, locotenentul Gr. Serghie ⁷. O dată cu locotenentul Gheorghe Zalic a mers la Islaz și subofițerul M. Paicu, adunînd și „soldații din pichetele de la Bechet” ⁸. Dintr-o adresă către cîrmuirea județului Dolj a juraților satului Bechet reiese că, pentru 9 iunie, locotenentul Gheorghe Zalic a ridicat „toți soldații din roata ce se afla în acel punct”, cu care „s-au dus la Islaz” ⁹. Deci, în afara ofițerilor enumerați mai sus, la adunare au asistat atît ostașii companiei 5 a căpitanului Pleșoianu, cît și militari din compania 6, ambele aparținînd Regimentului 1 infanterie.

Citirea proclamației de către Eliade a fost primită cu entuziasm nu numai de masele țărănești adunate la Islaz, ci și de ostașii din subunitățile militare aflate acolo. Participanții au jurat să respecte programul anunțat în proclamație și s-au an-

* Data redată printr-o singură cifră indică ziua după stilul vechi.

gajat să lupte pentru înfăptuirea reformelor pe care le prevedea.

Adunarea a căpătat caracterul unei solemnități în cadrul căreia au fost distribuite, trezind și mai mult înflăcăarea marelor, două stindarde tricolore. Unul a fost înmănat poporului de către Eliade, iar celălalt a fost încredințat de către colonelul Tell oștirii participante la actul festiv al proclamării libertății¹⁰.

La Islaz s-a constituit un guvern provizoriu din care făceau parte — pe lângă I. Eliade Rădulescu, Ștefan Golescu și preotul Radu Șapcă — și doi ofițeri : Christian Tell și Nicolae Pleșoianu.

Membrii noului guvern s-au îndreptat spre Caracal și de aici la Craiova, însoțiți de mulțimea țaranilor, care sporea mereu pe parcurs, și de subunitățile militare. Pentru a putea înfrînge o eventuală rezistență din partea reacțiunii, Guvernul provizoriu a căutat să întărească trupele ce le avea cu sine. În acest scop el a cerut căpitanului A. Racotă ca „dimpreună cu toți ofițerii și soldații... și cu toată muniția lor“¹¹ să se alăture trupelor revoluționare. În drum spre Craiova, coloana revoluționarilor a mai sporit cu 200 de dorobanți, strînși sub comanda lui Gh. Magheru.

La Caracal, unde fusese întâmpinat foarte călduros, guvernul revoluționar a continuat „să facă acte de autoritate“. Printre altele, la 11 iunie, au avut loc o serie de avansări în grad : colonelul Christian Tell a fost înaintat general, căpitanul N. Pleșoianu — maior, locotenentii Gr. Serurie și Gh. Zalic — căpitani, iar „mai mulți soldați căpătară grade inferioare“¹². Aceste avansări vor fi întărite mai târziu prin decret.

La vestea apropierei revoluționarilor de Craiova, cîrmuitorul județului, Iancu Bibescu (fratele domnitorului), și maiorul Ștefan Vlădoianu, comandantul batalionului din garnizoană, au întreprins o serie de acțiuni în scopul de a se opune mișcării revoluționare. Printre acestea se numără și trimiterea unor oameni de încredere care să depună toate eforturile spre a corupe pe ostașii și ofițerii din tabăra revoluționarilor și a semăna demoralizarea în rîndurile lor ; această manevră însă nu a izbutit. La încercarea maiorului Ștefan Vlădoianu de a opune rezistență intrării revoluționarilor în oraș, masele craiovene au reacționat cu promptitudine, iar Vlădoianu s-a văzut obligat să se retragă din oraș „cu toată comanda de oștire aflată acolo“.

Motivînd retragerea și imposibilitatea de a rezista „rebelilor“, el arăta în raportul înaintat comandantului oștirii că „orășenii nu numai că n-au gîndit a fi în contra lor (a revoluționarilor — n.a.), ci încă ne-au amenințat a se uni cu dînșii și a fi în contra noastră“¹³. Părăsind Craiova, Șt. Vlădoianu nu a renunțat la ideea de a lovi pe revoluționari. Pentru aceasta el s-a înțeles cu maiorul Ignat Paznanschi să reunească la Strehaița companiile 2, 3 și 8, pentru ca apoi „negreșit“ să-i atace „pe rebeli“. Acest plan s-a spulberat însă în fața avîntului revoluționar al maselor. La 17 iunie maiorii Șt. Vlădoianu și I. Paznanschi s-au văzut nevoiți să se întoarcă la Craiova și să se retragă în cazarmă cu cele două companii pe care le aveau sub comandă, declarînd „că nu pricinuesc nici o tulburare nimului și așteaptă numai ordine de la d. Ministru ostășesc, de cele ce au să urmeze“¹⁴.

Deși revoluția izbutise și se bucura de adeziunea largă a maselor, I. Eliade Rădulescu a început să facă unele concesii în favoarea boierimii. Așa, de pildă, el a promis renunțarea la aplicarea articolului 13 — referitor la împrumutarea țăranilor —, încercînd să influențeze în această direcție și pe ceilalți membri ai Guvernului provizoriu. Generalul Chr. Tell s-a opus cu hotărîre acestei propuneri, a cărei acceptare ar fi însemnat trădarea cauzei revoluției. În ziua de 14/26 iunie, boierimea reacționară craioveană, încurajată în intențiile ei de declarația lui Eliade, a pus la cale o lovitură pentru arestarea Guvernului provizoriu. Intervenția energică a generalului Gh. Magheru și a populației din Craiova a zădărnicit însă această acțiune. Era prima încercare a reacțiunii de a înlătura de la conducere pe aleșii poporului, dar și prima dovadă de puternic atașament al maselor față de reprezentanții lor legitimi.

La 15 iunie fruntașii revoluționari au pornit de la Craiova spre București, însoțiți de companiile 5 și 6 din Regimentul 1, de escadronul 2 cavalerie și de 600 dorobanți¹⁵. Numărul acestora din urmă crescuse prin alăturarea a altor cîtorva sute la nucleul primar. Aflîndu-se între timp că domnitorul Gheorghe Bibescu a abdicat, s-a hotărît ca marșul spre Capitală să-l continue numai unitățile militare și dorobanții. Comanda trupelor a fost lăsată maiorului N. Pleșoianu, iar I. Eliade, Șt. Goleșcu, Chr. Tell și Gh. Magheru s-au îndreptat în grabă spre București.

Așa cum s-a arătat, un alt centru prevăzut pentru dezlănțuirea revoluției a fost Telega. Din partea conducerii revoluționare s-a deplasat în această zonă Nicolae Bălcescu. Aici, Bălcescu a fost ajutat îndeaproape de fostul militar Costache Telegescu¹⁶, înlăturat din oștire datorită faptului că a participat la mișcarea revoluționară din 1840, condusă de D. Filipescu.

Bălcescu se mai bizuia la Telega pe concursul lucrătorilor de la ocne și pe sprijinul locotenentului Alexandru Christofi, comandantul gărzii închisorii. Numit încă din martie 1848 în această funcție¹⁷, locotenentul Christofi luase postul în primire la începutul lunii aprilie¹⁸. Vechi membru al societății „Frăția“, Alexandru Christofi era informat asupra pregătirilor ce se făceau în vederea dezlănțuirii revoluției de la 1848. Preocupat să alăture mișcării cât mai mulți militari din subordine, el a depus toată străduința spre a obține sporirea efectivului gărzii închisorii. Astfel, în raportul înaintat la 14 aprilie comandantului Regimentului 1 infanterie, locotenentul Christofi arăta că, dată fiind amploarea lucrărilor ce urmau să se execute în tot cursul verii la Telega, numărul ostașilor pentru pază era insuficient și cerea să se ia măsuri pentru sporirea lui¹⁹.

O dată declanșată revoluția la Telega, mișcarea urma să se extindă la Ploiești, unde exista o înțelegere cu mai mulți negustori și unde activa în acest scop pictorul I. D. Negulici.

La 7 iunie, Nicolae Bălcescu a avut o întâlnire cu locotenentul Alexandru Christofi în apropiere de Telega. Cu acest prilej Bălcescu i-a înmănat un bilet din partea lui Chr. Tell, în care acesta-i scria: „Scoală-te dacă-ți iubești țara! Acum e vremea“²⁰. Dar, din cauza unor greutăți de ordin local, ca și a faptului că pentru arestarea lui N. Bălcescu plecase din București, „din înaltă poruncă“, însuși colonelul A. Banov²¹, șeful statului major al armatei, locotenentul A. Christofi a avut unele ezitări. Totuși, el a promis lui Bălcescu că atunci când forțele revoluționare de la Islaz vor sosi la porțile Capitalei va fi și el acolo. Sprijinit fiind și de locotenentul I. Racovițeanu, comandantul unui cordon de pază de la granița dinspre munți, Bălcescu a reușit să scape de urmărirea colonelului Banov.

În ciuda acestor întâmplări nefavorabile, care au produs o oarecare întârziere în dezlănțuirea mișcării, cauza revoluției

a ieșit victorioasă și în județul Prahova, Bălcescu colaborând pentru aceasta cu C. Telegescu, locotenentul A. Christofi și pictorul I. D. Negulici.

În Capitală revoluția fusese proiectată să izbucnească în dimineața zilei de 10/22 iunie. Deoarece autoritățile, aflând de evenimentul de la Islaz, au luat imediat măsuri pentru arestarea celor bănuți că au vreun rol în organizarea mișcării²², ea a suferit o întârziere de o zi. Printre cei arestați au fost C.A. Rosetti și maiorul I. Voinescu II. N. Golescu, I. Brătianu, Gr. Grădișteanu și alții au reușit să scape, ascunzându-se sau deghizându-se.

Deși guvernul de la Islaz se adresa domnitorului Gh. Bibescu, invitându-l să se pună „în fruntea acestei mari fapte” și să accepte programul revoluției²³, acesta a refuzat, căutând să se opună mișcării prin măsuri de forță.

În afara arestărilor ce le-a efectuat printre conducătorii revoluției, Gh. Bibescu a urmărit să-și asigure și sprijinul armatei din garnizoana București. În acest scop, în dimineața zilei de 11 iunie, domnitorul a mers la cele două cazărmi din Capitală „să ceară reînnoirea jurământului credinței trupelor”²⁴. La cazarma trupelor de cavalerie, Bibescu s-a adresat ofițerilor arătându-le că, în împrejurările de față, erau datori să păstreze credință guvernului. Aceștia i-au răspuns că „ei sînt gata a-și vărsa sîngele în contra vrăjmașilor patriei, dar sînge român, sînge patriotic nu vor vărsa niciodată”²⁵. Starea de spirit a armatei a ieșit și mai mult în evidență la vizitarea de către Bibescu a trupelor de infanterie. Când domnitorul le-a cerut depunerea jurământului, îndemnîndu-i să ia poziție împotriva „rebelilor”, maiorul Polizu a ieșit din front și, vorbind în numele camarazilor săi, a arătat că „ei sînt toți gata să-și reînnoiască jurământul de a apăra patria și pe domn contra vrăjmașilor, dar că nu vor ridica armele contra fraților lor”²⁶. Un răspuns asemănător a fost dat cu această ocazie și de către căpitanul D. Fărcășanu, care sublinia că „în caz cînd străinii, inemicii Măriei Voastre și patriei noastre, vor veni din afară, atunci jurăm pe credința noastră, d-a ne face datoria pîn-la o picătură de sînge; iar altfel, în contra românilor, în contra fraților noștri, vie ei cum or veni, mai ales cerînd ei îmbunătățiri patriei, noi nu putem a le fi ostili”²⁷. Căpitanul Fărcășanu l-a rugat, în același timp, pe domn să primească „Consti-

tuția care au decretat-o poporul român”²⁸. Convins că pe trupele aflate în București nu va putea conta prea mult, Bibescu a poruncit să fie aduse de îndată trupe din apropierea Capitalei.

La 11 iunie, Dejurstva (statul major) a trimis prin „curieri grabnici” ordinul de a se porni fără întârziere spre București. Ordinul era adresat : companiei 7 din Regimentul 1, Zimnicea ; companiei 2 din Regimentul 2, Oltenița ; companiei 3 din Regimentul 2, Călărași ; companiei 4 din Regimentul 2, Cocargeaua ; companiei 5 din Regimentul 2, Gura Ialomiței, precum și comandantului Divizionului 2, căpitan Burileanu I., la Călărași și comandantului Divizionului 3, căpitan Racotă, la Zimnicea²⁹. Concomitent au fost anunțați comandanții Regimentelor 1 și 2 și cei ai divizioanelor de cavalerie că „după înaltă poruncă” s-a trimis ordin „de-a dreptul printr-adins curier” comandanților din subordinea lor să vină cu unitățile în Capitală³⁰. Faptul că ordinul a fost transmis direct acestora, și nu prin comandanții regimentelor respective, care erau numai informați, este un indiciu al grabei deosebite de a avea aceste trupe la dispoziție. Același lucru îl denotă și adresa Dejurstvei către Direcția poștelor, prin care se solicita ca aceasta „fără minut zăbavă... să sloboază câte o căruță cu patru cai” pentru curierii ce urmau să plece la Zimnicea, Giurgiu, Oltenița, Cocargeaua și Gura Ialomiței.

În încercarea de a strânge oît mai multe forțe pe care să le opună mișcării revoluționare, domnitorul Gh. Bibescu s-a adresat și corpului comercianților, pe care plănuia să-l înarmeze și să formeze cu el o gardă orașenească. Încercarea nu a reușit însă, deoarece negustorii așteptau și ei cu nerăbdare semnalul de declanșare a revoluției izbăvitoare.

Deși arestările efectuate în Capitală făcuseră ca insurecția să nu izbucnească — așa cum se prevăzuse — în dimineața zilei de 10/22 iunie, ea nu fusese înlăturată, ci numai amînată. În aceeași zi, la adunarea secretă ținută în casa profesorului Axente Sever, din mahalaua Dobroteasa, organizatorii revoluției care scăpaseră de arestare au hotărît ca a doua zi, la 11/23 iunie, ora 4 după-amiază, să fie dat semnalul de începere a revoluției.

Faptul pare să fi fost cunoscut de militarii cei mai apropiați de mișcare, ceea ce explică, în bună parte, atitudinea lor fermă cu ocazia vizitei făcute de Bibescu trupelor în ziua de

11 iunie, ca și în întâlnirea din aceeași zi de la palat dintre domn și corpul ofițeresc, când poziția inițială a ofițerilor a fost reafirmată. Se pare că, întorși la cazarmă, ofițerii au împărțit punctul lor de vedere cadetilor și subofițerilor, iar aceștia — soldaților, încât toți erau avizați.

Într-adevăr, la 11 iunie 1848, la ora 4 după-amiază — când clopotul mitropoliei a început să sune, urmat pe dată de clopotele celorlalte biserici, dând semnalul pornirii revoluției — toată populația Bucureștiului era pregătită. Cadetul I. Magheru, nepotul lui Gh. Magheru, întovărășit de alți câțiva camarazi³¹, a mers în grabă în strada Lipscani, unde, urcat pe o masă în fața prăvăliei lui Dimitrie Danielopolu, a citit proclamația. Mulțimea, adunată de pretutindeni, a primit programul revoluționar cu aclamații de bucurie. Negustorii din Lipscani au ieșit pe uliți cu steaguri tricolore. Capitala se găsea în plină efervescență. De pe toate străzile oamenii se revărsau animați de aceeași dorință — să asigure victoria revoluției. Tabacii și măcelarii au venit în număr mare. Spre seară și-au făcut apariția și țărani din satele din împrejurimile Bucureștiului și astfel — după cum arată o mărturie contemporană — „poporul se îndreptează în grămadă către palat, unde strigă mereu lui Vodă să iscălească Constituția”³², cum era denumit programul revoluționar aprobat de masele populare la Islaz.

Un escadron de cavalerie, comandat de căpitanul Mavrocordat, și compania 2 din Regimentul 3 infanterie, comandată de căpitanul Bălănescu³³, aflate de pază la palat, nu au schițat nici un gest pentru a opri mulțimea, astfel că delegația popoului, în frunte cu N. Golescu și I. Brătianu, a fost liberă să meargă la domn pentru a-i cere să semneze „constituția”. Sub presiunea mulțimii, Bibescu a fost nevoit să subscrie „constituția” și să accepte formarea unui nou cabinet ministerial, în componența căruia intrau: N. Golescu (la Departamentul din Lăutru), Șt. Golescu (la Departamentul Dreptății), colonelul Ioan Odobescu (șef al oștirii), I. Eliade Rădulescu (la Departamentul Credinței), Gh. Magheru (la Departamentul Finanțelor), N. Bălcescu (secretar al statului, răspunzând de Afacerile externe) și C. A. Rosetti (șef al Poliției). Inițial, la conducerea armatei fusese propus Christian Tell, dar a fost înlocuit cu colonelul I. Odobescu, care deținuse și pînă atunci această funcție. N. Bălcescu și Gh. Magheru, revoluționari consecvenți, au ocupat posturi mai puțin importante pentru con-

solidarea revoluției. Astfel, lui Gh. Magheru i s-a dat Departamentul Finanțelor, deși el era cît se poate de nimerit pentru postul de șef al oștirii, atît datorită experienței sale militare cît și devotamentului față de revoluție. Repartiția funcțiilor ministeriale, făcută așa cum s-a văzut, tindea, în mod evident, să limiteze dezvoltarea în adîncime a mișcării.

Imediat după acceptarea constituției și a noului guvern de către Bibescu — fapt care constituia un important succes pentru mișcare — un grup de revoluționari au mers la cazarma cavaleriei, unde, fără nici o împotrivire din partea soldaților de gardă, au eliberat pe arestații aflați acolo, printre care și pe C. A. Rosetti. Cuprinși de bucurie „toți se îmbrățișară, poporul și soldații fraternizară”³⁴. Un ofițer i-a dăruit lui C. A. Rosetti, în chip de omagiu, sabia sa. De aici s-a pornit în grabă la poliție pentru a-i elibera și pe arestații de acolo, între care se găsea și căpitanul N. Teologu. Eliberarea arestaților politici s-a făcut și în alte localități din țară.

Treptat, revoluția victorioasă s-a extins pe întreg cuprinsul Țării Românești. Ecoul ei s-a făcut simțit și în Transilvania și Moldova. Gazetele transilvănene publicau numeroase corespondențe privind desfășurarea mișcării la sud de Carpați și subliniau adîncă simpatie a populației române din Transilvania față de acest eveniment. Îndemnuri vii erau adresate de revoluționarii munteni fraților lor din Moldova: „Uniți-vă cu noi frați de dincolo de Milcov ...munteanul și moldoveanul sînt toți români, sînt frați, o singură nație ...Să dăm mîna ca niște frați și să ne unim unii cu alții. Uniți vom fi mai tari, uniți vom sta împotriva oricărui vrăjmaș al libertății noastre”³⁵. Acest apel nu va rămîne fără răsunset printre moldoveni.

La succesul acțiunii a contribuit, în afară de masele de țărani și orășeni, și armata, care a fost — în majoritatea ei covârșitoare³⁶ — alături de lupta revoluționară a poporului. Numărul militarilor care nu au aderat la revoluție a fost atît de neînsemnat, încît „Pruncul român” avea să scrie, la 13 iunie 1848, că „bravii noștri ofițeri... armia întregă... au declarat cu toți într-o glăsuire că sînt frați cu tot românul și că nici unul nu va da într-un frate al său, ci că toți sînt gata a-și vărsa cea din urmă picătură de sînge pentru patria lor”³⁷. Aportul armatei în asigurarea izbînzii mișcării a impresionat în mod deosebit pe contemporani. Într-o scrisoare din 16 iunie 1848, deci foarte apropiată de evenimente, Grigore Ghica

aprecia că „dacă miliția ar fi fost credincioasă (domnitorului — n.a.), nimic din acestea nu putea să se întîmple“³⁸. Fără îndoială că rolul determinant atît în declanșarea cît și în sprijinirea revoluției l-au avut masele populare. Armata însă s-a găsit alături de popor în lupta dusă de acesta pentru cucerirea de drepturi și libertăți și a contribuit în mod substanțial la obținerea în scurt timp a succesului, fără a se ajunge la vărsare de sînge. Strînsa cooperare dintre masele populare și armată l-a făcut pe Bălcescu să califice acțiunea revoluționară din iunie 1848 drept „cea mai frumoasă ce s-a întîmplat vreodată la un popor“³⁹.

La două zile de la „subscrierea constituției“, adică în noaptea de 13 spre 14 iunie, domnitorul Gheorghe Bibescu a abdicat și a trecut în Transilvania, îndreptîndu-se spre Brașov. Renunțarea lui Bibescu la tron a fost determinată, pe de o parte, de opoziția sa față de reformele înscrise în „constituție“, acceptată de el doar sub amenințarea unei puternice ofensive populare, și, pe de alta, de teama că ar fi putut trezi bănuielile Rusiei sau Turciei că tutelează revoluția.

Dar forțele reacționare nu au renunțat la luptă.

În ziua de 14 iunie 1848 s-a produs prima manifestare conspirativă a reacțiunii din București. Elemente contrarevoluționare, avînd în frunte pe mitropolitul Neofit, s-au adunat la reședința acestuia pregătind un complot menit să ducă la restabilirea vechilor rînduiri și la reînscăunarea lui Gh. Bibescu. Aflînd de cele ce se unelteau, populația bucureșteană s-a ridicat la luptă pentru apărarea revoluției. Mii de oameni s-au îndreptat spre curtea mitropoliei pentru a trage la răspundere pe conspiratori. De frica mulțimii, boierii, în frunte cu mitropolitul Neofit, s-au declarat de acord cu cererile poporului, depunînd jurămint de credință și sărutînd drapelul tricolor. Cu acest prilej a fost numit și un nou guvern, cu sarcina de a dirija treburile statului pînă la alegerea unui alt „Domn“. Președinte al guvernului „vremelnicesc“ (provizoriu) a fost ales însuși mitropolitul Neofit. Alegerea acestuia a constituit una din cele mai grave greșeli săvîrșite în vremea revoluției, greșeală care s-a repercutat nefavorabil asupra întregului mers al mișcării din Țara Românească. Din guvern mai făceau parte ca membri Ioan Eliade Rădulescu, Ștefan Golescu, Christian Tell,

Gheorghe Magheru, Gheorghe Scurtu. În noul cabinet au mai fost numiți, dar numai cu titlul de secretari, N. Bălcescu, A. G. Golescu-Negru, C. A. Rosetti și I. C. Brătianu. O altă greșală în alcătuirea guvernului s-a vădit și prin menținerea la un departament atât de important — cum era acela al oștirii — a colonelului reacționar Ioan Odobescu. În acele împrejurări hotărâtoare pentru țară ar fi fost indicat ca fie Christian Tell, fie Gheorghe Magheru — ambii ofițeri devotați revoluției — să preia conducerea armatei. Ar fi fost ridicată astfel o stavilă împotriva comploturilor reacțiunii și s-ar fi creat condiții spre a se trece, cu un ceas mai devreme, la pregătirea oștirii Țării Românești pentru apărarea regimului nou instaurat. Pe aceeași linie se înscrie acordarea portofoliului internelor — în sarcina căruia cădeau organizarea gărzii naționale și sprijinul formării unităților nepermanente — lui N. Golescu. De fapt, cu excepția mitropolitului Neofit și a colonelului I. Odobescu, întregul cabinet era alcătuit din liberal-moderați. Compoziția acestui guvern va determina caracterul conciliant al politicii pe care o va promova și care va înlesni, în bună măsură, acțiunile contrarevoluționare din a doua parte a lunii iunie.

La numai patru zile de la formarea Guvernului provizoriu, reacțiunea, cu complicitatea șefului oștirii, colonelul I. Odobescu, a comandantului Regimentului 3 infanterie, colonelul I. Solomon, și a altor câtorva ofițeri, a organizat un complot pentru răsturnarea guvernului.

Potrivit planului, lovitura trebuia să aibă loc în seara zilei de 19 iunie, când era prevăzută o întâlnire între membrii guvernului și proprietari, convocați pentru a se discuta problema împrumutării. În timpul dezbaterilor, un grup format din 40 de militari din Regimentul 3 infanterie, sprijiniți la nevoie de subunitățile Divizionului 1 cavalerie, urma să pătrundă în sală și să aresteze pe miniștri. În scopul ducerii la îndeplinire a planului de mai sus au fost făcute minuțioase pregătiri în cursul zilei de 18 și în noaptea de 18 spre 19 iunie, punându-se totul la punct pînă în cele mai mici amănunte⁴⁰.

Dar în dimineața de 19 iunie a sosit la București, de la Craiova, căpitanul A. Racotă. El aducea informația că I. Eliade, Șt. Golescu, Chr. Tell și N. Pleșoianu, membrii Guvernului provizoriu de la Islaz, se apropiau de Capitală în fruntea a două companii de infanterie, a unei părți a Divizionului 3

cavalerie și a dorobanților. Vestea aceasta a grăbit desfășurarea evenimentelor.

Colonelul Odobescu a încercat mai întâi să împiedice sau să întârzie sosirea la București a forțelor revoluționare din Oltenia. De aceea a ordonat căpitanului Racotă să se întoarcă imediat și să transmită lui N. Pleșoianu ordinul de a se înapoia cu ostașii la Craiova. Sesizând intențiile șefului oștirii, ofițerul a raportat că nu mai poate face o călătorie atât de lungă, fiind foarte slăbit — susținea el — în urma bolii de care suferise de curînd.

Față de situația creată, colonelul I. Odobescu a hotărît ca lovitura proiectată să aibă loc la 19 iunie, către prînz, cînd avea să se desfășoare ceremonia prezentării ofițerilor din garnizoana București Guvernului provizoriu.

La ora stabilită, ofițerii unităților din garnizoana București, în frunte cu coloneii I. Odobescu și I. Solomon, s-au îndreptat spre palat ⁴¹. O dată cu ei a pornit de la cazarma infanteriei, spre același punct, sub comanda căpitanului M. Boboc ⁴², și „gruparea de șoc” pregătită dinainte. La momentul potrivit, s-a trecut la arestarea membrilor Guvernului provizoriu.

Știrea atacului întreprins de reacțiune s-a răspîndit curînd în toate cartierele Capitalei, provocînd revolta și ridicarea la luptă a nenumărați bucureșteni. Mase compacte de oameni s-au îndreptat spre palat, cerînd punerea imediată în libertate a celor arestați. Sub presiunea și amenințările poporului, trupele, aduse aici în scopul de a susține reacțiunea, au fost silit să dea înapoi. În timp ce se repliau prin spatele palatului, împresurați fiind de populația ce venise să elibereze guvernul, ostașii „grupării de șoc” — ațîțați de elementele reacționare — au deschis focul omorînd 7 oameni și rănind 8. Derutată la început, lipsită de mijloacele necesare pentru ripostă, mulțimea s-a retras. Dar numai pentru scurtă vreme. Înarmîndu-se în grabă cu tot ce a găsit în cale — uluci, pietre, scînduri — dar și cu arme ⁴³, unele luate de la negustorii armurieri, altele de la compania de pompieri ⁴⁴, populația s-a regrupat și a pornit asupra atacatorilor. Este de menționat că printre cei care însuflețeau mulțimea din jurul palatului se afla și căpitanul A. Racotă. Cînd masele bucureștene au pornit pe ulițele orașului pentru a se înarma, căpitanul Racotă s-a deplasat în fruntea unui grup de locuitori la sediul subunității de pompieri din „comisia de galben” și a cerut, în numele guvernului, să i se dea

„pușcele și patrontașele“. O parte din arme a fost luată de ofițer și de cei care îl însoțeau ; restul au fost predate de locotenentul Pavel Zăgănescu — care „s-a dus însuși cu comanda și armele de s-au înfățișat guvernului“⁴⁵ — comandantului gărzii naționale, colonelul Scarlat Crețulescu, pentru a le împărți membrilor gărzii. În fața impetuoșității maselor, colonelul I. Solomon s-a văzut silit să ordone retragerea trupelor spre cazarma infanteriei. Totodată el a trebuit să renunțe și la o altă măsură, aceea de a aduce la palat bateria de artilerie aflată în cazarma cavaleriei.

Încercarea colonelului Solomon de a convinge subunitățile adunate în cazarmă să depună jurământ de credință față de el și să lupte pentru restatornicirea vechilor stări de lucruri a eșuat.

Părăsit de ostași, încolțit de numeroși cetățeni și militari care înconjuraseră cazarma și sfătuit de mitropolit, colonelul Solomon s-a predat. Complotul a fost astfel lichidat, iar revoluția salvată.

Dar dacă o parte din soldați — înșelați de comandanți — au tras în mulțime, unele unități din București au fost de la început alături de popor în lupta pentru salvarea Guvernului provizoriu. „Gazeta de Transilvania“ relatează — pe baza unei corespondențe primite din București — într-unul din numerele sale : „Guvernul era acum reîntrunit, pompierii se adunaseră în apărarea lui și poporul făcu împrejur patru baricade spre a înfrîna vre-o nouă năvală“⁴⁶.

O atitudine similară cu aceea a Companiei de pompieri au avut și militarii Divizionului 1 cavalerie, comandat de căpitanul Gh. Mavrocordat. Unitatea primise ordin să sprijine acțiunea „grupării de șoc“ a căpitanului M. Boboc, dar comandantul divizionului a rămas „credincios de jurământul ce a făcut constituției și hotărășce a muri pentru Guvernul provizoriu ales de popor“⁴⁷.

Ambele unități, împreună cu nenumărați cetățeni, au fost de față, în după-amiaza zilei de 19 iunie, la cazarma infanteriei unde se retrăsese colonelul I. Solomon. Prezența acestor trupe a grăbit hotărârea lui Solomon de a renunța la planurile sale.

Intervenția maselor și aceea a unei părți a oștirii regulate au dus nu numai la lichidarea loviturii de stat din 19 iunie, dar și la arestarea autorilor complotului — coloneii Ioan Odo-

bescu și Ioan Solomon, secondați de maiorul Grigore Lăcusteanu — și la trimiterea lor în fața unui tribunal militar, creat ad-hoc. Președinte al comisiei de judecată a fost numit Nicolae Pleșoianu. Poporul cerea cu insistență pedepsirea aspră a vinovaților.

Guvernul provizoriu s-a dovedit însă mult mai îngăduitor. Chiar a doua zi după înăbușirea complotului s-a dat o proclamație prin care colonelul Odobescu era absolvit de o parte din vinovăția ce apăsa asupra lui. În prealabil colonelului I. Solomon i se înlesnise evadarea. Îngăduința nejustificată a guvernului a reieșit și din cuvântarea pe care Eliade Rădulescu a ținut-o la înmormântarea victimelor din ziua de 19 iunie. El cerea celor adunați „să iertăm pe cei ce au comandat să se facă foc asupra fraților lor, să-i iertăm ca niște adevărați creștini, ca să ne ierte și pe noi Dumnezeu“. Dar mulțimea nu s-a lăsat impresionată de vorbele lui Eliade și a cerut ca vinovații să fie trimiși „la ocnă pe toată viața“.

Măsurile luate pentru împiedicarea repetării complotului din 19 iunie nu se puteau limita doar la pedepsirea vinovaților. Ele trebuiau să asigure curățirea armatei de elementele reacționare și ridicarea unor cadre atașate revoluției, capabile să transforme oștirea într-un puternic scut de apărare a intereselor poporului. Ultimele evenimente demonstraseră că orice fisură, orice șovăire a armatei era folosită de boierimea retrogradă pentru a lovi puterea revoluționară.

După lichidarea complotului din 19 iunie, Guvernul provizoriu a trecut la restructurarea conducerii oștirii și a unităților militare prin înlocuirea unor comandanți, scoaterea din cadrele active a celor necorespunzători, avansarea unor ofițeri și promovarea altora în funcții de răspundere.

La conducerea Ministerului de război, în locul colonelului Odobescu, destituit și degradat, a trecut generalul Christian Tell, căruia — prin decretul din 20 iunie — i se perfecta înaintarea la gradele de colonel și de general⁴⁸. Funcția de ajutor al șefului oștirii a fost încredințată colonelului I. Voinescu I, iar șef al statului major a devenit maiorul I. Stoica.

Au fost numiți noi comandanți la regimentele de infanterie : la Regimentul 1, maiorul Pandelescu ; la Regimentul 2, maiorul Radu Goleșcu ; la Regimentul 3, maiorul Nicolae Pleșoianu. Cei trei ofițeri — socotiți oameni de încredere — au

fost avansați imediat colonei, grad cerut de funcția nouă pe care o ocupau.

În ordinea de bătaie a unităților s-au produs și alte schimbări. Căpitanul Grigore Marghiloman, comandantul companiei 1 din Regimentul 1 infanterie, și căpitanul Emanoil Boteanu, fost comandant al companiei de pompieri, au fost numiți comandanți de batalioane la Regimentul 1 infanterie. La Regimentul 2 infanterie au fost încadrați în aceleași funcții și avansați la gradul de maior : căpitanul Nicolae Greceanu I, comandantul companiei 4 din Regimentul 2 infanterie, și căpitanul Drăghicean Fărcășanu, comandantul companiei 1 din Regimentul 3 infanterie. La Regimentul 3 infanterie au fost numiți comandanți de batalioane maiorii Gh. Mavrocordat, pînă atunci comandant al Divizionului 1 cavalerie, și Alexandru Racotă I, fostul comandant al Divizionului 3 cavalerie. Trebuie reținut faptul că în funcțiile de comandă din cadrul Regimentului 3 infanterie, pe care reacțiunea căutase să-l folosească drept element de izbire în complotul de la 19 iunie, au fost puși ofițeri ce-și dovediseră adevărată față de mișcarea revoluționară.

În fruntea Divizionului 1 cavalerie a fost numit locotenentul Ion Păucescu II, din escadronul 1, iar la Divizionul 3, căpitanul Hariton Racotă II, comandantul escadronului 6.

Au fost numiți noi comandanți și la companii. În Regimentul 1 infanterie : la compania 1 — căpitanul Constantin Lahovari, la compania 5 — căpitanul Grigore Serghie, la compania 6 — căpitanul Gheorghe Zalic ; în Regimentul 2 infanterie : la compania 1 — locotenentul Mihai Caluda, la compania 4 — locotenentul Constantin Caragea ; în Regimentul 3 infanterie : la compania 1 — locotenentul Enache Dimitriu, la compania 8 — căpitanul Ștefan Hagiopol. În locul maiorului Em. Boteanu, mutat la comanda batalionului 2 din Regimentul 2 infanterie, a fost numit comandant al companiei de pompieri locotenentul Pavel Zăgănescu⁴⁹. O dată cu noile încadrări, cea mai mare parte din ofițerii amintiți au fost avansați.

Tot acum a fost reîncadrat în armată, cu gradul de maior, fostul căpitan Nicolae Teologu, „ca unul ce a fost unul din cei dintîi prin a cărui pedeapsă fostul domn se încerca să înece libertatea”⁵⁰.

În afara promovărilor în funcție sau avansărilor amintite au mai fost înălțați în grad : locotenentul Petrache Hagi Io-

niță⁵¹ — căpitan, sublocotenenții Nicolae Paraschiva și George Bucșănescu — locotenenți, iar cadetii Ion Magheru, George Magheru, Costache Racotă, subofițerii Nicolae Traian, Radu Vlăsceanu, Marin Paicu⁵², Radu Dumitru Vlăsceanu și Marin Dinu Olteanu⁵³ — sublocotenenți.

În același timp au fost îndepărtați din cadrele active ale armatei colonelii Gramont, Iacobson, Banov (fostul șef al Statului major al oștirii) și Cunesco; de asemenea, comandanții regimentelor de infanterie: colonel Anton Garbațchi⁵⁴, de la Regimentul 1 infanterie, colonel Iulie Engel⁵⁵, de la Regimentul 2 infanterie și colonelul Ioan Solomon, de la Regimentul 3 infanterie. Dintre comandanții de batalioane, în afară de Grigore Lăcusteanu, fostul comandant al batalionului 2 din Regimentul 3 infanterie, au mai fost îndepărtați maiorul Ignat Paznanschi, comandantul batalionului 1 din Regimentul 1 infanterie, și maiorul Ștefan Vlădoianu, comandantul batalionului 2 din același regiment. Împreună cu aceștia au fost scoși și căpitanii Mihai Scordilie, Ioan Vlădoianu și Alexandru Cociuturov.

Prin avansările, încadrările și epurările efectuate Guvernul provizoriu a căutat să-și consolideze influența în rîndurile armatei, să facă imposibilă manevrarea acesteia de către reacțiune. Aceasta a izbutit doar parțial, deoarece, ca și în alte privințe, guvernul nu a acționat cu destulă fermitate. În rîndurile oștirii au fost menținuți o serie de ofițeri adversari ai revoluției, ce-și dezvăluiseră simțămintele ostile la 19 iunie (căpitanii Mihai Boboc, Dumitru Costaforu și Nicolae Țuică și sublocotenentul Ion Lăcusteanu⁵⁶, fratele maiorului Grigore Lăcusteanu). Pe bună dreptate, Nicolae Bălcescu, enumerînd greșelile săvîrșite de guvern în acea ocazie, înscrisa și „avansarea pe care Tell a făcut-o ofițerilor care ne legaseră fedeleș... și care comandaseră să se deschidă foc asupra poporului”⁵⁷.

Situația internă neconsolidată și, îndeosebi, pericolul extern au pus de la început pe ordinea de zi a preocupărilor noii conduceri problema formării unei forțe armate devotate, care să cuprindă, pe lângă elementele militare active, mari rezerve populare înarmate. În primele zile după 19 iunie a fost creată, în cadrul guvernului, o secție care purta denumirea „Armarea generală”⁵⁸, de care răspundea I. C. Brătianu. Nu dispunem de suficiente date documentare pentru a-i putea urmări mai îndeaproape activitatea. Probabil că această secție a contribuit

la elaborarea proiectelor de făurire a oștirii nepermanente și de înarmare a gărzilor naționale din București și din provincie.

Au fost luate unele măsuri de apărare față de o eventuală amenințare din afară. Astfel, maiorul Radu Golescu, comandantul Regimentului 2 infanterie dislocat la Brăila, avînd informații că mai multe nave de război, după cît se părea țariste, staționau pe Dunăre, probabil în vederea unei intervenții armate, a dat poruncă pentru confecționarea „a două obuzuri (trăsuri) ce sînt de neapărată trebuință pentru transportarea erbii și plumb regimentului” și a luat „cele patru tunuri ale șalupei nr. 2 ce la orice întîmplare vor fi de un mare folos a le pune pe la afetari”. Măsurile întreprinse de Golescu au fost aprobate de șeful oștirii ⁵⁹.

În același timp guvernul a dispus concentrarea neîntîrziată la București a unităților răspîndite în diversele garnizoane din țară. Lipsa de fermitate a conducerii mișcării și desfășurarea ulterioară a evenimentelor au împiedicat aducerea la îndeplinire a acestor măsuri.

Aceeași slăbiciune a dovedit Guvernul provizoriu și cu ocazia desfășurării procesului intentat coloneilor Odobescu și Solomon și maiorului Lăcusteanu. Deși se impunea o cît mai grabnică judecare a complotiștilor de la 19 iunie, procesul a fost tărăgănat. N. Bălcescu, aflat la Focșani, cerea cu insistență urgentarea procesului și pedepsirea aspră a celor doi ofițeri, principalii conspiratori, pentru ca astfel să se cîștige încrederea poporului. „Acum avem mijloace a ne scăpa de toți reacționarii — scria Bălcescu. Trebuie ca judecata să fie foarte expeditivă. O comisie ostășească ar fi de trebuință pentru aceasta, mai cu seamă de veți simți că complotiștii tot lucrează, cum auzisem ieri, atunci nu trebuie să ne ferim d-a proclama chiar legea marțială pentru dînșii. În împrejurările grele și extraordinare, trebuie măsuri extraordinare. Nu faceți poezie și sentimentalism, ci dreptate strașnică” ⁶⁰. Sentința nu a fost corespunzătoare vinovăției celor trei acuzați. Coloneii Odobescu și Solomon, principalii inculpați, au fost pedepsiți cu izgonirea din „slujbă, ștergîndu-se din catastife numele lor”, luarea tuturor „cînurilor” (gradelor) și darea lor „subt judecată criminalicească pentru a fi judecați ca ucigași” ⁶¹. Trimiterea vinovaților în fața altei instanțe nu a mai avut loc. Într-o situație asemănătoare s-a aflat și maiorul Lăcusteanu.

Compromisul cu care s-a încheiat procesul a încurajat reacțiunea să pună la cale alte acțiuni contrarevoluționare. Între altele, dușmanii revoluției au dansat zvonul că puternice forțe rusești și otomane se îndreptau spre București cu scopul de a înăbuși mișcarea.

În această situație, o parte din membrii Guvernului provizoriu s-a gândit inițial la organizarea unei rezistențe armate, dar forțele reduse de care dispuneau revoluționarii nu permiteau o angajare în câmp deschis. În astfel de condiții s-a ajuns la concluzia că apărarea trebuie organizată în regiunea accidentată din lungul Carpaților.

S-a luat hotărârea ca oștirea să se concentreze în zona muntoasă a Cîmpulungului, unde să se deplaseze și guvernul. De aici se puteau întreține mai ușor „relații cu Transilvania“, care făgăduise „ajutor de regimente grănițare“⁶².

Intrucît noii comandanți din Regimentul 3 infanterie, nu-miți după complotul din 19 iunie, nu-și luaseră încă posturile în primire, unii ofițeri din companiile staționate în Capitală nu au dat ascultare dispoziției de-a însoți Guvernul provizoriu⁶³.

Deoarece tratativele duse cu ofițerii din Regimentul 3 infanterie au eșuat, iar știrile despre apropierea armatelor inamice se înteteau, Guvernul provizoriu a plecat, în noaptea de 28 spre 29 iunie, spre Cîmpulung, însoțit de companiile 5 și 6 din Regimentul 1 infanterie⁶⁴. Înainte de a părăsi Bucureștiul, guvernul a dat o proclamație către popor, în care explica motivele care l-au determinat să se deplaseze din Capitală. Totodată își exprima hotărârea de a continua lupta pentru salvarea intereselor țării. Printre altele, în proclamație se spunea : „Români ! În numele a 18 veacuri de suferințe, în numele libertății ce ați câștigat pentru totdeauna, vă jurăm că nu vom lepăda sacul de cenușă de pe capul nostru, pînă ce România nu va fi liberă. Păstrați patriei acel amor sfînt ce dovedirăți în fața lumii că-l aveți, păstrați curajul și credința în puterea voastră, ajutați-ne pînă la sfîrșit ca și pînă acum...“⁶⁵.

A doua zi, mitropolitul Neofit a anunțat poporului, tot printr-o proclamație, plecarea guvernului, apropierea armatelor străine de hotarele țării și restatornicirea vechiului regim boieresc. S-a format o căimăcămie alcătuită din Teodor Văcărescu și Emanoil Băleanu, mari boieri. Coloneii Ioan Odo-

bescu și Ioan Solomon împreună cu maiorul Grigore Lăcusteanu au fost eliberați și reintegrați în funcțiile pe care le avuseseră înainte în oștire. Cu ajutorul lor și al mitropolitului, caimacamii au trecut la anularea schimbărilor aduse de revoluție și la restaurarea „ordinii” regulamentare. Vechii funcționari au fost reinstalați în posturi, drapelul tricolor a fost înlăturat, garda națională — dizolvată, avansările din armată — anulate. O serie de ofițeri îndepărtați de puterea revoluționară au fost reintegrați în rîndul trupelor regulate. Colonelul Iulie Engel, reîncadrat, a fost numit din nou la comanda Regimentului 2 infanterie în locul colonelului Radu Golescu. Colonelul Iacobson, aflat la Brăila, „a preluat comanda” și a declarat nule toate decretelor Guvernului provizoriu. Unitățile au primit ordin ca în cazul cînd se vor ivi trupe ale puterilor suzerană (Turcia) și protectoare (Rusia) „să nu arate nici o împotrivire și să-i primească dîndu-le și cinstea cuvenită”. Ordinul dat de Guvernul provizoriu pentru concentrarea la București a trupelor din țară în vederea deplasării spre regiunea muntoasă, pentru organizarea rezistenței, a fost anulat ⁶⁶.

La 1 iulie, dîndu-și seama că a fost victima unor știri false, indignată de teroarea pornită împotriva-i și de caracterul samavolnic al măsurilor luate de proaspăta cîrmuire, populația bucureșteană, printr-o intervenție energetică, a răsturnat din nou guvernul reacționar. Și de data aceasta unii militari s-au dovedit la înălțimea aceluia moment istoric. Potrivit relatărilor maiorului Gr. Lăcusteanu, pompierii ar fi fost aceia care au dezlănțuit mișcarea populară ce avea să ducă la înlăturarea căimăcămiei. Locotenentul Ioan Deivos — spunea el — „a ridicat steagul revoluției în tîrg pe piața pușcăriei!” ⁶⁷ Că Guvernul provizoriu a știut să prețuiască așa cum se cuvine atitudinea maselor populare și a militarilor, precum și aportul lor la instaurarea ordinii revoluționare și la lichidarea celor două comploturi ale reacțiunii se vede din proclamația prin care acesta mulțimea cetățenilor Capitalei pentru eroismul cu care au salvat „libertatea română” în urma celor petrecute la 19 și la 29 iunie. Despre militari, guvernul declara că „simte de a sa datorie în numele patriei a arăta a sa recunoștință companiilor a 5-a și a 6-a din regimentul 1-iiu ce au ardicat stindardul libertății pentru înția oară și au jurat subț dînsul. Diviziunii a treia de călărime și tuturor dorobanților din România, cum și tuturor voluntarilor ce urmează cu atîta devo-

tament tabăra regenerației... Companiei de pompieri ce, de la început și pînă în cele din urmă fură apărătorii libertății“⁶⁸. Ceva mai tîrziu guvernul a răsplătit întreaga companie pentru că „în tot cursul timpului acesta din urmă s-a purtat cu toată onoarea cuvenită unui corp de oștire“⁶⁹.

Și de data aceasta coloneii Odobescu și Solomon și-au afirmat poziția lor dușmănoasă față de regimul revoluționar. În fața maselor populare ei s-au retras în cazarma de la Mihai Vodă, cu gîndul de a se opune cu armele. Peste 40 000 de bucureșteni s-au îndreptat într-acolo și au înconjurat clădirea. La sosirea poporului și a unei delegații compuse din mitropolitul Neofit, I. Cîmpineanu și I. C. Brătianu, ostașii — trecînd peste voința coloneilor comandanți — au făcut „din nou jurămint de credință față de puterea revoluționară și într-o atmosferă de entuziasm general s-au îmbrățișat cu poporul“⁷⁰. Cei doi ofițeri și-au dat demisia. Ei au fost obligați să părăsească deîndată țara.

În așteptarea revenirii membrilor guvernului s-a alcătuit un cabinet interimar, în fruntea căruia a fost instalat mitropolitul Neofit. Din noul cabinet mai făceau parte I. Cîmpineanu, A. C. Crețulescu, N. Mincu și I. C. Brătianu.

Cîteva zile mai tîrziu membrii Guvernului provizoriu au sosit în București. Ei își reluau activitatea în condițiile în care pentru soarta revoluției și a țării se ridicau probleme cruciale.

Pentru securitatea Capitalei au fost destinate, pe data de 5 iulie, trei companii din Regimentul 1 infanterie și cinci companii din Regimentul 2 infanterie. Subunitățile din Regimentul 3 infanterie, aflate pînă atunci în București, au fost dislocate și îndrumate „să se așeze la graniță“⁷¹, menținîndu-se în Capitală doar „comanda“ regimentului.

Ultimele evenimente au demonstrat cu prisosință necesitatea întăririi armatei permanente și a orientării ei pe noi baze, precum și nevoia constituirii cît mai grabnice a unor elemente ostășești noi, de esență popular-revoluționară — garda națională și armata nepermanentă a dorobanților și a voluntarilor.

Activitatea Guvernului provizoriu pentru crearea și organizarea armatei revoluționare

1. Transformarea și întărirea armatei permanente

În vederea consolidării revoluției și pentru preîntâmpinarea unor noi lovituri din partea reacțiunii devenea de o stringentă necesitate — în cadrul măsurilor prevăzute — întărirea armatei permanente.

Guvernul provizoriu înțelesese — după cele petrecute în zilele de 19 și 29 iunie — că trebuia lucrat cu mai multă fermitate pentru a face din armata regulată un sprijin de nădejde al noului regim. Aceasta impunea, în primul rînd, scoaterea armatei de sub înrîurirea elementelor contrarevoluționare, iar în al doilea rînd, organizarea, dotarea, instruirea și educarea ei într-un mod corespunzător nevoilor.

Pentru aceasta se cerea mai întîi încheiată acțiunea de curățire a corpului ofițeresc de acele elemente ce și-au manifestat adversitatea față de revoluție sau care nu prezentau suficientă garanție.

Îndepărtarea acestora din oștire a îmbrăcat diferite forme ca : „slobozirea din slujbă prin demisie“, „ștergerea din cataște pentru lipsă de posturi“, formule de natură să ascundă motivele reale ale trecerii ofițerilor respectivi în rezervă.

Acțiunea s-a desfășurat eșalonat. Cum era și firesc, măsura luată a vizat la început pe organizatorii și conducătorii comploturilor contrarevoluționare. Printr-un decret dat la 2 iulie 1848 de către cabinetul interimar s-a aprobat „demisia“ din armată a coloneilor Ioan Odobescu și Ioan Solomon, dar (și acesta a fost un act de slăbiciune) s-a hotărît ca ei să se bucure de toate drepturile ce decurgeau după o slujbă activă de 18 ani, după ce în prealabil li se recunoscuseră și rangurile „cu toată vechimea, fără a mai rămînea nici un presupus asu-

pra d-lor" ¹. Tot prin demisii, sancționate de guvern, părăseau armata în zilele următoare maiorul Grigore Lăcusteanu, sublocotenentul Ion Lăcusteanu ², implicați și ei în comploturile de la 19 și 29 iunie, precum și colonelul Ioan Em. Florescu ³, unul din aghiotanții lui Gheorghe Bibescu.

Au urmat apoi, în două etape, trecerea în rezervă a unui însemnat număr de ofițeri. La 14 iulie au fost scoși din cadrele active ale armatei coloneii Lahovary, Bălăceanu și Bibescu, foști aghiotanți domnești (ultimul și comandant al cavaleriei), maiorul Pavel Lenț, comandantul bateriei de artilerie, și sublocotenenții Moscu, Borănescu și Păianu ca „unii ce nu mai au posturi în oștire”. La 25 august s-a efectuat „liberarea din serviciul ostășesc” a unui număr de 6 căpitani, 5 locotenenți și 10 sublocotenenți ⁴.

În afara acestora au mai fost scoși din armată, la diferite termene, și alți ofițeri ⁵. Trebuie menționat că printre cei ieșiți din cadrele active ale oștirii au fost și unii ofițeri care, pentru motive strict personale, au cerut trecerea în rezervă.

În ansamblu, curățirea armatei s-a efectuat de sus în jos. În prima fază — de la declanșarea revoluției pînă la jumătatea lunii iulie — au fost îndepărtate cadrele cu funcții de răspundere în oștire, elemente legate de vechea „ordine” regulamentară. În această categorie se înscriu coloneii Ioan Odobescu, comandantul oștirii, Anton Garbațchi, Iulie Engel și Ioan Solomon, comandanții Regimentelor 1, 2 și 3 infanterie, colonelul I. Bibescu, comandantul cavaleriei, maiorul Pavel Lenț, comandantul bateriei de artilerie, cîtiva din comandanții de batalioane ca maiorii Grigore Lăcusteanu, Ștefan Vlădoianu și Ignat Paznanschi și toți aghiotanții fostului domn al Țării Românești. În a doua fază — de la jumătatea lunii iulie pînă în septembrie — acțiunea s-a extins pînă la cele mai mici grade, deși e probabil să mai fi rămas în armată unele elemente potrivnice revoluției sau cu convingeri îndoielnice.

Completarea locurilor celor plecați s-a făcut, în primul rînd, prin avansarea în grad și în funcție a unor soldați, subofițeri și ofițeri care-și dovediseră capacitatea militară și atașamentul față de revoluție.

În raportul pe care colonelul Nicolae Pleșoianu, noul comandant al Regimentului 1 infanterie, îl înainta generalului Christian Tell pentru avansarea unor ofițeri și subofițeri din unitatea sa se arăta că cei propuși „în tot cursul slujbii lor și-au

îndeplinit datoriile cu multă știință, activitate și capacitate“ și au probat în toate împrejurările „adevăratele lor sentimente și credința cu care au îmbrățișat și vor sprijini sfînta noastră constituție ca militar și patriot“⁶.

Avansările din lunile iulie și mai ales august au privit cu deosebire gradele mici, deoarece promovările anterioare duseseră la scăderea numărului lor. Din cele peste 70 de „ridicări în grad“, care s-au făcut în acest răstimp, 33 au rezultat din avansarea unor ostași cu „bune purtări“ la rangul de subofițeri⁷ și 25 — din „înălțarea în gradul“ de sublocotenent⁸ a unor cadeți și subofițeri. Doar 7 sublocotenenți au primit gradul de locotenent⁹ și 8 locotenenți pe cel de căpitan¹⁰.

Trebuie subliniat faptul că, prin aceste promovări, au pătruns în corpul ofițeresc elemente ridicate din mediul țărănesc¹¹. Prin aceasta se ajungea la îmbunătățirea compoziției sociale a cadrelor, se crea o bază de masă mai largă în rîndul corpului ofițeresc. Nesuținută și neamplificată potrivit necesităților, desfășurată la o scară redusă, infuzia cadrelor ridicate din popor, legate de năzuințele lui, a fost limitată. Totuși, influența acestora s-a făcut simțită printre ostași în momentele grele ale luptei împotriva dușmanilor revoluției.

Organizarea și dotarea armatei permanente a fost o altă problemă care a preocupat conducerea revoluției.

Realizarea obiectivelor urmărite a fost în bună parte împiedicată de opunerea Turciei și Rusiei, care nu admiteau sub nici o formă — mai cu seamă în condițiile date — întărirea armatei principatului dunărean. Un alt factor care a stîrjenit aplicarea celor proiectate a fost concepția unora din conducătorii revoluției asupra organizării forței militare a țării. Potrivit părerii lor, efectivele trupelor regulate trebuiau reduse, dîndu-se o mai mare dezvoltare (după constituire) unităților de factură populară¹², cu profil cvasimilitar. La toate acestea trebuie adăugat : timpul extrem de scurt în care puterea revoluționară și-a exercitat funcțiile, lipsa mijloacelor materiale, precum și lipsa de inițiativă din partea unor ofițeri din conducerea armatei, în primul rînd a generalului Christian Tell.

Din aceste cauze, deși cadrul intern și, îndeosebi, cel extern impuneau o mai deplină adaptare a structurii ei la nevoile țării, armata și-a păstrat vechea organizare.

Unitățile combatante au rămas mai departe alcătuite din trei regimente de infanterie, trei divizioane de cavalerie, o ba-

terie de artilerie, o companie de pompieri și trei șalupe canoniere¹³ atașate pe lângă unitățile de graniță, dislocate pe linia Dunării. Ca formațiuni necombatante funcționau spitalele oștirii, ștabul muzicii, comanda de învățătură.

Liderii mișcării muntene aveau în vedere neîndoios rezolvarea uneia din problemele vitale ale revoluției — organizarea rezistenței armate. Prin intermediul lui I. Ghica, aflat la Constantinopol, ei s-au adresat generalului C. Czaikowski, agentul diplomatic al polonilor la Poartă. Acesta, ținând seama de realitățile momentului istoric și de rezervele umane și materiale ale Țării Românești¹⁴, a întocmit un proiect¹⁵ care, după opinia lui, oferea premise ca într-un timp foarte scurt, cu cheltuieli minime, să se poată înjgheba o puternică forță armată.

După aprecierile generalului Czaikowski, la cei 2,5 milioane locuitori ai ei, Țara Românească putea alcătui o armată de 106 000 oameni.

Dar o asemenea armată ar fi fost prea împovărătoare pentru bugetul secătuit al țării. De aceea în proiect s-a prevăzut ca oștirea permanentă să fie alcătuită numai din 14 000—15 000 de oameni, restul de pînă la 106 000 urmînd să fie format de ostași din rezervă chemați sub arme numai în caz de pericol.

Pentru a se asigura elementelor din rezervă un minimum de pregătire militară, în proiect se propunea ca țara să fie împărțită în 10 regiuni militare. Cadrele de ofițeri și subofițeri ale batalionului regiunii respective trebuiau să asigure instrucția ostașilor din rezervă, care urmau să fie concentrați pentru aceasta timp de 4 săptămîni primăvara și 2 săptămîni toamna.

Completarea necesarului în ofițeri trebuia să fie asigurată prin înființarea unei școli militare.

Cheltuielile necesitate de organizarea și de întreținerea acestei armate urmau să fie acoperite din bugetul de stat și din bugetele comunelor. În linii mari, proiectul avea în vedere alcătuirea unei armate îndeajuns de puternice, capabilă să facă față unui război de durată.

Soluția preconizată a părut — cel puțin unora — ispititoare. Practic însă, ea nu s-a putut realiza. Din pricina situației economice a țării, a părerilor opuse ale unor fruntași ai

revoluției și a imixtiunii Rusiei și Turciei, proiectul de mai sus nu s-a mai transpus în fapt.

Dacă pentru făurirea unor forțe militare de proporțiile celor prevăzute în proiect nu s-au găsit căi de rezolvare, s-a căutat ca măcar parțial să se acopere unele nevoi în ceea ce privește echiparea și aprovizionarea oștirii.

Astfel au fost confecționate uniforme pentru trupă¹⁶ și s-au completat aprovizionările cu furaje și lemne a unităților¹⁷. S-au mai luat măsuri pentru mărirea rezervei de pulbere prin achiziționarea și prin depozitarea unor cantități însemnate în magazinele „ierbăriei miliției” (pulberăriei armatei). În acest sens Guvernul provizoriu însărcina la 6 iulie Statul major al oștirii să asigure cumpărarea a 16 butoaie cu praf de pușcă¹⁸. În plus — spre sfârșitul lunii august — au fost distribuite Regimentului 2 infanterie toate săbiile aflate în depozitul Arsenalului armatei¹⁹.

În legătură cu instruirea unităților trebuie subliniate cele două concentrări pentru manevre care au avut loc în lunile iunie și septembrie 1848²⁰. În desfășurarea acestor manevre s-a urmărit verificarea eficienței planurilor de apărare întocmite de conducătorii revoluției (este vorba de N. Bălcescu în principal), care susțineau organizarea apărării — în caz de război — fie în Cîmpia Dunării, avînd ca centru zona Călugărenilor, fie de-a lungul centurii muntoase a țării, conțindu-se, în cea de a doua variantă, pe un eventual ajutor militar din Transilvania și Banat. Se pare că ultima variantă a dobîndit întîietate, deoarece ea va fi folosită în ultima parte a revoluției, cînd se va încerca o rezistență armată față de intervenția din afară.

Lipsa unor specialiști cu experiență mai bogată în arta militară a determinat guvernul și conducerea oștirii să facă apel la ofițeri din străinătate. Mai întîi a fost chemat colonelul polonez Zablocki, activat și integrat în serviciul Statului major al armatei române. Apoi au sosit ofițerii francezi Dessain, de geniu, Sabattier, de artilerie, și Lefrançais, de cavalerie²¹ — toți cu întinse cunoștințe și în domeniul topografiei. Deși au stat puțin la noi, cei trei ofițeri francezi și-au adus contribuția — după cum se va vedea mai departe — la organizarea taberei de la Rîureni (din apropiere de Rîmnicu Vîlcea), pusă sub comanda generalului Gheorghe Magheru, și la instruirea efectivelor concentrate acolo.

Măsurile luate s-au dovedit însă insuficiente.

N. Bălcescu îi imputa generalului Christian Tell că „în toată revoluția...” n-a adăugat la capacitatea de luptă a oștirii „nici un soldat, nici o pușcă”²². Fără îndoială că de lipsurile arătate nu era vinovat numai generalul Tell. În mod egal erau răspunzători și ceilalți membri ai guvernului sau conducători ai revoluției.

Pregătirea militarilor era îngreuiată de o permanentă criză de cadre. În repetate rânduri comandantii de regimente au cerut comandamentului oștirii să le trimită ofițeri²³ și subofițeri, fără de care nu se putea face instrucția soldaților. Cererile lor nu au putut fi satisfăcute, la aceasta contribuind și lipsa unei școli de ofițeri.

Nu s-a făcut prea mult nici în privința îmbunătățirii condițiilor de trai ale militarilor. Această situație a dus la unele manifestări de nemulțumire în rândurile masei de ostași²⁴.

Conducătorii mișcării au acordat însă atenția cuvenită muncii de educare a ostașilor în spiritul apărării cuceririlor revoluției.

Una din formele frecvente folosite a reprezentat-o explicarea ideilor, obiectivelor și programului formulat la 9 iunie 1848 la Islaz. Cunoașterea și înțelegerea acestora erau de mare importanță pentru gruparea militarilor sub steagul revoluției.

La două zile după izbucnirea mișcării, Ministerul de interne însărcina pe Scarlat Grădișteanu să se îngrijească „a se citi în auzul oștirii din garnizoană (București — n.a.) proclamația poporului român, în care se cuprind și puncturile principale ale Constituției sale” și scria Ministerului de război să dea „cuviniicioasele porunci spre a se aduna în cazarme oștirea, ca să asculte și să cunoască rezultatele măreței fapte a poporului român”.²⁵

Pentru cuprinderea tuturor unităților în această largă acțiune de lămurire și pentru asigurarea eficienței ei s-au editat, prin grija guvernului, foi volante în care erau expuse scopul urmărit de puterea revoluționară, rolul armatei în atingerea lui, îmbunătățirile ce intenționau să se aducă instituției oștirii. Acestea erau trimise periodic la unități pentru ca militarii să ia cunoștință de ele.

Un prim lot de 50 de exemplare pentru fiecare unitate a fost expediat la 25 iunie, cu indicația de a fi citite în mai multe

rînduri soldaților „ca să aibă întreaga știință despre îmbunătățirea soartei lor“²⁶.

Dovedindu-se utilitatea acestor foi volante, la 15 iulie, Ministerul de război a trimis Regimentelor 1, 2 și 3 infanterie, Divizioanelor 1, 2 și 3 cavalerie, bateriei de artilerie, companiei de pompieri, spitalului oștirii și îngrijitorului muzicii un număr sporit de exemplare din proclamațiile Guvernului provizoriu, ordonînd să fie împărțite ostașilor și citite „în auzul fiecăruia spre a înțelege cu deslușire cele ce se cuprinde întrînsele“²⁷.

În același timp s-a acordat atenție deosebită folosirii presei, tipăriturilor și discuțiilor individuale libere pentru sporirea atașamentului ostașilor față de cauza revoluției.

Într-una din scrisorile sale către N. Bălcescu, A. G. Golescu recomanda cu insistență : „Închideți-i în cazarmă (pe ostași — n.a.) și-i revoluționați prin gazete și proselitism oral, prin cadeți și emisari“²⁸.

Depunerea jurămîntului de către ostași a prilejuit o puternică manifestare a simțămîntelor lor de credință față de puterea recent instaurată și totodată o nouă ocazie de mobilizare în apărarea acesteia. Unitățile din București au depus jurămîntul în ziua de 15 iunie 1848, în cadrul unei grandioase adunări pe Cîmpia Filaretului, la care au participat membrii Guvernului provizoriu, garda națională și masele populare bucureștene.

Restul unităților au primit ordin la 18 iunie să adune ostașii la comanda fiecăruia și să depună jurămîntul acolo. Jurămîntul depus de armată avea următorul conținut :

„Jur în numele lui Dumnezeu și pe această sfîntă cruce că voi fi credincios voinței Nației Române, apărînd-o din toate puterile împotriva oricărui atac și asuprire ; jur că nu voi lucra niciodată în contra intereselor nației și că voi ținea și voi apăra acele douăzeci și unu de puncturi decretate de popol, conlucrînd după putință-mi și jertfind viața mea chiar pentru dînele și pentru nație“²⁹.

Pînă la finele lunii iunie 1848 depunerea jurămîntului s-a săvîrșit în toată armata, exerciînd o binefăcătoare înriurire asupra stării morale a trupelor. Totodată s-a decis și înlocuirea vechilor steaguri militare. Drapelul național, sub forma tricolorului — roșu, galben și albastru —, fusese introdus de la 14 iunie prin cel dintîi decret al Guvernului provizoriu.

Prima mențiune despre intenția schimbării drapelului oștirii și instituirii altora noi o întâlnim la 17 iunie 1848. Prin decretul nr. 25 Guvernul provizoriu făcea cunoscut Ministerului de război ca oștirea să depună jurământul pe noua constituție, iar deosebit de aceasta îl încunoștința că „trebuiețã fiind a să schimba steagurile vi se vor trimite peste puțin alte steaguri noi“. În virtutea acestui decret, ministrul de război, a ordonat unităților din subordine ca „steagurile cele vechi să le depună în magaziile lor fără a se mai întrebuința cu dinsele“³⁰.

La 25 iunie, generalul Christian Tell, numit de curînd în fruntea treburilor departamentului oștirii, cerea guvernului să i se trimită șase steaguri — trei pentru infanterie și trei pentru cavalerie³¹.

Abia la 11 iulie Guvernul provizoriu a autorizat Ministerul de război să alcătuiască steagurile oștirii, urmînd ca după confecționarea lor să dea dispoziții în legătură cu desfășurarea festivităților legate de distribuirea acestor însemne la unități.

Pricini, deocamdată necunoscute, au făcut să se întîrzie mult confecționarea drapelului. Expedierea lor la regimente, divizioane și escadroane a avut loc abia la 11 septembrie. Din ordinul comandantului armatei se distribuiau cîte două drapele pentru fiecare regiment de infanterie, cîte un drapel pentru fiecare divizion de cavalerie și probabil un drapel pentru bateria de artilerie³².

Ordinele trimise unităților cu această ocazie cuprind și o sumară descriere a însemnelor respective, ceea ce ne permite să ne facem o oarecare imagine asupra înfățișării lor, întrucît nu ni s-a mai păstrat nici unul din aceste drapele. Pînza din mătase (avînd culorile roșu, galben și albastru așezate vertical) era încadrată de jur împrejur cu ciucuri din fir galben. Se pare că — la fel cu drapelele de stat și cu acelea ale gărzilor naționale — aceste însemne aveau imprimat pe fața pînzei cuvintele „Dreptate, Frăție“, deviza revoluției muntene³³. Hampele se terminau în partea de sus cu „vulturii cei vechi cu crucea“, căroro li se tăiaseră însă coroanele³⁴.

În zilele de 13 și 14 septembrie a avut loc festivitatea primirii noilor drapele de către unitățile militare ale Țării Românești³⁵.

Aceste steaguri au fost distruse sau pierdute în cursul evenimentelor determinate de intervenția armatelor străine³⁶.

În vremea guvernării revoluționare s-au întreprins și alte modificări care vizau eliminarea din armată a unor practici retrograde, neconforme suflului novator și umanitarismului ce încerca să pătrundă treptat în toate domeniile vieții sociale și politice din țară. Chiar dacă ele nu au atins fondul racilelor ce domneau atunci în oștirea Țării Românești, au avut totuși un rol stimulator în întărirea atașamentului soldaților și ofițerilor față de revoluție.

Unul din primele decrete ale guvernului, emis la 14 iunie 1848, desființa pedeapsa cu bătaia „atît în partea civilă, cît și în cea militară”³⁷. Vrînd să confirme că nu era vorba de o hotărîre formală, comandantul oștirii ordona la 1 septembrie, printr-o poruncă pe întreaga armată, pedepsirea cu trei zile de arest a sublocotenentului Rătescu II, din Regimentul 1 infanterie, pentru „îndrăzneala de a bate un grad de jos”³⁸.

Printre schimbările produse în oștire amintim și înlocuirea termenilor dejurstvă, polc, roată, spătar, polcovnic, parucic, praporcic și iuncăr sau cadet cu corespondenții lor : ștabul oștirii, regiment, companie, general, colonel, locotenent, sublocotenent și unterofițer. S-au produs și unele modificări la uniforme, printre care sînt de reținut îndepărtarea cifrurilor fostului domn de la ținuta militarilor și de la valtrapuri, precum și înlocuirea cocardelor de la șepcile ofițerești cu rozete tricolore, acestea avînd „marginea roșie, mijlocul galben și centrul albastru”.

Știința de carte căpătase pentru ostași, o dată cu revoluția, sensuri și valori noi. Acum în fața soldaților se puteau deschide perspective largi, „un viitor străluce — cum se spunea într-un document de epocă —, adică de-a putea țintui la epolete, de-a aspira la cel mai mare post militar, numai meritul să-l aibe”³⁹. Dar, pentru foarte mulți militari, drumul spre gradele superioare le era închis din cauza neștiinței de carte. De aceea apare foarte lăudabilă inițiativa de a se înființa pe lîngă fiecare companie „cîte o mică școală pentru citit și scris”, pînă cînd „se vor forma de guvern școli noi fundamentale”. Pentru adunarea fondurilor s-a făcut apel la ofițeri să avanseze cîte o sumă mică în vederea procurării de „abecedare, de caligrafii mici și de table de scris”. Ca „învățători” urmau să funcționeze subofițerii de la cancelariile unităților sau alți oameni știutori de carte din companie. La nevoie își vor da concursul și ofițerii,

dacă nu erau ocupați cu vreun alt serviciu. Se prevedea ca fiecare companie să procure rechizite pentru o sută douăzeci de oameni ⁴⁰.

Înăbușirea revoluției în septembrie 1848 a împiedicat ca școlile de alfabetizare din armată să-și înceapă activitatea. Ansamblul măsurilor îndeplinite sau preconizate în cele trei luni de guvernare revoluționară a marcat pași însemnați în procesul de transformare a armatei permanente într-un sprijin de nădejde al revoluției și a contribuit la întărirea legăturilor dintre armata regulată și masele largi populare.

Nu întâmplător, cu cât ne apropiem de jumătatea lunii septembrie, afluirea voluntarilor dintre civili și a militarilor din serviciile auxiliare ale armatei spre formațiunile combatante se intensifică. ⁴¹

O înrîurire pozitivă asupra hotărîrii acestor voluntari a avut-o și apelul lansat în luna august 1848 de generalul Christian Tell, prin care chema tinerii să îmbrățișeze cariera armelor, deoarece „cadrele oștirii mai mult decît totdeauna au trebuință a se completa cu juni învățați“, pentru a conlucra „dimpreună cu veteranii oștirii pentru perfecționarea acestui ram care are multă trebuință de patrioți mulți și luminați“ ⁴².

Scurt timp după publicarea apelului, 14 tineri de la colegiul Sf. Sava se adresau generalului Christian Tell cu rugămintea de a fi primiți în oștirea permanentă. Cererea le-a fost aprobată și tinerii au fost repartizați la unități ⁴³.

Semnificativă este și scrisoarea prin care Constantin Vișoreanu cerea să fie încadrat în armata regulată pentru a-și „apăra patria și cu brațul“, fiind gata să lupte „pînă la cea din urmă picătură de sînge, preferînd ...a muri pentru libertate, decît a trăi o viață mizerabilă în robie“ ⁴⁴.

Numeroase sînt cererile militarilor încadrați în funcții de necombatant și de a fi trecuți în unitățile de luptă. Aceste cereri se înmulțesc în perioada cuprinsă între sfîrșitul lui august și începutul lunii septembrie.

În raportul său unul din furierii statului major, Dimitrie Cornescu, ruga să fie mutat la cavalerie întrucît „tot soldatul astăzi trebuie să fie bine desăvîrșit în arta serviciului frontului, potrivit cu împrejurările timpului de acum“ ⁴⁵. Un altul, Iordache Rădulescu, solicita să fie trecut din „scriitor (furier — n. a.) la compania de pompieri“, într-o unitate de instrucție ca subofițer, deoarece pînă la 16 mai fusese tot într-o asemenea

unitate, iar plăcerea lui era „și acum ca totdeauna a lucra mai bine cu pușca decît cu condeiul“⁴⁶.

Paralel cu creșterea numărului voluntarilor în armată se constată o scădere simțitoare a dezertărilor ostașilor, frecvente pînă atunci. Din rapoartele lunare ale cîrmuitorilor plășilor județelor Dolj și Vîlcea reiese că în lunile iunie, iulie și august 1848 numărul dezertorilor a fost foarte mic, iar unele plăși din județe nu au avut nici un „soldat venit pe acasă cu voie sau dezertat“⁴⁷. Este o ilustrare a atașamentului gradelor de jos față de guvernarea revoluționară.

De asemenea, se poate afirma că s-a realizat un mare pas înainte în ceea ce privește acordarea la timp a drepturilor materiale cuvenite militarilor. În legătură cu aceasta, colonelul N. Pleșoianu arăta : „...Este drept și sfînt a sprijini drepturile soldaților, a unor oameni care cu viața lor au sprijinit sacra noastră cauză și o susțin cu arma în mînă“⁴⁸.

Această atitudine era cu atît mai indicată cu cît masele populare, și în special țărănimea, au înțeles să-și îndeplinească în chip exemplar obligațiile ce priveau întreținerea oștirii. Pentru exemplificare pot fi citați locuitorii plășii Oltețului de Jos, din județul Rm. Vîlcea, din care nici unul „nu s-a arătat că s-a supărat la plata îndestulării dregătoriilor militare“⁴⁹.

Fără a ignora anumite deficiențe, ținem să subliniem că prin acțiunile întreprinse de puterea revoluționară s-a izbutit în cele din urmă, în ciuda greutăților și inconsecvențelor, a avea o oștire permanentă cu o disciplină satisfăcătoare, cu o instruire corespunzătoare, cu un moral bun, gata să apere pînă la sacrificiul suprem cauza revoluției. Astfel, generalul Gh. Magheru, inspectînd subunitățile Regimentului 1 infanterie, a putut constata că „toți soldații sînt inițiați bine de șefii lor și hotărîți pentru susținerea Constituției“⁵⁰. La inspectarea companiei 1 de la Ocnele Mari generalul a rămas impresionat de „devotamentul, curajul și hotărîrea ce și-au făcut (toți militarii — n. a.) a susține Constituția cu orice jertfă din parte-le“⁵¹.

Sînt caracterizări ce arătau o situație mai mult decît bună în cadrul trupelor. În raportul prin care colonelul N. Pleșoianu îl informa pe generalul Magheru asupra pregătirilor pe care le făcea pentru organizarea unui „lagăr pentru învățătura slujbei de linie“, referindu-se la încrederea pe care o prezentau cadrele, Pleșoianu arată că „ofițerii sînt buni“. O lună mai tîrziu (cu puține zile înainte de pătrunderea în țară a trupelor interven-

ționiste), același ofițer încunoștiința pe generalul Christian Tell că reacționarii din Craiova au fugit „vrînd să demoralizeze soldații, dar n-au izbutit. Soldații pînă acum ne stau bine“⁵².

Îmbinarea judicioasă a instrucției cu activitatea propagandistică a condus la obținerea acestor rezultate remarcabile în reorganizarea armatei permanente și la înregimentarea armatei în frontul larg al revoluției.

2. Crearea și rolul gărzii naționale

Necesitatea — pentru puterea revoluționară — de a organiza o rezistență viguroasă față de eventualele acțiuni din exterior și de a zdrobi încercările contrarevoluționare dinlăuntru impunea crearea unor forțe armate atașate în totalitate mișcării revoluționare.

Armata permanentă era, așa cum s-a văzut, favorabilă noilor rînduiri, dar ea nu putea să asigure, singură, apărarea revoluției. Pe de o parte, pentru că efectivele ei erau prea reduse, iar pe de altă parte, pentru că, deși fuseseră îndepărtate din armată unele cadre necorespunzătoare, adeziunea necondiționată a oștirii la luptă cu arma în mînă în sprijinul revoluției nu părea posibilă decît în condițiile includerii ei în cadrul unei armate cu un caracter popular bine conturat.

Încă înainte de desfășurarea evenimentelor din iunie 1848 Nicolae Bălcescu socotea ca hotărîtoare pentru succesul unei atari acțiuni organizarea a ceea ce el numea „rezervele naționale“. Aceasta însemna, în concret, înarmarea maselor prin crearea gărzilor naționale și prin formarea unei armate nepermanente, statornic așezate în slujba revoluției și care să coexiste cu oștirea permanentă.

Guvernul revoluționar a apreciat că pentru a-și putea duce la bun sfîrșit programul fixat vor trebui depuse toate străduințele pentru înlăturarea frămîntărilor din interior. În cadrul eforturilor făcute pentru menținerea ordinii interne garda națională — expresie a înarmării întregului popor — urma să joace un rol hotărîtor. Ei îi revenea în principal sarcina asigurării liniștii înăuntrul țării, amenințată de reacția dușmanului de clasă și chiar de unele răbufniri ale țărănimii, căreia nu i se satisfăcuse revendicarea capitală — acordarea de pămînt.

Ziarul „Pruncul român“, subliniind primordialitatea funcției interne a gărzii naționale, arăta că garda națională „trebuie mai înainte de toate să îngrijească de liniștea și de buna rînduială locală (pentru ca ele — n. a.) să nu sufere tulburări“. Reliefînd alte laturi ale aceleiași funcții, articolul menționa că tot garda națională trebuie „să privegheze ca legiuirile să se împlinescă cu cea mai mare sfințenie“ și „să păzească proprietățile statului și cele particulare, căci toți cheazăuiesc proprietatea fiecăruia“⁵³. Rezultă în mod clar că, în ceea ce privește atribuțiile gărzii naționale, accentul cădea pe păstrarea ordinii interne.

O altă misiune ce revenea gărzii naționale era apărarea hotarelor și a integrității țării în cazul unei agresiuni din afară.

Așa cum reiese din presa revoluționară, în paginile căreia problemele în legătură cu formarea și dezvoltarea gărzilor naționale au ocupat un loc de seamă, cetățenii care intrau în rîndul acestor detașamente populare erau datori ca, pe lîngă apărarea căminului și averii fiecăruia, să fie gata „toți în unire, ca fiii unei aceleiași mume, să-și apere patria de orice vrăjmaș al liniștii comune și al libertății noastre“⁵⁴. Într-o broșură intitulată „O scurtă cuvîntare spre deslușirea tinerii Constituții a României în înțelesul popular țesută“, de Ioan Popovici, rolul extern al gărzii naționale era formulat mai lămurit. Atunci cînd inamicii revoluției ar da „năvală asupra patriei noastre — se spunea în broșura amintită — asupra caselor noastre și asupra persoanei noastre și ar vrea să ne jefuiască, să ne necinstească, numai atunci, zic, să fim cu toții înarmați, să ne luptăm cu vrăjmașii noștri și să-i învingem“⁵⁵.

Turcii și-au manifestat rezervele în toate împrejurările în care s-a pus problema gărzilor naționale.

Presa revoluționară și diverse publicații de epocă consemnează faptul. Referindu-se la acceptarea „constituției“ Țării Românești de către turci, „Gazeta de Transilvania“ menționa că „singura greutate se ridică pentru garda națională“⁵⁶. De asemenea, ziarul „Poporul suveran“ arăta, pe baza informațiilor pe care le deținea, că existau „observații numai asupra gardei naționale“⁵⁷. Generalul Christian Tell într-o scrisoare trimisă la începutul lunii august lui Gh. Magheru îl informa asupra părerii lui Suleiman pașa, reprezentantul Porții, potrivit căreia s-ar putea dobîndi recunoașterea „constituției“, în afară

de 3—4 articole, printre care și cel referitor la garda națională, care ar trebui să aibă „altă numire“⁵⁸.

Cu toate greutățile provocate de opoziția Porții, revoluționarii români luptau din răzputeri pentru crearea gărzii naționale. În memoriul (înaintat sultanului la 4 august) prin care Locotenența Domnească solicita recunoașterea programului revoluționar singura concesie ce se făcea era înlocuirea termenului de „gardă națională“ cu acela de „miliție națională“, ceea ce nu schimba cu nimic fondul problemei. A. G. Golescu, de asemenea, cerea Locotenenței Domnești să dovedească maleabilitate în eventualele tratative cu Fuad efendi, dar să nu renunțe la drepturile țării de a-și făuri gărzi naționale.

Rosturile majore atribuite gărzii naționale în contextul revoluționar general au determinat Guvernul provizoriu să pășească de urgență — în pofida opreliștilor din afară — la întemeierea ei. De aceea alcătuirea primelor formațiuni s-a făcut pe baza proclamației de la Islaz, care hotăra „gardie națională, în care tot Românul se naște al ei soldat“⁵⁹.

A doua zi după semnarea „constituției“ de către Gh. Bibescu, devansând de fapt decretele oficiale de înființare și de organizare a gărzii naționale din 14 și 21 iunie 1848, printr-un ordin al Ministerului de război, transmis colonelului I. Solomon, se stabilea ca „vremelnicește a fi domnul căpitan Fărcășanu cu comănduirea Guardii Naționale“. El trebuia să se prezinte neîntârziat la Constantin Crețulescu, președintele sfatului orășenesc al Capitalei, „spre a lua instrucțiuni cuviincioase“⁶⁰. Așadar, la 12 iunie comandantul provizoriu al gărzii naționale din București era deja numit în persoana căpitanului Drăghicean Fărcășanu, comandantul companiei 1 din Regimentul 3 infanterie. Acesta a și întreprins cele dintâi măsuri spre organizarea gărzilor naționale din Capitală. Fărcășanu a constituit primele detașamente, pe care le-a înarmat, și a alcătuit cancelaria instituției, pentru care a solicitat Ministerului de război trei „scriitori“ din Regimentul 3 infanterie⁶¹.

La două zile de la însărcinarea dată căpitanului D. Fărcășanu, adică la 14 iunie, s-a publicat decretul nr. 4 al Guvernului provizoriu, prin care, apreciindu-se „că o astfel de instituție (garda națională — n.a.) este de neapărată trebuință a se întocmi ... îndată“, se hotăra „formarea acestei guardii în toată țara“⁶². La București, comandant titular al gărzilor naționale a fost numit colonelul Scarlat Crețulescu.

Se legaliza astfel un organism militar ale cărui prime coordonate fuseseră recent jalonate. Dacă făurirea instituției ca atare reprezenta o necesitate indiscutabilă, iar trecerea la organizarea ei un câștig real, responsabilitățile încredințate ministrului de interne, N. Golescu, și mai ales colonelului Scarlat Crețulescu au vădit lipsa de orientare a conducătorilor revoluției. Spiritul moderat al primului își va pune amprenta asupra mersului de ansamblu al lucrărilor de organizare a noilor forțe armate, iar poziția de-a dreptul ostilă a lui Scarlat Crețulescu va constitui, în faza incipientă, o frână permanentă în încheierea lor.

O serie de informații privitoare la intențiile unor trupe străine de a pătrunde în Țara Românească au făcut ca pe Cîmpia Filaretului — denumită de atunci Cîmpia Libertății — să se desfășoare la 15 iunie 1848 o impunătoare adunare populară. Aproape întreaga suflare bucureșteană, în frunte cu membrii Guvernului provizoriu, cu unități militare ale Capitalei și cu garda națională a orașului, a fost prezentă la solemnitatea depunerii jurământului de credință pe noua „constituție”⁶³. Cu această ocazie au fost înmânate steagurile tricolore formațiunilor gărzilor naționale din București, care și-au ales și comandantul în persoana colonelului Scarlat Crețulescu (numit anterior prin decret guvernamental). Unii cetățeni s-au împotrivit alegerii lui Crețulescu și au susținut candidatura lui N. Teologu, neintegrat încă, la acea dată, în armată. Adepții acestuia au protestat „prin strigări și tumult în mulțime”⁶⁴, însă nu au putut împiedica numirea celui dintâi. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor a arătat câtă dreptate au avut cei care s-au împotrivit alegerii lui Crețulescu.

La 16 iunie, colonelul Scarlat Crețulescu a înaintat spre aprobare Guvernului provizoriu proiectul de organizare a gărzii naționale din Capitală⁶⁵.

Analiza acestui proiect scoate în evidență caracterul de masă al gărzilor — în rîndurile cărora trebuiau să intre toți cetățenii valizi avînd vîrsta de la 18 la 50 de ani — și natura lor cvasimilitară rezultată din prevederile de organizare, conducere, instruire și dotare.

Gărzile naționale erau organizate după criteriul teritorial, numărul unităților corespunzînd numărului „comisiilor” sau „văpselelor” în care era împărțit orașul la acea dată. Pe lângă fiecare din cele cinci comisii existente — roșu, negru, verde, galben, albastru — lua ființă cîte un detașament de gardă

națională, pus sub comanda unui ofițer din armata regulată. Membrii detașamentelor se împărțeau în două categorii. Unii care rămâneau la comisii „pentru ținerea patrulelor” destinate să asigure „liniștea și buna orânduială” în perimetrul comisiei sau „văpselii” respective ; alții, care urmau să fie instruiți pentru „deprinderea la exersisul învățaturii tactice ostășești”. O parte din aceștia din urmă erau destinați să dubleze garda ostașilor din armata permanentă, care asigurau paza palatului. Comandantul gărzii naționale era ajutat în exercitarea atribuțiilor sale de un șef de stat major (care era și locțiitor al comandantului gărzii), de un ofițer pentru instrucția tactică, de un ofițer aghiotant la cancelarie și de cei cinci ofițeri — comandanți și instructori — ai formațiunilor de pe lângă fiecare comisie.

Neîndoios că prin instruirea militară a acestor elemente din garda națională se avea în vedere pregătirea lor pentru a putea face față unor posibile ciocniri armate, sporind forța armatei permanente.

Prin grija Ministerului de interne au fost elaborate și trimise organelor subordonate din orașe și sate instrucțiuni referitoare la organizarea gărzilor naționale de pe teritoriul țării ⁶⁶.

Și în orașele de provincie garda națională a fost organizată tot pe principiul teritorial. Fiecărei „văpsele” ⁶⁷ îi corespundea câte un detașament de gardă națională. De regulă, membrii gărzii dintr-o „văpsea” alcătuiau un „legion” (legiune). Legiunea se împărțea în batalioane de câte o mie de oameni, iar batalionul — în zece companii de câte o sută de persoane fiecare.

Instrucțiunile precizau că acolo unde nu existau condiții pentru alcătuirea unei legiuni puteau fi create subunități de mărimea unui batalion, a unei companii sau chiar mai mici.

Garda națională din orașele de provincie era subordonată „prezidentului magistratului”.

La sate, legiunile și batalioanele se formau prin contopirea mai multor detașamente comunale și erau conduse de către cîrmuitorii plășilor.

Instrucțiunile stabileau și gradele comandanților diverselor formațiuni. În fruntea legiunii trebuia să stea un colonel, a batalionului — un maior, a companiei — un căpitan. La companie se mai aflau următorii ofițeri și grade inferioare : doi

locotenenți, doi sublocotenenți, zece subofițeri și patru caporali. Cu unele deosebiri — de efective, mai ales — organizarea gărzii naționale corespundea aceleia a formațiunilor din oștirea permanentă.

Un aspect caracteristic al aparatului de comandă al gărzilor naționale îl constituia eligibilitatea tuturor comandanților de la colonel pînă la ultimul „căprar“.

La 21 iunie 1848 s-a publicat decretul nr. 60 al Guvernului provizoriu⁶⁸ prin care se aprobau propunerile colonelului Scarlat Crețulescu privitoare la organizarea gărzii naționale din București.

În comparație cu prevederile proiectului de organizare, decretul conținea puține modificări. Limita inferioară a vârstei de intrare în garda națională se ridica la 21 de ani. Fiecare comisie sau „văpsea“ forma cîte un batalion, comandat de un șef ales. Batalionul cuprindea atîtea companii „cîte despărțiri are comisia, și fiecare comisie va fi comandată de un șef ce lăcuște în acea depărtare.“

Membrii gărzii naționale bucureștene erau obligați să poarte un semn distinctiv la pălărie, indicînd numărul batalionului și numele comisiei sau „văpselii“ din care făceau parte.

Îndatoririle membrilor gărzii erau redade în amănunt. Cei care din motive temeinice nu puteau veni „să-și facă rondul“ (serviciul de rînd — n. a.) erau datori să trimită înlocuitor care trebuia să fie și el membru al gărzii naționale ; nimeni nu putea să-și părăsească postul pînă nu-i sosea schimbul ; toți membrii gărzii erau datori să dea necondiționat ascultare șefilor „spre a se putea ține disciplina“. Pentru a se evita eventuale abuzuri se interzicea membrilor gărzilor portul armelor „afară numai de aceia ce sînt trimiși cu slujbă“, iar patrulele de serviciu trebuiau să poarte armele neîncărcate, „afară numai cînd se va da poruncă de șeful gărzii să se umple“.

În decret se arăta că instituția gărzilor naționale era „un fel de asociație împotriva făcătorilor de rele, împotriva turburătorilor“. Este evident că această caracterizare unilaterală era determinată de nevoia de a domoli suspiciunile Turciei și Rusiei, potrivnice întăririi militare a țării. De aceea revoluționarii au căutat să prezinte în mod „oficial“ garda națională ca o instituție de ordine, menită să substituie vechiul organ polițienesc.

Documentul lasă să se întrevadă în același timp structura de clasă a gărzii naționale în rândurile căreia erau primiți toți aceia „care șed în casele lor, toți chiriașii, meseriașii, stăpînii prăvăliori și toți cei de caracter“. Marea majoritate a membrilor ei era formată din mica burghezie și în special din meseriași și negustori⁶⁹, aceștia din urmă fiind cei mai interesați în apărarea proprietății lor. Cîteva din rubricile registrelor ce se completau la primirea în gardă sînt ilustrative în acest sens. Alături de numele, prenumele și alte date personale ale viitorului gardist erau coloane în care trebuia să se specifice „meseria, proprietatea ce are, caracterul ce poartă ... ce reputație are în orășănescă societate, încredințarea ce poate da slujbei ce i se poate încredința de popor orășănesc“⁷⁰.

Pe aceste temeuri organizatorice s-a pășit la făurirea unităților de gardă națională. Atenția principală a fost acordată formațiunilor din București — capitala țării și centru al revoluției. Așa cum s-a arătat, chiar înainte de apariția decretului Guvernului provizoriu, în București au luat ființă primele detașamente ale gărzii naționale. Crearea lor arată necesitatea resimțită de unii reprezentanți de la cîrma țării de a dispune neîntîrziat de o forță armată proprie — puternică și devotată — și ilustrează în același timp valoarea rezervelor revoluționare de care dispuneau masele bucureștene, gata să răspundă prompt la orice chemare pentru apărarea revoluției. Așa se explică faptul că în entuziasmul primelor momente ale insurecției au răspuns peste 1 500 de oameni, iar cîteva zile mai tîrziu cei 2 000 de membri ai gărzii erau prezenți la festivitatea de înmînare a stindardelor, care a avut loc pe Cîmpia Filaretului. Într-adevăr cei mai mulți locuitori se convinseseră că „ceea ce trebuie făcut mai înainte este organizația unei guardii naționale“⁷¹, pe care o socoteau una din cele mai sacre datorii. Dar bunele lor intenții nu însemnau totul pentru alcătuirea acestei adevărate miliții populare. Piedicile esențiale decurgeau din cîrîțele organizatorice și din lipsa unor elementare mijloace de dotare, absolut necesare.

Astfel, după publicarea decretului de înființare a gărzii naționale din București, numeroși locuitori dispuși a se înrola s-au plîns guvernului că, „mergînd pe la comisii ca să se înscrie în garda națională, n-ar fi găsit pe nimeni ca să-i însemne în registre“⁷². Confirmarea acestei stări anormale o găsim și în demersul din 23 iunie 1848 al locotenentului I. Bucșenescu,

locuitorul șefului gărzii naționale, transmis Guvernului provizoriu, cu propunerea de a se elibera legitimații personale prin care fiecare cetățean să-și dovedească calitatea de „gardist național“.

Nu putem omite nici efectul negativ pe care l-au avut asupra dezvoltării gărzii naționale din București acțiunile contrarevoluționare din 19 și 29 iunie. Slab organizată și dotată, garda națională nu a putut interveni în mod eficient pentru a contracara acțiunile dușmănoase ale reacțiunii din ultima parte a lunii iunie și a-și salva propria-i ființă. Unul din conducătorii revoluției a recunoscut că succesul temporar al complotului din 19 iunie a fost înlesnit, printre altele, și de faptul că „gardiile erau răspândite“.

Căimăcămia, în scurta sa existență, a zdruncinat serios echilibrul unei bune părți din instituțiile făurite de cîrmuirea revoluționară, inclusiv garda națională. Lucrurile nu s-au rezumat la dizolvarea acesteia. Au fost luate măsuri să se ridice toate armele adunate, tiparul pentru turnat vîrfuri de lance, corespondența gărzii, mobilierul cancelariei și tot ce se mai găsea acolo ⁷³.

Revenirea Guvernului provizoriu la București și alungarea căimăcămiei a readus în actualitate problema reînființării gărzii naționale din Capitală. Ziarul „Poporul suveran“ atrăgea atenția că „una din cele mai dintîi și mai neapărate trebuințe era refacerea gărzii naționale“, concepută ca „o frăție puternică, care să poată rezista fiilor răului“ ⁷⁴.

Într-un vibrant apel generalul Christian Tell chema pe cetățenii Capitalei să se înscrie în garda națională, „garanția cea mai tare a menținerii Constituției“, apărătoarea libertății „de cîte ori a fost nevoie“ ⁷⁵. Măsurile luate de astă dată au fost mai eficiente.

Pentru a avea o evidență precisă a tuturor celor susceptibili a fi încorporați în noua gardă națională s-a hotărît să se facă o „catagrafie (recensămînt — n. a.) de toți locuitorii Capitalei care ar avea calitățile cerute“. Cu întocmirea catagrafiei au fost însărcinate cele cinci comisii (văpsele) ale Capitalei. Pe lîngă fiecare comisie activa cîte un ofițer care trebuia să colaboreze cu deputații de „mahalale“. Fiecare comisie avea obligația „în despărțirea sa a înscrie cît mai în grab în gardie pe toți cetățenii locuitori ai capitalei de la vîrsta de 20 ani și pînă la 50“ și să prezinte listele cu candidații de ofițeri pentru garda na-

țională ⁷⁶. Lucrările pentru întocmirea recensământului desfășurate de cele cinci comisii erau îndrumate de o comisie coordonatoare compusă din 9 membri.

După o scurtă perioadă, când la comanda gărzii naționale s-au succedat (în locul colonelului Crețulescu, care, plecat în concediu peste hotare, nu a mai revenit în țară) C. Aristia, căpitanul Gh. Mavrocordat, căpitanul Racotă II și locotenentul I. Deivos, a fost numit comandant al gărzii naționale, prin decretul nr. 188 din 6 iulie al Guvernului provizoriu, maiorul N. Teologu, ofițer capabil, cu idei înaintate și susținător înflăcărat al revoluției. În decret se arată: „se orînduiește dl. maior Teologu șeful gardii naționale în locul dl. colonel Crețulescu ce se află lipsind aici” ⁷⁷.

În funcția de locțiitor al comandantului gărzii a fost numit locotenentul I. Bucșenescu ⁷⁸.

Tot acum au fost repartizați cei 6 ofițeri și 10 subofițeri necesari instruirii gărzii naționale ⁷⁹.

În vederea accelerării lucrărilor a fost creat un comitet alcătuit din 6 membri, avînd sarcina să facă înscrierea cetățenilor în garda națională și — lucru demn de subliniat — să-i mobilizeze „la însărcinarea pusă asupra d-lor” ⁸⁰. Se poate constata în această perioadă o afluență sporită de cetățeni spre gărzile naționale, în special din rîndurile păturilor sociale direct interesate în făurirea noului organism. O proporție apreciabilă reprezentau negustorii, inițiatorii constituirii comitetului pentru înscrierea locuitorilor în garda națională, în care ei vedeau un instrument sigur pentru apărarea proprietății burgheze. După unele informații furnizate de „Gazeta de Transilvania” negustorii se îndatoraseră a pregăti „șase mii gardă națională cu toate cele trebuitoare” ⁸¹.

La chemările conducerii revoluției au răspuns și alți reprezentanți ai micii burghezii, ai maselor populare și ai păturilor muncitoare. Din listele primite la 20 noiembrie 1848 de comisia pentru anchetarea participanților la revoluție reiese că din cele 338 de persoane înscrise în garda națională din vopselele albastră și galbenă majoritatea erau tîmplari, croitori, cojocari, cismari etc. ⁸².

În august 1848 au avut loc în Capitală alegerile ofițerilor, subofițerilor, caporalilor și stegarilor din legiunile și batalioa-

nele gărzii naționale ale fiecărei subîmpărțiri administrative a orașului. Deși unii dintre aceștia își exercitaseră atribuțiile și pînă atunci, abia acum se consfințea investirea lor.

Ținîndu-se seama de faptul că greutățile în închegarea gărzii naționale erau mai mult de natură materială, a luat naștere, din inițiativa căpeteniilor legiunii a 2-a din „văpseaua verde“, o societate în vederea strîngerii de fonduri pentru „înmarmarea și investmîntarea gardiștilor cari n-au mijloace a le face“, iar în fiecare mahala (cartier) a luat ființă cîte o casă „pentru adunarea și întrebuițarea banilor“⁸³.

Tot în scopul asigurării resurselor financiare necesare înarmării și echipării gărzii naționale au fost deschise liste de subscripții și s-a recurs la sprijinul unor societăți de ajutorare create în acest scop. Astfel, clubul de la mitropolie „a făcut o subscripție spre ajutorul gardiștilor ce n-au mijloace să-și facă uniforma“⁸⁴, iar „Societatea filogvardistă“⁸⁵ avea scopuri asemănătoare. Apelurile adresate de societate locuitorilor nu au rămas fără ecou. Numeroși cetățeni au făcut donații în bani, arme și alte obiecte trebuincioase înjghebării gărzii naționale.

La organizarea gărzii din București a participat și un număr de ofițeri din oștirea permanentă. O parte din aceștia s-a ocupat de pregătirea și instruirea gărzilor, iar o alta, de diverse probleme administrativ-gospodărești. După 20 august 1848 acești ofițeri au fost rechemati la unitățile lor. De pildă, locotenenților Coadă și Bucșenescu, din Regimentul 3 infanterie, li s-a ordonat să se prezinte la unitate, deoarece a luat sfîrșit „însărcinarea ce au avut în lucrarea înființării guardii naționale“. La fel locotenentul Culoglu a primit ordin să se înfățișeze comandantului Regimentului 2 infanterie, unitate căreia îi aparținea înainte de a fi fost repartizat la lucrările de organizare a gărzii naționale. Toate acestea ne conduc la concluzia că, în ultima decadă a lunii august, făurirea gărzii din Capitală se terminase. Definitivarea constituirii acesteia este confirmată și de adresa trimisă la 20 august generalului Christian Tell de către maiorul N. Teologu, comandantul gărzii naționale din București, în care se arăta că, „săvîrșindu-se acum înscrierea gardiștilor din Capitală de către orînduiții domni ofițeri“, aceștia să nu mai fie socotiți detașați pentru alcătuirea gărzii naționale⁸⁶. Se aprecia deci că garda națională era pregătită acum să asigure liniștea orașului și să intervină în cazul unei eventuale agresiuni externe.

La încheierea procesului de constituire a gărzii naționale din Capitală unitățile componente însumau 5 legiuni, cu 10 batalioane și 40 de companii ⁸⁷, dispuse în cele cinci comisii ale orașului. Efectivele unităților și subunităților erau însă mai mici decât cele prevăzute în decretul de înființare a gărzii naționale. Serioase greutăți materiale au împiedicat înrolarea tuturor celor ce doreau să facă parte din formațiile ei. Nu dispunem de date suficiente asupra efectivelor formațiunilor constituite. S-ar putea ca numărul membrilor gărzii naționale din București să se fi ridicat la jumătatea celui preconizat. Dacă avem în vedere numai pe membrii care purtau arme de foc, atunci putem afirma (ținând seama de armele ridicate de la Arsenalul oștirii, de cele luate de la unitățile din garnizoană și de acelea care aparțineau unora din membrii gărzii) că efectivul gărzii însuma aproximativ 1 000—1 200 de oameni.

Dar apărarea eficientă a revoluției muntene nu putea fi concepută fără constituirea gărzilor naționale pe întreg cuprinsul țării. Pentru realizarea la vreme și în chip satisfăcător a unui asemenea obiectiv conducerea mișcării din Țara Românească a trecut la făurirea gărzilor naționale din provincie încă din primele zile după preluarea puterii, aproape în același timp cu acțiunea de constituire a gărzilor din București.

Informații în legătură cu această activitate ne furnizează corespondentul „Gazetei de Transilvania“. Într-o notă din 16 iunie acesta arăta că, după plecarea domnitorului Gheorghe Bibescu, autoritatea centrală instaurată a dispus înjghebarea pretutindeni a gărzilor naționale. Știri asemănătoare dă și Hory, consulul Franței la București, care scria la 17 iunie ministrului de externe francez că Guvernul provizoriu „se ocupă în acele momente de formarea gardei naționale“ ⁸⁸. Tot atunci A. T. Laurian își încheia scrisoarea trimisă din Sibiu lui N. Bălcescu cu îndemnul „formați gardia națională, toți românii, țărani și orașeni, să apuce armele“ ⁸⁹.

La 13 iunie primii administratori numiți de către Ministerul de interne la conducerea treburilor obștești din județele Râmnicu Sărat, Brăila și Prahova primeau drept primă și principală sarcină înființarea „Gardei naționale“, potrivit normelor ce le fuseseră înmânate o dată cu numirea lor în funcție. Instrucțiuni asemănătoare au fost date și celorlalți diriguitori de județe numiți de puterea revoluționară în a doua jumătate a lunii iunie.

Sarcina de căpetenie încredințată tuturor acestora era de a trece neîntârziat la înființarea gărzilor naționale în orașele și satele districtelor de sub autoritatea fiecăruia. Unii dintre diriguitori — animați de simțăminte patriotice — au pornit îndată la realizarea sarcinii centrale trasate de guvern.

De pildă, Dumitru Golescu, administratorul județului Brăila, cerea la 16 iunie Ministerului de interne să-i trimită cât mai grabnic instrucțiuni suplimentare, mai detaliate, asupra modului cum trebuie să procedeze pentru alcătuirea gărzii naționale. Buzăul pare să fi fost cel dintâi oraș din provincie în care s-au creat detașamente ale gărzilor naționale. La 18 iunie magistratul acestui oraș încunoștința Ministerul de interne că locuitorii Buzăului depun eforturi pentru alcătuirea primelor unități, în care se înscrieseră, pînă la acea dată, 130 de oameni și care, raporta el, „de astăzi au și intrat în funcție”⁹⁰. Trebuie arătat că la acest succes a contribuit și activitatea desfășurată de Barbu Bălcescu, fratele lui Nicolae Bălcescu, aflat în acele zile la Buzău.

Treptat, aproape în toate capitalele de județ au fost constituite formațiuni ale gărzilor naționale, unele mai temeinic încheiate, altele mai puțin, o parte din ele cu o activitate simțită pe toată durata cîrmuirii revoluționare, altele cu o existență intermitentă sau ștearsă din pricina unor conduceri administrative slabe sau potrivnice țelurilor revoluției.

La Rîmnicu Vîlcea, orașul a fost împărțit în trei vășele sau „plase”, pentru care au fost întocmite condici de evidență a gardiștilor, cu specificarea poziției sociale și a garanțiilor pe care le prezenta fiecare. Numărul celor înscriși a atins cifra de 409 persoane⁹¹. Judecînd după aceste date, se pare că Rîmnicu Vîlcea a fost orașul de provincie cu garda națională cea mai numeroasă și activă.

La Brăila numărul celor înscriși pînă la 21 iunie s-a ridicat la 261 de persoane. Aici, ca și la București și la Rîmnicu Vîlcea, pentru a se obține o situație exactă a efectivelor și a stării sociale a celor apti a fi încadrați în gardă s-a efectuat un fel de conscripție generală⁹². În ziua de 27 iunie s-a pășit la înființarea gărzii naționale și în orașul Turnu Măgurele. Cam în același timp se afla în curs de înjghebare și garda națională din orașul Ploiești.

Pînă la sfîrșitul lunii iunie au luat ființă formațiuni ale gărzilor naționale și în celelalte capitale de județ sau orașe, pre-

cum Turnu Severin, Focșani, Călărași, Tîrgoviște și altele. Apariția lor ilustrează avîntul ce domnea în rîndul elementelor orașenești din majoritatea centrelor urbane pentru făurirea noii forțe populare. Un rol de seamă în crearea acestei stări de spirit l-au jucat comisarii de propagandă. Printre multiplele îndatoriri ce li se încredințaseră, „întocmirea gardei naționale“, era socotită una dintre cele mai importante.

Dar avîntul revoluționar, sesizabil la sfîrșitul lunii iunie, materializat, printre altele, și prin afluxul spre garda națională din orașele de provincie, a fost slăbit de doi factori esențiali. Primul a fost complotul contrarevoluționar din 29 iunie și instituirea căimăcămiei. Una din măsurile luate de căimăcămie a fost — după cum s-a arătat — dizolvarea gărzii naționale, embrionul militar revoluționar cel mai incomod pentru reacțiune.

Cel de al doilea factor, nu mai puțin stînjenitor, l-a constituit opoziția boierimii reacționare și a reprezentanților ei, ce păstrau încă funcții de răspundere în aparatul de stat. Exemplul cel mai convingător din acest punct de vedere ni-l oferă orașul Craiova. Prezența lui Dimitrie Filișanu — adversar al noilor rînduiești — la cîrma treburilor județului Dolj a frînat organizarea gărzii naționale, nu numai în orașul Craiova, ci în întregul district.

Dimitrie Filișanu și-a manifestat sentimentele dușmănoase și pe alte planuri. De exemplu a refuzat să-l sprijine pe colonelul Nicolae Pleșoianu, comandantul Regimentului 1 infanterie, în îndeplinirea misiunilor sale. Tot datorită lui au fost menținuți în fruntea dregătoriiilor județului sau a subocîrmuirilor de plasă oameni necorespunzători⁹³. Destituirea lui Dimitrie Filișanu — în urma sesizărilor făcute de Gh. Magheru, de N. Pleșoianu și de comisarii de propagandă — și numirea, în locul lui, a cunoscutului revoluționar Aaron Florian au schimbat situația, permițînd ca pînă la încetarea cîrmuirii revoluționare să se realizeze unele progrese în făurirea gărzilor naționale în județul Dolj.

Analizînd cauzele care au împiedicat formarea gărzii naționale în județul Dîmbovița, Ministerul de interne număra printre acestea: incapacitatea unor organe administrative locale, lipsa de orientare a comisarilor de propagandă și faptul că „prezidentul municipalității este împotrivor Gardii naționale“⁹⁴.

Pentru a alcătui garda națională în orașul Focșani, administratorul județului Râmnicu Sărat a trebuit să înfrîngă opoziția președintelui magistratului, pe care, în cele din urmă, s-a văzut nevoit să-l schimbe. Acesta avea să fie înlocuit cu Nicolae Șonțu, caracterizat drept un „om activ și amic al poporului”⁹⁵, fost ofițer în armata permanentă. În contra făuririi gărzilor s-au declarat și președinții magistratului din orașele Tîrgoviște și Giurgiu.

Aceste acțiuni de împiedicare sau de întârziere a formării gărzilor naționale au fost, printre altele, rezultatul slăbiciunii manifestate de conducerea revoluției față de boierimea reacționară și de acoliții ei.

Dezorganizate după lovitura contrarevoluționară de la 29 iunie 1848, gărzile naționale municipale s-au refăcut treptat în lunile iulie și august. Ziarul „Poporul suveran”, schițînd un tablou al situației politice a țării după cele petrecute la 29 iunie, socotea, pe bună dreptate, că una din cele „dintîi și neapărate trebuințe” este reînființarea și așezarea gărzii naționale pe principii noi, care să-i întărească poziția de apărătoare a cuceririlor revoluției. Reinstaurarea guvernului interimar, îngrădirea mișcărilor reacționii și intensificarea muncii comisarilor de propagandă au determinat reînvierea gărzilor naționale în toate orașele unde existaseră înainte și înființarea lor în multe locuri unde inițial nu erau cunoscute. Refacerea formațiunilor gărzii devenise problema la ordinea zilei. Guvernul interimar și mai apoi Locotenența Domnească au dat porunci exprese tuturor administrațiilor județene pentru reînființarea gărzilor.

Comisarul de Vîlcea, D. Zăgănescu, încunoștința Ministerul de interne că, în lumina ordinelor ce i s-au transmis, prima lui grijă a fost să întocmească la Râmnicu Vîlcea „căzuta gardie națională, ce se desființase din ziua infamei Căimăcămii”⁹⁶.

El s-a bucurat de sprijinul administratorului județului Vîlcea, N. Cerchez, care, imediat după revenirea guvernului, a dat dispoziții magistratului orașului Râmnicu Vîlcea să însărcineze pe Grigore Davidescu pentru a forma „vremelnica gardă”, punîndu-i pentru aceasta la dispoziție tot ce va fi nevoie „ca să nu se cerce vre-o împiedicare”⁹⁷.

Într-o perioadă relativ scurtă au fost recrutați iarăși peste 200 de cetățeni, printre care și o „trupă de austrieci locuitori într-această cetate”⁹⁸. Așadar, nu exista nici un fel de îngrădire

națională care să împiedice admiterea în gardă. În rîndurile ei erau primiți toți cei dornici să apere revoluția, indiferent de naționalitate.

La Turnu Măgurele s-au format trei companii de gardă națională, cu toate că în acest oraș, ca și în celelalte de altfel, refacerea gărzilor a avut loc în condițiile unor puternice lupte de clasă.

Reacțiunea a făcut toate eforturile să împiedice sau să stînjenească desfășurarea activității de înscriere în gărzile naționale. Astfel, folosind faptul că Guvernul provizoriu a părăsit Capitala, elementele contrarevoluționare din orașul Ploiești au lansat zvonul că cei înscriși în gardă „vor cădea în mari răspunderi” o dată cu intervenția Rusiei țariste. Dar această manevră nu a reușit. În pofida zvonurilor puse în circulație de dușmanii revoluției, pictorul I. D. Negulici, administratorul județului Prahova, luptător înflăcărat și dîrz pentru cauza revoluției, a arborat steagul tricolor în piață și a reluat, în primele zile ale lunii iulie activitatea de înscriere a oamenilor în garda națională, înscriere ce decurgea „pe întrecute”⁹⁹.

Corespondentul „Gazetei de Transilvania” transmitea la 8 iulie că din diferite orașe — printre care Focșani, Slatina, Tîrgoviște — soseau știri despre „iutea formare a gardei naționale”¹⁰⁰.

Aceasta dovedește că fenomenul căpătase un caracter de generalitate la nivelul orașelor. Datele documentare permit să se tragă concluzia că la finele lunii august operația de organizare a gărzii naționale era terminată și în orașele de provincie. N. Crețulescu, revizor de județe, menționa într-un raport către Ministerul de interne că în județele Prahova, Dîmbovița și Muscel gărzile naționale erau constituite¹⁰¹ în orașele acestor districte.

Paralel cu acțiunile din orașe, comisarii de propagandă și subocîrmuitorii plășilor au dus o activitate intensă pentru atragerea țăranilor în rîndurile gărzilor naționale, ei reprezentînd grosul populației. Se asigura pe această cale baza de masă a armatei revoluționare. Munca de recrutare la sate a început mai tîrziu decît cea de la orașe și a decurs ceva mai greu. La 19 iunie 1848 ziarul „Pruncul român” exprima speranța că în curînd se vor forma și la sate gărzii naționale după tipul celor în ființă la acea dată în multe centre urbane. Țărănimea a întîmpinat cu satisfacție crearea gărzii naționale la sate, văzînd

în ea un mijloc sigur de a-și apăra „țara și drepturile promise“. Primii pași au fost făcuți încă de la înscăunarea noilor administratori de județe, cărora, așa cum s-a relatat, crearea gărzilor le revenea ca o îndatorire de prim ordin. S-au semnalat și unele concretizări. Despre o acțiune organizată însă, cu rezultate practice, nu se poate vorbi decât abia după sosirea comisarilor de propagandă la sate. Aceștia au pornit aproape în toate județele la o muncă sistematică de explicare în rîndul maselor țărănești a programului revoluționar și a rosturilor formațiilor populare de apărare ce luau naștere. Deși numiți încă din iunie, activitatea comisarilor s-a făcut simțită abia după răsturnarea căimăcămiei și după primirea instrucțiunilor referitoare la atribuțiile ce le reveneau.

Activitatea desfășurată de comisari pentru făurirea gărzilor naționale la sate a fost sprijinită de o intensă campanie de presă. „Pruncul român“ din 9 iulie 1848, explicînd ce însemna garda națională pentru țărani, arăta că prin garda națională autoritatea îi dă săteanului un instrument cu care „să-i fie asigurată dreptatea și averea lui“¹⁰². Trebuie privită cu rezervă declarația corespondentului „Gazetei de Transilvania“ din 16 iunie potrivit căreia formarea gărzilor naționale ar fi intrat într-o fază nouă o dată cu numirea administratorilor de județe, deoarece gărzile au început să ia ființă la sate în prima jumătate a lunii iulie și au marcat o creștere numerică mai accentuată în cea de-a doua parte a acestei luni¹⁰³.

Județul unde s-au semnalat cele mai bune rezultate în ceea ce privește făurirea gărzilor naționale sătești a fost Muscelul. Aceste rezultate s-au datorat — ca și în alte județe — activității comisarilor de propagandă, sprijiniți de organele administrației locale. Astfel, la început țărani din județ au acceptat să se înscrie în garda națională numai dacă nu li se dau arme. Numai după ce li s-a explicat de către comisarul de propagandă rostul unităților care urmau să fie create în fiecare comună, țelurile puterii revoluționare și proiectele de îmbunătățire a vieții celor de la țară, sătenii în întregime „au înțeles toate punctele — se arăta într-un raport —, toți s-au bucurat... și toți s-au supus a-și forma gardia“¹⁰⁴. Mai întâi la Nucșoara, apoi în satele Corbii, Slănicul, Corbișori, Petroșani, Costești, Berevoești, Domnești, Bădești, Golești, Aninoasa, Schitu Golești și Albești, erau toți animați de hotărîrea ca pe rînd și în comun să-și păzească „casa sa, a vecinului său, satul său“.

Cam în aceeași perioadă au fost alcătuite gărzile naționale și în județul Ialomița. La 17 iulie comisarul districtului aducea la cunoștința departamentului de resort formarea detașamentelor în satele Balta și Borcea¹⁰⁵. Tot în acest timp au început înscrierile membrilor gărzii în satele județelor Prahova și Romanai¹⁰⁶.

Ca și în centrele urbane, constituirea unităților gărzii naționale la sate a avut loc în condițiile unei neînclinate lupte de clasă, reacțiunea recurgând la toate mijloacele pentru a împiedica formarea lor. Însăpămintată de avântul revoluționar nestăvilit al poporului, ea a folosit sistemul — des uzitat în acea vreme — al lansării de zvonuri alarmante, mincinoase, de natură să semene neîncredere și să demobilizeze masele țărănești. Unul din aceste zvonuri susținea că prin înarmarea țăranilor se urmărea atragerea lor într-o luptă — dinainte sortită eșecului — împotriva unor armate străine mult superioare, mobilizate să înăbușe revoluția, care nu numai că le-ar spulbera, de la primul contact, orice împotrivire armată, dar le-ar distruge familia și agoniseala vieții lor. Răspândirea unor astfel de zvonuri a avut ca rezultat faptul că organizatorii gărzilor naționale la sate s-au izbit, atunci cînd au pornit la lucru, de ezitarea și, în unele părți, de refuzul categoric al sătenilor de a se înrola. Chiar în județul Muscel, unde s-au obținut pînă la urmă rezultate bune, au fost săteni care declarau că ei sînt convinși că li se făgăduiau unele îmbunătățiri pentru a putea fi amăgiți și trimiși să se bată cu trupele intervenționiste, după care „aceste liste de gardieni“ au să devină „liste de proscrisi“¹⁰⁷. Alții admiteau intrarea în gardă, dar sub numirea de „strajă și fără arme“¹⁰⁸.

Cazuri asemănătoare întîlnim și în județele Vlașca, Rîmnicu Sărat, Dîmbovița, Prahova și Vîlcea. În plasa Glavacioc locuitorii s-au arătat speriați „că vor fi chemați sub arme“ cu „numirea de gardă națională“¹⁰⁹. La fel și în județul Dîmbovița, unde comisarul Gărdescu a întîmpinat mari greutăți pînă cînd a reușit să convingă pe țărani „să înființeze un număr îndoit de paznici și să li se facă sulite“¹¹⁰. Ministerul de interne, către care se îndreptau rapoartele cu aceste vești, socotea că remedierea lipsurilor depinde de modul cum vor reuși să lămurească pe țărani cei care erau puși să facă această treabă. Într-o adresă către administrația județului Rîmnicu Sărat, unde se iviseră

cazuri de refuzuri printre săteni, ca și în alte județe, ministerul arăta că „pentru piezișa explicație ce ar da sătenii la formarea gardiei... este încredințat că aceasta și orice altă opinie de asemenea fiindă se poate desființa după buna deslușire ce dregătorii locali ar da sătenilor în privința acestei întocmiri”¹¹¹.

Printre personalul înscris în gărzile naționale din județele Prahova și Vâlcea se numără și lucrători de la salinile Slănic și Ocnele Mari, care s-au încadrat în unitățile locale cu toată dezaprobarea „contracțiilor”. Ministerul de finanțe cerea Ministerului de interne să dea dispoziții administrațiilor celor două districte ca pentru înscrierea acestor lucrători să convină cu cămărașii ocnelor, deoarece prin încadrarea de către subadministatorii a lucrătorilor din slujba salinelor în unitățile gărzilor naționale era îngreuiată exploatarea sării¹¹².

Treptat însă obstacolele au fost învinse în majoritatea administrațiilor, iar procesul de constituire a formațiunilor de gardă națională de la sate a înregistrat un continuu progres.

La 6 august 1848 comisarul plășii Oltețul de Jos și comisarul plășii Oltețul de Sus (ambele în județul Vâlcea) aduceau la cunoștința Ministerului de interne că au întocmit „în toate satele și o gardie națională mai regulată, alcătuită de un ofițer și un terofițer în fiecare sat”¹¹³, ridicați dintre localnici, nu dintre cadrele active. La 15 august, comisarul plășii Podgoria din județul Muscel aprecia că garda națională era „destul de bine întocmită”¹¹⁴. Gărzi naționale au luat ființă, de asemenea, în numeroase sate din județul Râmnicu Sărat, printre care Urlești, Biceștii de Sus, Lăstuni, Dănulești, Chiojdeni și Bisoca¹¹⁵, ca și din județele Mehedinți, Ialomița și Romanați¹¹⁶.

Au fost și județe — puține la număr, de altfel — în care nu au fost constituite gărzi naționale sau unde acestea au avut o existență formală. Așa s-au petrecut lucrurile în județele Dimbovița, Vlașca (unde la 1 septembrie nu existau unități nici măcar la Giurgiu)¹¹⁷ și Gorj, unde administratorul abia la 28 august se hotăra să pornească prin sate pentru a-i „desluși” pe țărani asupra „înființării gărzii naționale”¹¹⁸. O situație oarecum asemănătoare era și în Dolj. Venirea lui Aaron Florian la conducerea districtului Dolj nu a schimbat esențial situația gărzii naționale, deoarece, așa cum arăta Florian, problema forței populare de apărare a revoluției „a fost neîngrijită în districtul acesta pînă la gradul dă a să zice că nu e gardă națională”¹¹⁹.

Insuficiența datelor documentare nu permite formularea unei caracterizări mai cuprinzătoare asupra constituirii și însemnătății gărzilor naționale la sate. Totuși, pe baza datelor de care dispunem, se poate afirma că — ținând seama de timpul scurt de care s-a dispus — a fost constituit în aproape toate județele un număr apreciabil de unități ale gărzii naționale. Dacă conducătorii revoluției ar fi găsit soluția înarmării lor corespunzătoare, ele ar fi putut juca un rol de mare însemnătate în cadrul mișcării revoluționare din anul 1848 din Țara Românească.

Entuziasmul năvalnic și dorința maselor — manifestate de repetate ori ¹²⁰ — de a-și apăra țara și drepturile cîștigate au fost astfel stăvilite de lipsa armelor. Rezolvarea înarmării gărzilor naționale și, în general, a dotării cu armament a celor chemați să apere țara și revoluția a reprezentat una din pietrele de încercare ale reușitei mișcării de la 1848 din Țara Românească. Cu toate strădaniile depuse, guvernul nu a reușit să soluționeze această problemă în mod corespunzător. În țară, din pricina dominației otomane, nu se putuse dezvolta o industrie producătoare de arme. Nu exista nici măcar o singură întreprindere manufacturieră de acest gen. Ajutorul așteptat din Franța și din alte părți unde se tatonase dinainte terenul și de unde se primiseră, se pare, promisiuni nu a sosit niciodată.

Spre a putea face față nevoilor, Guvernul provizoriu a dat, în ziua de 14 iunie, un decret în care făcea un călduros apel „la tot românul care are două puști să împrumute una statului“ ¹²¹, fiindcă, se explica în document, în țară nu se află arme de vânzare.

În instrucțiunile pentru întocmirea gărzilor naționale în provincie și la sate se ordona ca „magistratele din casele lor și satele din cutiile lor“ să facă „suliți de lemn cu împungătoare de fier, iar care dintre cetățeni vor avea pușca lui să va sluji de dînsa“ ¹²², deoarece guvernul nu are mijloace de a dota cu armament toate unitățile gărzilor naționale. De aceea s-a hotărît ca, pe cît posibil, garda națională din București să fie înzestrată cu arme de foc ¹²³ luate din stocurile de rezervă ale armatei permanente.

La sate, armamentul de bază avea să fie sulițele, iar la nevoie, chiar unelte agricole sau de uz gospodăresc : coase, topoare, cazmale ș.a., pe care trebuiau să și le confecționeze

țăraniii gardiști. Cei care dețineau puști puteau să le folosească atunci cînd erau chemați la slujbă.

Înarmarea gărzii naționale din București s-a făcut atît cu armament din surplusul unităților care își aveau garnizoana în oraș, cît și din stocul de rezervă aflat la Arsenalul oștirii. Astfel, Regimentul 3 infanterie a predat un număr de 30 de puști primelor detașamente ivite în Capitală după izbucnirea revoluției, iar la 12 iunie a mai predat acestora încă 70 de bucăți „cu patronașele lor”¹²⁴. Cu toate eforturile făcute, nu au putut fi distribuite gărzii naționale, pînă la sfîrșitul lunii, decît 180 de puști, din care cele mai multe erau stricate. La 24 iunie, guvernul a aprobat repartizarea sumei de 300 de galbeni*, pentru înarmarea gărzii naționale din București¹²⁵. Mai mult nu se putea, deoarece Ministerul de interne, în cererea adresată guvernului, arătase că pentru acoperirea nevoilor gărzii naționale pe întreaga țară se cerea investirea unor fonduri substanțiale, în vederea confecționării sulitelor, stindardelor, tobelor, reparării armelor ș.a., iar „casele unor magistraluri și cutiile unor sate” erau într-o „desăvîrșită lipsă de bani”. Cei 300 de galbeni alocați reprezentau o cifră modestă față de sumele necesare pentru dotarea corespunzătoare a gărzilor naționale din București și din restul țării.

C. Arisia, primul locțiitor al comandantului gărzii din București, evaluînd nevoile imediate minime ale acesteia, solicita un fond de 14 423 lei¹²⁶ necesari înarmării și dotării gărzii, plății salariaților cancelariei și acoperirii altor cheltuieli. Se pare că sumele distribuite ulterior, 510 sfanți (circa 1 000 lei)¹²⁷ și 200 de galbeni¹²⁸, au fost destinate mai mult pentru cheltuielile curente și mai puțin pentru procurarea sau repararea armamentului.

Deoarece și gărzii din București îi lipseau în bună parte armele de foc, s-a recurs, în ultimă instanță, la dotarea unor detașamente cu arme albe. La 23 iunie Guvernul provizoriu ordona șefului garnizoanei Capitalei să strîngă toți meșterii fierari „care să execute cît mai repede 2 000 de lănci”¹²⁹. Pentru a se putea repara într-un timp cît mai scurt și în condiții cît mai bune armele de foc existente, s-a ordonat aducerea la București a tuturor armurierilor din țară. Nefiind urmărit

* 1 galben = 41,83 lei.

cu insistență, ordinul și-a atins numai parțial scopul. Numărul armurierilor s-a dovedit a nu fi prea mare, iar parte din ei s-au eschivat de la chemare; fondurile pentru plata lor erau insuficiente; lipseau piesele de schimb și celelalte materiale necesare reparării armamentului. S-a reușit totuși ca pînă la 8 august să se aducă în stare de funcționare cea mai mare parte a celor 420 de puști „care s-au primit stricate de la Arsenalul oștirii“¹³⁰. Dar prin aceasta dotarea gărzii naționale din București nu era rezolvată satisfăcător și nici nu va fi pînă la încetarea puterii revoluționare.

În timpul complotului contrarevoluționar de la 29 iunie, care a dus la dezmembrarea temporară a gărzii naționale, cele 180 de puști obținute prin grija Ministerului de război au fost ridicate din ordinul colonelului I. Solomon și vărsate în magazia Regimentului 3 infanterie¹³¹ sau în altă parte. Ele nu au mai putut fi găsite ulterior. Așa se explică de ce, după 29 iunie, operația înarmării gărzii naționale din București a trebuit să fie reluată de la capăt. Dotarea cu arme a gărzii din Capitală a fost făcută de unități și mai ales de Arsenalul oștirii. Arsenalul și unitățile din garnizoana București au predat gărzii — în diferite etape — 700 de puști.¹³² Colonelul Radu Gulescu, comandantul Regimentului 2 infanterie, ale cărui subunități au înlocuit Regimentul 3 infanterie din garnizoana București, cerea Statului major să scadă din „socotelile regimentului“ cele 160 de puști ce s-au dat gărzii naționale¹³³. Majoritatea acestora s-au expediat la începutul lunii septembrie, cînd în fața pericolului invaziei dușmane gărzile naționale urmau să se alătore celorlalte forțe patriotice pentru apărarea revoluției.

În cadrul pregătirilor întreprinse pentru organizarea rezistenței împotriva armatelor intervenționiste o atenție deosebită a fost acordată întăririi gărzii naționale din Capitală. La 6 septembrie s-au distribuit gărzii naționale din București, prin grija Ministerului de război, „cîte o sută de puști de rezervă pentru fiecare comisie“ și a avut loc o nouă alegere a ofițerilor și a gradaților de la fiecare „despărțire“¹³⁴, fiind astfel excluși cei care nu prezentau destulă încredere.

Ca urmare a măsurilor luate, garda națională din București a realizat un efectiv de circa 1 000—1 200 de oameni înarmați; dintre aceștia o mică parte — cu puști, iar majoritatea — cu sulite sau cu alte arme albe.

În celelalte centre urbane și la sate înarmarea gărzilor naționale a fost mai dificilă. Fusese stabilit ca în orașele de provincie și în mediul rural garda națională să fie înzestrată numai cu sulii, cu excepția acelor gardiști care aveau puști proprietate personală. Dar nici pentru confecționarea armelor albe nu existau posibilități. Greutățile erau cu atât mai mari, cu cât casele unor magistraturi și outiile satelor se aflau „într-o desăvârșită lipsă de bani”. Singura soluție era ca fiecare să se înarmeze cu ce poate. Într-un articol publicat în „Pruncul român” din 19 iunie se arăta că, pînă ce guvernul „va putea face trebuincioasele puneri la cale pentru armare, orice lucru se poate transforma în armă, fiecare țaran își are coasa sa..., dar nu numai coasa, ci orice altă unealtă poate sluji deocamdată : toporul fierarului, ciocanul ciocănașului, lopata, sapa, toate acestea țin loc de arme de trebuință”¹³⁵.

Administratorul județului Romanați, I. Arcescu, cunoscînd greutatea financiară ale orașelor și satelor din districtul său, propunea ca „asemenea unelte de apărare să se înființeze pe a patra parte din numărul gardiștilor fiecărui sat”¹³⁶. Cu sprijinul sătenilor, care și-au confecționat singuri sulile, înarmarea locuitorilor din acest district înscriși în garda națională s-a realizat într-o lună de zile.¹³⁷

Înarmarea gărzilor naționale de la sate era îngreuiată și de faptul că armele de foc pe care le avuseseră înainte le fuseseră ridicate în vremea regimului regulamentar și depuse la „tahturile (sediile — n. a.) subadministrațiilor”. Lucrurile s-ar fi îmbunătățit dacă aceste arme s-ar fi eliberat posesorilor lor „cu ocazia formării gardei naționale”, cum cerea Aaron Florian¹³⁸. Membrii guvernului nu au întreprins ceva hotărît în acest sens, îngrijorați de eventualitatea existenței unui număr ridicat de țărani posesori de arme de foc. Este revelatoare, sub acest raport, declarația cîrmuitorului județului Rîmnicu Sărat, care își exprima temerea „ca nu prin aceasta (înarmarea maselor — n.a.) să se ațite un spirit de neorînduială și, în urmă, a nu-i mai putea aduce la legiuitele lor datorii, mai vîrtos decît dacă ar da o piezișe explicație celor cuprinse în proclamație”¹³⁹. La București, șeful poliției Capitalei dădea o circulară prin care se stabilea că „în afara celor din slujba guardii naționale”¹⁴⁰ nici un alt cetățean al Capitalei nu aveau voie să poarte arme.

Înarmarea gărzilor naționale la sate a fost lăsată pe seama țăranilor înșiși, care — cu gândul la împlinirea nădejdelor lor sub conducerea puterii revoluționare — s-au pornit cu însuflărire să-și confecționeze sulite sau alte mijloace de luptă.

La Călărași, de pildă, unul din reprezentanții locali ai revoluției, Constantin Cișmegiu, „a dat poruncă locuitorilor ca cine nu va fi avînd arme să-și vîndă dobitoacele și să-și cumpere, iar cei fără de stare să se pregătească cu sape și seceri“¹⁴¹. Îndemnul lui a atras atenția autorităților otomane de la Ruscuc, care au protestat pe lîngă Ministerul afacerilor externe al Țării Românești. Stăpîniți de aceleași simțăminte, locuitorii satului Corbii „s-au dus să-și facă sulite“¹⁴².

Evident unii din fruntașii revoluției au dovedit o permanentă preocupare în ceea ce privește înarmarea și instruirea gărzilor naționale, în care ei își puneau mari nădejdi. A. G. Golescu, numindu-le „armia noastră“, adică produsul revoluției, cerea insistent lui N. Bălcescu să aibă grijă să se facă „mereu exerciții cu gardia națională“, astfel ca să nu se piardă nici o duminică — zi de instrucție pentru gărzi —, ivirea acestora avînd un puternic efect propagandistic asupra cetățenilor¹⁴³.

Ion Maiorescu, aflat la Viena, propunea Guvernului provizoriu să achiziționeze un număr de 10 000 de puști de la manufactura de arme a lui David Specker, căci — spunea el — „acestea sînt cele mai bune pentru garda națională“¹⁴⁴. Pentru completarea specialiștilor s-a apelat și la concursul unui armurier francez „ca să facă lăncile“, iar un alt francez a fost însărcinat să se ocupe cu instruirea gărzii naționale din București.

O altă problemă care trebuia rezolvată în cadrul noii organizații militare era aceea a întăririi disciplinei. În instrucțiunile privitoare la constituirea gărzii naționale se stabileau unele îndatoriri și se dădeau unele indicații în legătură cu raporturile de subordonare ale membrilor ei. Lipseau precizările în amănunt privind relațiile dintre membrii de rînd ai gărzii și ofițerii lor, dreptul diferiților comandanți de a acorda recompense, de a pedepsi etc.

Ca urmare a lipsei unei discipline ferme unii membri ai gărzii au încercat să se folosească de poziția oarecum privile-

giată pe care o aveau (în primul rînd ca purtători de arme), săvîrşind diferite abuzuri. Pentru înlăturarea unor asemenea tentative de încălcare a ordinii publice a fost nevoie de intervenţia energetică a guvernului. În decretul emis la 25 iunie se atrăgea atenţia şefului unităţilor proaspăt constituite „ca cei nevolnici să lepede armele“¹⁴⁵, iar cei care le poartă să fie pătrunşi de răspunderea lor în menţinerea liniştii, avînd o comportare demnă, plină de moderaţie şi decenţă. Într-un articol din „Pruncul român“ se explica necesitatea disciplinei pentru viitorii membri ai gărzii, subliniindu-se obligaţia pe care o aveau gardiştii „de a se înfăţişa la chemarea comandantului şi să împlinească slujba la care se va orîndui“, fiind datori „a da ascultare ofiţerilor ce se vor alege“. Se arătau şi îndatoririle ofiţerilor faţă de subordonaţi. Ei trebuiau să se poarte cuviincios, „nefiind superiori decît atunci cînd se aflau cu armele în mînă“¹⁴⁶. Cei care se ocupau însă cu organizarea gărzii naţionale şi cu instruirea ei simţeau nevoia unor regulamente precise în care să se stabilească pînă în cele mai mici amănunte răspunderile membrilor gărzii naţionale. Revizorul de judeţe N. Creţulescu solicita Ministerului de interne să trimită instrucţiuni „despre disciplina gardei naţionale“, pentru că „prin mai multe locuri mi s-a făcut această cerere“¹⁴⁷.

Cea mai frecventă abatere săvîrşită de unii membri ai gărzii era neprezentarea la serviciul de pază sau trimiterea unor înlocuitori necorespunzători. Magistratul oraşului Rîmnicu Vâlcea semnala lui Grigore Davidescu, şeful gărzii naţionale din oraş, că nu toţi cetăţenii vin în persoană să facă de strajă, iar alţii trimit slugile lor sau oameni cu plată pe care „garda nu-i poate primi deoarece nu are încredere în ei“¹⁴⁸. Cîteva zile mai tîrziu şeful gărzii din acelaşi oraş raporta magistratului că nu se prezentaseră pentru prestarea serviciului cinci gardişti. El cerea ca cei ce nu înţeleg să-şi respecte îndatoririle pe care singuri şi le asumaseră să fie pedepsiţi. Sesizată de magistrat, administraţia judeţului Vâlcea ordona ca „toţi cei ce nu-şi vor face regulat straja să fie supuşi la ştraf de zece zile“¹⁴⁹.

Dar exceptînd aceste aspecte — rare, de altfel —, gărzile naţionale au întruchipat un organism destul de bine sudat, cu o menire clar precizată. Deşi alcătuită în condiţii grele, cu

efectivele slab înarmate și neechipate corespunzător, garda națională, în ansamblul ei, și-a dovedit utilitatea practică și rațiunea de a fi.

Membrii gărzii naționale, ca primi factori răspunzători de asigurarea pazei în interiorul țării, alături de poliție și, uneori, de armata regulată, erau singurii împuterniciți a purta arme. Nimeni altul, „nici în Capitală, nici în județe...“, nu era liber a umbla înarmat „de nu va fi din gardia națională și aceștia numai în vremea slujbei“¹⁵⁰, glăsuia un ordin al Ministerului de interne.

Deși abia formate, gărzile au fost prezente la marile manifestații prilejuite în întreaga țară de depunerea jurământului de credință față de revoluție: în București la 15 iunie pe Cîmpia Filaretului, la Brăila la 20 iunie, la Râmnicu Vâlcea la 29 iunie și în multe alte orașe de pe întinsul țării. Dînd dovadă de vigilență revoluționară, gărzile naționale au împiedicat — acolo unde s-au ivit — încercările reacțiunii de a submina festivitățile; mai mult, ele au concurat la reușita acestor manifestări de atașament al maselor populare față de revoluție. Ca dovadă că pe fidelitatea lor se punea mare bază este faptul că la paza palatului guvernamental participau și membri ai gărzii naționale.

Mărturie a mării încrederi pe care Guvernul provizoriu o acorda gărzii naționale din București este măsura luată după eșuarea complotului de la 29 iunie de a pune pe coloneii complotiști Odobescu și Solomon sub arestul acestei gărzi. Trebuie menționat, de asemenea, că sosirea în București a unora din membrii guvernului s-a făcut sub escorta unui detașament din garda națională. I. Eliade Rădulescu și N. Filipescu au venit în Capitală „însoțiți de o numeroasă gardă națională“¹⁵¹ — nu numai ca scut de apărare, dar și ca un simbol al restatornicirii rînduielilor revoluționare. Documentele lasă să se întrevadă că în cadrul sarcinii de asigurare a ordinii interne de către gărzile naționale una din preocupările lor centrale o constituia prevenirea acțiunilor subversive. Gărzile exercitau un control strict asupra tuturor mișcărilor populației, în special noaptea. Detașamentele din București aveau ordin ca pe timpul nopții să oprească „droșcile“ (trăsurile) ce ar fi trezit bănuiali și să controleze „dacă persoana ce este într-însa este

înarmată sau nu“. Cei care se deplasau pe jos, dar erau înarmați, erau și ei supuși controlului. Pentru a evita orice neplăceri și pentru a înăbuși în fașă eventualele încercări de complot, populația bucureșteană era sfătuită să nu poarte arme asupra sa, excepție făcând membrii gărzii naționale „orînduiți de patrule în oraș“¹⁵².

Datorită măsurilor luate, gărzile naționale din țară au reușit să descopere la vreme uneltirile unor elemente dușmănoase, contribuind la zădărnicierea lor. Așa s-au petrecut lucrurile la Cerneți, unde membrii gărzii au surprins un complot a cărui demascare a dus la lichidarea lui în germene¹⁵³. La Râmnicu Sărat vigilența gărzilor naționale a ajutat la identificarea și arestarea unui reprezentant al domnitorului Mihail Sturdza, trimis cu planuri contrarevoluționare la Suleiman pașă¹⁵⁴.

Pentru securitatea regimului revoluționar s-a dat dreptul unităților gărzii naționale din București de a controla și a cenzura corespondența secretă sosită în oraș, în special în cursul nopții.

Dar nu întotdeauna și peste tot au reușit gărzile naționale să asigure numai cu forțele proprii ordinea și securitatea locuitorilor. Deseori ele au trebuit să apeleze la sprijinul ostașilor din unitățile armatei permanente. Astfel, la 1 iulie, la cererea locuitorului comandantului gărzii naționale din București, s-a pus la dispoziția acestuia un număr de patruzeci de ostași, sub comanda unui ofițer¹⁵⁵, pentru paza de noapte a orașului.

Spre a se asigura un punct de vedere unitar în executarea serviciului de pază, comandantul gărzii naționale solicita ca șeful oștirii să dea dispoziții ca toate patrulele ostășești din București „diseară la ceasul ce veți hotărî să vie la cancelaria gardiei [spre] a li se da deslușitoarele instrucții după porunca guvernului, iar pe de o parte orice instrucții li se va da soldaților într-această pricină să înștiințeze și pe cancelaria guardii. Asemenea ne veți face cunoscut dacă aceste patrule au trebuință de lozincă (parolă — n.a.).“ Șeful oștirii a fost de acord ca patrulele militare să se prezinte la „cancelaria gardiei“ pentru a primi îndrumări, dar nu a aprobat să se folosească aceeași parolă de către armată și de către gărzile naționale¹⁵⁶.

La Craiova administratorul județului cerea comandantului Regimentului 1 infanterie să-i trimită în fiecare seară la poliție 30 de ostași pentru menținerea liniștii pe timpul nopții în oraș. I s-au aprobat 20 de oameni¹⁵⁷. Cîrmuirea de la Râmnicu

Vâlcea solicita comandantului companiei de la Ocnele Mari, tot pentru trebuința pazei de noapte, să-i trimită 20 de soldați și un ofițer, cărora magistratul le va asigura hrana și cazarea ¹⁵⁸.

În unele județe, unde gărzile naționale nu luaseră încă ființă sau se destrămaseră în urma loviturii contrarevoluționare din 29 iunie 1848, sarcinile de pază ce reveneau în mod normal gărzilor au fost îndeplinite de unitățile militare din localitate. De pildă, tot administratorul din Râmnicu Vâlcea cerea ca paza locală „să se îngăduiască vremelnicește roții de soldați, pînă la reformarea gardei naționale, ce și-a luat începutul” ¹⁵⁹.

Garda națională la rîndul ei a fost mobilizată să înlocuiască armata permanentă atunci cînd interesele țării au reclamat-o. În urma măsurii de a se scoate din sarcina armatei regulate — în a doua jumătate a lunii iunie — paza vămilor și a carantinelor din zona Dunării, Ministerul de interne a dat dispoziții ca acestea să fie puse „sub paza gărzii naționale”, avînd toată grija „spre a nu suferi slujba” ¹⁶⁰.

Tot pe linia cooperării dintre armata regulată și garda națională, Ministerul de război a aprobat ca toți membrii gărzii naționale ce se îmbolnăveau să fie internați în spitalele oștirii ¹⁶¹. De altfel, colaborarea și sprijinul reciproc dintre armată și garda națională a dus la acea apropiere sufletească care împreună cu comunitatea de interese au contribuit la realizarea unei unități de acțiune. Dar capacitatea de luptă a gărzilor naționale nu a putut fi verificată pe deplin în vreo angajare armată, dată fiind renunțarea de către conducerea revoluției la rezistența cu arma în mîină în fața intervenției străine.

În proclamația dată de generalul Gh. Magheru la 14 septembrie 1848, după pătrunderea trupelor intervenționiste în țară, el cerea ca gărzile naționale să ia armele și să se așeze „sub steagurile libertății” pentru salvarea revoluției ca detașamente ce s-au întocmit „spre a păzi casele voastre, cătunele voastre, pămîntul vostru” ¹⁶². Cîrmuitorii districtelor erau îndemnați să răspîndească fără „zăbavă” această proclamație în județe ¹⁶³. Nădejdea pe care generalul Gh. Magheru și-o punea în gărzile naționale izvora din originea lor revoluționară, din rolul ce le fusese hărăzit, din interesele celor ce intrau în compunerea lor și din tumultul revoluționar ce pusese stăpînire pe întregul popor. Generalul nu s-a înșelat în speranțele sale. Printre cei concentrați la finele lunii septembrie în Cîmpul lui

Traian (Rîureni) se aflau și numeroase unități ale gărzii naționale sau membri izolați ai acesteia.

Principiile organizării gărzii naționale în Țara Românească au constituit un îndreptar și pentru unii revoluționari din Transilvania. Din Sibiu, Constantin Roman cerea lui A. G. Golescu să-i trimită „Regulamentul milităresc, unde se află mustra, că poate vom face și noi garda națională”¹⁶⁴. Condițiile în care s-au desfășurat evenimentele din Transilvania nu au permis însă constituirea unor gărzi naționale și în acest principat, deși înființarea acestora a fost un deziderat al revoluției de la 1848 din toate cele trei țări române.

Pentru întărirea securității conducerii revoluționare au fost create în București noi organe de ordine. Deoarece foștii doro-banți ai Poliției Capitalei se dizolvaseră, s-a constituit mai întâi un corp de poliție, subordonat Ministerului de interne. Detașamentul polițienesc nou creat era recrutat pe bază de voluntariat, din „oamenii de bună credință” și cuprindea 200 de cetățeni, din care 100 călări. Se prevedea că aceștia să fie organizați la fel cu militarii din armata permanentă¹⁶⁵, pentru a putea acționa disciplinat și eficient.

La 21 iunie 1848 a apărut un decret al Guvernului provizoriu prin care se instituia, în afara gărzii naționale „o legioană de gardie mobilă”. Menită să mărească efectivele de pază ale Bucureștiului, legiunea avea să îndeplinească funcții asemănătoare celor ce reveneau unităților gărzii naționale. Întocmirea noii formații a fost încredințată Ministerului de război¹⁶⁶. Se prevedea ca înrolarea în garda mobilă să se facă pe timp de un an, primindu-se plată pentru serviciul prestat.

Cu organizarea și instruirea legiunii mobile au fost însărcinați un locotenent și un sublocotenent de infanterie, precum și un sublocotenent de artilerie¹⁶⁷. Se pare că, potrivit vederilor conducerii superioare a țării, legiunea mobilă trebuia să joace rolul unei gărzi aflate nemijlocit la dispoziția guvernului, capabilă să intervină operativ în situații de natura celor de la 19 iunie. Rolul precumpănitor al gărzii mobile este ilustrat de demersurile Guvernului provizoriu care, în ciuda deciziei inițiale „ca puștile de la arsenal să fie date gardei naționale”, revine și hotărăște ca armele să se distribuie gărzii mobile, apreciind că deocamdată garda națională se putea înarma cu lănci¹⁶⁸. Deși toți membrii guvernului au fost de acord ca garda mobilă să intre cât mai curînd în funcție, pînă la urmă

totul s-a rezumat la cele câteva dispoziții inițiale de înfiripare, iar garda mobilă ca atare a rămas pînă la urmă un deziderat.

După cel de-al doilea complot al reacțiunii, ideea gărzii mobile a fost reactualizată. De astă dată sub denumirea de gardă municipală.

La 15 august șeful Poliției Capitalei, I. C. Brătianu, îl ruga pe generalul Christian Tell să-l ajute la „formarea unei garde municipale“ compusă din 200 de persoane¹⁶⁹. Deoarece garda urma să fie așezată „pe niște prințipe ostășești“, Brătianu cerea șefului oștirii să-i pună la dispoziție un ofițer care urma să porceadă, împreună cu șeful poliției, „la formarea și organizarea acestei gardii“. După o nouă intervenție a lui I. C. Brătianu, generalul Christian Tell a aprobat detașarea ofițerului.

În scurt timp cei doi au elaborat proiectul organizării gărzii municipale a Bucureștiului. Acest proiect conținea unele modificări față de cel al gărzii mobile. Concepută pe baze militare, garda municipală se compunea din 200 de oameni, grade inferioare de infanterie și cavalerie. Pedestrimea forma o companie, avînd ca efectiv trei ofițeri, zece subofițeri și 140 de soldați. Stagiul în garda municipală era de doi ani. Dotarea și echiparea membrilor ei se făceau întocmai ca la formațiile militare din oștirea regulată. Pentru „îndestularea“ fiecărui ostaș s-a alocat suma de 30 de parale pe zi. Spre deosebire de garda mobilă, această unitate era subordonată șefului Poliției Capitalei¹⁷⁰. O dată cu proiectul de constituire a gărzii municipale se supunea spre aprobare Locotenentei Domnești alocarea sumei de 450 de galbeni și distribuirea a 150 de puști.

Către sfîrșitul lunii august, în cadrul intensificării pregătirilor de apărare luate de puterea revoluționară, s-a repartizat pentru organizarea gărzii municipale locotenentul Gr. Ciupagea, doi subofițeri și 4 soldați „cu știință de front și oameni cu purtări demne“ din Regimentul 2 infanterie, deoarece sînt „de neapărată trebuință“ pentru „învățătura celor din garda municipală“¹⁷¹.

Formarea gărzilor naționale, ca și încercările de constituire a gărzii mobile sau municipale, ca forțe de primă însemnătate în menținerea ordinii interne, au constituit una din preocupările de căpetenie ale conducerii revoluționare. Greutățile materiale, uneltirile reacțiunii și unele lipsuri organizatorice au făcut ca ele să nu se ridice totdeauna la nivelul așteptărilor și al misiunii pentru care fuseseră create, deși se poate

afirma că, în general, aceste forțe revoluționare au reușit să asigure ordinea interioară în condiții satisfăcătoare.

Pentru a nu depăși granițele unei anume politici moderate și a nu trezi suspiciuni, conducerea revoluției a limitat atribuțiile gărzilor naționale, rezervându-le o poziție secundară în planul general de rezistență armată în contra unei lovituri străine. Rolul precumpănit într-o atare împrejurare trebuia să revină — din punctul de vedere al puterii revoluționare — în primul rând trupelor de panduri și dorobanți, făurite special în acest scop, fără a exclude, bineînțeles, contribuția oștirii permanente.

3. Crearea și rolul oștirii nepermanente

La scurt timp după înstaurarea puterii revoluționare și în paralel cu organizarea gărzii naționale, Guvernul provizoriu a luat inițiativa creării armatei nepermanente (neregulate).

La 28 iunie 1848 s-a publicat decretul pentru „înființarea de regimente de panduri și voluntari“. Cele 13 articole ale decretului¹⁷² stabileau în amănunt modul de recrutare, de organizare și de funcționare al noului organism militar. Recrutarea avea să se desfășoare prin grija administratorilor de districte, urmărindu-se, în primul rând, atragerea dorobanților de județe, astfel ca două treimi din efective să cuprindă pe „cei mai buni și exersați la arme“. Restul va fi completat din alte categorii, dar se va da preferință militarilor valizi „ieșiți din slujbă de la anul 1840 înoace“. Pentru noile unități ale oștirii neregulate se prevedea o organizare asemănătoare cu aceea a unităților armatei regulate. Unitatea de bază era regimentul, fiecare regiment avînd un efectiv de 2 000 de oameni. El era organizat pe două batalioane, formate la rîndul lor din patru companii. Companiile erau alcătuite din două plutoane, fiecare pluton avînd șase „despărțiri“ sau grupe. Comanda regimentului și a subunităților sale era încredințată unor ofițeri, iar cea a grupelor era deținută de subofițeri. Comandanții de regimente și de batalioane aveau ca ajutoare nemijlocite: un ofițer aghiotant, pentru cancelarie, un ofițer cu „hrana și cîntărire“ și un ofițer casier.

Referitor la organizarea armatei nepermanente, decretul prevedea următoarele solde lunare pentru comandanți : 1 500 lei pentru comandantul de regiment, 750 de lei pentru comandantul de batalion, 400 de lei pentru cel de companie, 200 de lei pentru cel de pluton, 90 de lei pentru fiecare subofițer. Ostașilor voluntari „pe lângă îndeustularea hranei lor și a cailor lor de la patrie“ li se mai dădea în plus șase lei pe lună. Privitor la drepturile bănești ale dorobanților se arăta că aceștia urmau să primească leafa „legiuită ca și pînă acum“, dar „tîștii“ (comandanții — n.a.) lor încasau o indemnizație suplimentară de 100 lei lunar. Gradelor inferioare li se acordau solde numai „pe oîtă vreme sînt chemați supt steaguri“ ; în schimb, pentru ofițeri se prevedea plata remunerației și în restul timpului, dar redusă la jumătate.

O prevedere semnificativă era aceea ca „numirile“ regimentelor ce se vor înființa să fie „cît se va putea mai naționale, precum asemenea și ale batalioanelor, plutoanelor, companiilor și despărțirilor“. Mai tîrziu această idee va fi lang îmbrățișată; în deceniile următoare vom întîlni în organica armatei numeroase regimente purtînd, în afară de număr, denumiri ca „Ștefan cel Mare“, „Mircea“, „Mihai Viteazul“, „Războieni“, „Vaslui“, „Călugăreni“ ș.a.m.d.

Dorobanții înrolați trebuiau să aibă asupra lor armele și muniția necesară. Pentru ceilalți armamentul va fi asigurat prin „grija patriei“. Decretul mai preciza că toți cei înscriși în corpul voluntarilor vor fi scutiți de plata „capitației“, ca și de orice alte „îndatoriri sătenești“. Era, evident, o măsură care urmărea să atragă în cadrele noii armate mase largi de țărani.

În fruntea oștirii populare fusese numit, încă de la 18 iunie 1848, generalul Gheorghe Magheru¹⁷³, membru al Guvernului provizoriu, avînd titlatura de „general căpitan al tuturor oștirilor neregulate, dorobanți, panduri și volintiri și inspector al tuturor Gardelor Naționale“.

În activitatea desfășurată pentru încheierea unei armate de largă factură populară se desprind trei etape distincte.

Prima etapă, al cărei început a precedat decretul de constituire a oștirii nepermanente, merge pînă către jumătatea lunii iulie 1848. În această etapă se constată unele încercări

răzlete de a se aduna oameni pentru corpul ostășesc ce urma a lua ființă. Astfel, la 25 iunie, administratorul de Romanai raporta Ministerului de interne că a reușit să strângă un mănunchi de 25 panduri¹⁷⁴. Este, de altfel, singurul răspuns concret la circulara trimisă județelor din „Valahia mică” (Oltenia) de către același minister încă din 14 iunie 1848 în vederea înrolării unor panduri „deprinși la arme, bine înarmați, vrednici și călări”¹⁷⁵. Celelalte administrații s-au mulțumit, se pare, doar cu transmiterea dispozițiilor primite organelor subordonate spre conformare.

Anticiparea decretului de înființare prin asemenea ordine demonstrează că, încă din primele zile ale revoluției, a fost resimțită necesitatea unei armate devotate. Dar cu toată evidența rolului pe care erau chemate să-l joace și deși trecuse suficient timp de la instaurarea noilor rînduiri, nu se luaseră măsuri eficiente pentru înjgheburile acestor formațiuni militare. A fost nevoie de evenimentele din 19 și 29 iunie, de noianul tentativelor diversioniste ale reacțiunii, de zvonurile tot mai insistente privitoare la iminenta intrare a armatelor otomane și țariste în țară, de noi demersuri și intervenții pentru a determina pe toți membrii Guvernului provizoriu să accepte luarea unor măsuri energice, printre care și aceea de a se trece fără întârziere la crearea regimentelor de dorobanți și voluntari. O dată cu mobilizarea și concentrarea dorobanților și a voluntarilor la reședințele de județe s-a pășit la organizarea unei tabere militare, unde aceștia urmau să se adune și să se instruiască.

Cea de-a doua etapă a procesului de plămădire a oastei revoluționare se înscrie între 12 iulie — data plecării lui Gh. Magheru în Oltenia — și prima decadă a lunii septembrie.

Se apreciaseră eronat (după cum aveau să-o dovedească faptele) că, o dată decretul din 28 iunie 1848 emis și transmis diriguitorilor de districte, treburile vor merge de la sine. În răutățirea simțitoare a situației țării a determinat autoritatea centrală, după o îndelungată tărăgăneală, să trimită pe generalul Gh. Magheru în Oltenia, cu misiunea de a constitui cât mai grabnic unitățile de dorobanți și voluntari. Deoarece în ținutul de la vest de Olt mai existau unele grupări contrarevoluționare care încercau acțiuni diversioniste, Gh. Magheru primise și sarcina pacificării Olteniei, care trebuia să devină, la nevoie, centrul de apărare a revoluției.

Alegerea acestei provincii ca loc de pregătire al armatei revoluționarilor (cum opinase Eftimie Murgu, susținut în părerea sa de către N. Bălcescu) s-a făcut, pe de o parte, datorită tradițiilor înaintate ale provinciei, în care răsună încă ecoul răscoalei din 1821 ; pe de altă parte, datorită posibilităților de a se realiza un sprijin reciproc între revoluționarii din Țara Românească și cei din Transilvania și Banat ; în sfârșit, regiunea oferea o bună bază pentru desfășurarea unui război de guerilă, soluție preconizată și de către N. Bălcescu. Pornind de la ideea că partizanatul este singura formă de acțiune cu șorți de izbândă în condițiile unei superiorități militare covârșitoare a adversarului, Bălcescu sugera retragerea întregii populații la munte, cu hrana corespunzătoare, nelăsând inamicului nici un fel de surse de aprovizionare. De aici, prin neîncetate acțiuni de hărțuială, urma să se distrugă treptat forțele și să se macine moralul trupelor inamice. Era vorba deci de aplicarea sistemului folosit de marii noștri comandanți de oști, reactualizat de astă dată în împrejurări concrete noi.

Atât pentru constituirea trupelor de dorobanți și voluntari, cât și pentru transformarea Olteniei într-un bastion al rezistenței revoluționare se cerea neapărat asigurată liniștea pe întreg cuprinsul Olteniei.

În scopul atingerii acestui obiectiv trebuiau luate mai întâi măsuri pentru lichidarea acțiunilor de subminare a puterii revoluționare, întreprinse de reacțiune, de nimicire a mașinăriilor „urzite de către inamicii Nației“¹⁷⁶, cum spunea Gh. Magheru într-unul din rapoartele înaintate generalului Christian Tell. Sarcina înăbușirii unui întins complot contrarevoluționar, ale cărui fire porneau din județul Gorj, dar cu ramificații în toată provincia, și arestarea conducătorilor săi (N. Roșianu, C. Surcel, C. Vulpescu și R. Roset) au fost încredințate lui Magheru la scurt timp după plecarea sa în Oltenia. Pentru a se face față situației de moment, Ministerul de interne a cerut generalului Tell, comandantul oștirii, să trimită de la unitatea din Craiova „o comandă ostășească de șaizeci de oameni“, pentru a se restaura buna orânduială și liniștea districtului¹⁷⁷. Cererea a fost satisfăcută.

Treptat vor fi descoperite și alte comploturi. Această stare de lucruri era înlesnită și de menținerea la conducerea trebu-

rilor județene a unor elemente care nu voiau cu nici un preț să se pună de acord cu noile realități. Dându-și seama că numai prin îndepărtarea acestor unelte docile ale boierimii contrarevoluționare se poate pune capăt reacțiunii din țară, Gh. Magheru a cerut „a se schimba toți cei vechi“¹⁷⁸. În locul lor trebuiau numiți „oameni capabili și cu sentimente libere“, cîști gați pentru „susținerea cauzei sacre“¹⁷⁹. Dar cu toate deseale sesizări ale lui Magheru și ale altor cîțiva funcționari apropiați revoluției, guvernul acționa cu încetineală¹⁸⁰. Generalul nu s-a rezumat însă la simpla înștiințare a celor de la cîrma țării. Pe toată durata deplasării sale, începută din București la 12 iulie și sfîrșită la 1 august în Rîmnicu Vîlcea, străbătînd Oltenia de la un capăt la celălalt prin Slatina, Caracal, Craiova, Tatomirești, Broșteni, Turnu Severin, Tîrgu Jiu, cu punct terminus în tabăra din Cîmpul lui Traian de la Rîureni, Gh. Magheru a desfășurat o intensă campanie pentru atragerea unui cît mai mare număr de oameni în cadrul oștirii sale.

Convins de importanța urgentării alcătuirii armatei nepermanente, generalul Magheru a luat o măsură care s-a dovedit de o deosebită eficacitate : a numit în fiecare district unul sau mai mulți comisari „întăriți cu hîrtii“, avînd sarcina de a se ocupa cu înrolarea de dorobanți și voluntari și cu strîngerea de arme.

S-a apreciat că adunarea dorobanților sub arme se va face fără prea mare greutate. În schimb, se întrevedea că recrutarea voluntarilor va întîmpina greutăți, necesitînd o amplă și tenace muncă de convingere pentru atragerea oamenilor în cadrul forțelor nepermanente. Pentru a se răspunde acestei cerințe, au fost numite în fiecare județ elemente de încredere, care să se preocupe de „angajarea și înființarea numărului de panduri voluntari“¹⁸¹. Acolo unde asemenea „comisari“ și-au făcut datoria, iar administrațiile de județ și subadministrațiile de plasă le-au acordat sprijinul cuvenit au fost obținute rezultate remarcabile. Emanoil Bonciu, de pildă, strînsese 600 de voluntari în vreo 20 de zile de la numirea sa. În trei județe — Gorj, Mehedinți și Vîlcea — în care fuseseră orînduiți oameni spre a se îndeletnici cu înscrierea voluntarilor se garanta concentrarea, pînă la 20 august, a trei „legioane, adică 6 000 de panduri“¹⁸².

Datorită măsurilor luate de Gh. Magheru și dispozițiilor date administratorilor districtelor de către guvern s-a înregistrat în această a doua etapă afluirea spre tabără a primelor con-

tingente de ostași, în special din rîndul dorobanților. De la cei 500 dorobanți, adunați inițial de către Gh. Magheru din județele străbătute de el în drumul spre Cîmpul lui Traian, s-a ajuns, la 9 august 1848, la efectivul de 1 000 de oameni, iar peste alte zece zile, la circa 6 000.

Pe timpul acestor recrutări fusese neglijată însă una din problemele esențiale, legată de constituirea oștirii neregulate și anume asigurarea aprovizionării ei permanente cu alimente și furaje¹⁸³. Sarcina aprovizionării fusese lăsată pe seama administratorului județului Vîlcea și a magistratului orașului Rîmnicu Vîlcea.

Aceștia au reușit să procure un minimum de produse alimentare pentru hrana celor adunați la Rîmnicu Vîlcea, cum ar fi pîinea, mîlaiul și carnea. Brutarii din Ocnele Mari primiseră dispoziții să dea „pentru îndestularea pandurilor voluntari, cîte o mie pîini pentru fiecare zi”¹⁸⁴, în afară de cantitățile sporite ce se produceau la Rîmnicu Vîlcea.

Dar seceta, lăcustele și holera, care au bîntuit în acel an regiunea, au sporit greutățile întîmpinate de cei însărcinați cu procurarea hranei oamenilor și mai cu seamă a fînului pentru cai.

Cunoscînd situația, ministrul de război sfătua, la 26 iulie, pe generalul Magheru să pună accentul pe sporirea efectivelor infanteriei, limitînd, deocamdată, cavaleria la efectivele minime.

La rîndul său, generalul Magheru solicita să i se trimită mijloace pentru îndestularea trupei, nevoile neputînd fi acoperite numai prin resurse locale.

Se poate aprecia că în situația dată n-au fost folosite toate căile pentru aprovizionarea taberei de la Rîureni. De exemplu generalul Magheru nu a luat nici o măsură pentru decretarea rechiziționării, soluție de importanță majoră în procurarea de alimente și furaje. De asemenea, nu s-a făcut nimic în sensul înființării unui serviciu de administrație de sine stătător, care să-și desfășoare activitatea pe lîngă unitățile de dorobanți și voluntari în scopul soluționării nevoilor de aprovizionare.

Lipsa banilor, precum și aceea unor dispoziții care să reglementeze modul de executare a plăților au fost resimțite atît de cei care se ocupau de aprovizionarea taberei, cît și de cei însărcinați cu procurarea armelor, cu strîngerea dorobanților și mai ales a voluntarilor.

Lipsa banilor s-a făcut simțită și în privința soldelor. Dacă solda de 1 leu pe zi, plătită dorobanților, era suficientă, leaşa voluntarilor, stabilită prin decretul din 28 iunie 1848 la 6 lei pe lună, însemna extrem de puțin. Acest lucru a avut o influență negativă în desfășurarea activității de recrutare a voluntarilor. Astfel, în districtul Romanți, pe cînd o bună parte din dorobanți se și adunaseră, trupa de voluntari nu putea fi strînsă deoarece „mica leaşa de 6 lei pe lună — arată administratorul respectiv — a făcut să se tragă și cei ce apucaseră a se înscrie pînă acum”¹⁸⁵. Pentru acest motiv generalul Gh. Magheru a dat sugestia, chiar din primele zile ale trecerii sale prin Oltenia, ca Ministerul de interne să îndrume pe administratorii județelor „să formeze un adaos de dorobanți de jumătate cît au fiecare județ, deoarece dorobanții se angajează mai repede”¹⁸⁶. Urmarea a fost că în cea de a doua etapă numărul dorobanților aflați în tabără era mai ridicat decît acela al voluntarilor.

Ceva mai tîrziu, din inițiativă proprie, Gh. Magheru a dat dispoziții pentru dublarea soldei plătite voluntarilor. Măsură luată de comandantul oștirii nepermanente a fost aprobată de Locotenența Domnească, iar mai tîrziu — la 30 august — legalizată prin înaltă poruncă¹⁸⁷.

O altă greutate întîmpinată de cei însărcinați cu strîngerea efectivelor era lipsa unor dispoziții care să arate în mod precis cine trebuie să plătească drepturile dorobanților și cine pe acelea ale voluntarilor.

De repetate ori administratorii districtelor au raportat generalului Magheru și ministrului de interne că nu pot trimite în tabără dorobanții sau voluntarii adunați, întrucît nu au dezlegarea din partea Ministerului de finanțe ca să le plătească leșile pe o lună înainte, așa cum se convenise.

Prin porunca nr. 497 din 30 august 1848 a Locotenenței Domnești se aduceau unele precizări în această direcție. Plata dorobanților și a „căprarilor” (caporalilor) lor urma să se facă din „cutiile satelor pe toate zilele ce se vor afla ei în slujbă”, iar soldele voluntarilor și sporurile căprarilor (15 lei lunar) și ale tiștilor de dorobanți (100 lei pe lună) trebuiau să se achite din bugetul armatei neregulate¹⁸⁸.

Este evident că greul cheltuielilor cădea în sarcina maselor țărănești, obligate — în același timp — să asigure munca pro-

priului ogor, să răspundă împovărătoarelor obligații „proprietației” și să fie gata să apere revoluția cu armele.

Trebuie subliniat că, la puțină vreme după publicarea poruncii amintite, s-a înregistrat o sensibilă îmbunătățire a situației financiare a unui important număr de administrații, în măsură acum să plătească salariile dorobanților și voluntarilor, grăbind în felul acesta înrolarea și îndrumarea lor către tabără.

În ultima parte a lunii august Locotenența Domnească a aprobat pentru oștirea condusă de generalul Magheru un fond de 1 000 de galbeni¹⁸⁹; a urmat, la 5 septembrie, un nou credit de 3 000 de galbeni, iar după patru zile, alți 3 000¹⁹⁰. Sprijinul financiar acordat de la centru va contribui la intensificarea recrutării trupelor la începutul lunii septembrie 1848.

Cu toate acestea, fondurile se dovedeau încă neîndestulătoare pentru a se putea face față cheltuielilor impuse de amenajarea taberei și, în general, de organizarea rezistenței. Pentru că „n-avea bani să ție pandurimea”, Gh. Magheru s-a văzut silit, nu o dată — se arată în documente — să suporte „din punga lui”¹⁹¹ anumite cheltuieli.

O piedică serioasă în activitatea de recrutare a dorobanților și a voluntarilor și în procurarea armelor au constituit-o slujbașii contrarevoluționari rămași în posturile administrative. La jumătatea lunii august 1848, constatându-se că în unele județe „încă stau neschimbați unii din funcționarii orânduși de căzutul guvern, care au dat dovadă că sînt împotriviți la nouăle instituții ale nației, și cari încă și acum urmează a fi împotriviți măsurilor ce a luat și iea pe toată ziua Guvernul”, Ministerul de interne ordona administratorilor ca „fără cea mai mică întârziere să pue în lucrare rînduirea altor funcționari, în toate posturile administrative”¹⁹². Cu toate dispozițiile categorice date de guvernul revoluționar pentru înlocuirea acestor elemente, în multe districte din Țara Românească au continuat să-și păstreze locurile în administrația de stat tot soiul de elemente reacționare. Acest fapt a avut ca urmare, printre altele, frînarea activității de constituire a oștirii nepermanente. Efectele unei astfel de situații au devenit vizibile mai ales în lunile iulie și august. În această perioadă subadministratorii dintr-o serie de plăși din județele Dolj și Vîlcea, ca : Ocolu¹⁹³, Amaradia, Balta, Dumbrava, Oltețul de Jos¹⁹⁴, precum și magistratul orașului Craiova¹⁹⁵ raportau cărmuirilor respective că nu au putut aduna volun-

tari, pretextând că „nu s-a găsit nici unul dorit în această slujbă“, că „nu s-a arătat nici un om dă a d. Magheru pentru acest sfârșit“, că nu sînt oameni „deprinși la arme și vrednici de asemenea categorie“. Semnificativ este faptul că, doar la cîteva săptămîni de la schimbarea organelor de conducere, aceleași plăși nu mai conțineau cu înaintarea rapoartelor și a tabelelor nominale cu cei ce doreau să se înroleze în unitățile aflate sub comanda generalului Magheru.

Una din cele mai serioase greutăți întîmpinate de organizatorii oștirii nepermanente a constituit-o lipsa de arme și de muniții. Într-o anumită măsură faptul se datorește și poziției autorității centrale în această problemă. În mentalitatea multora dintre conducătorii revoluției activitatea desfășurată pentru făurirea oștirii formate din dorobanți și voluntari trebuia să fie doar o demonstrație de forță, iar nu să ducă la înființarea unei puteri armate capabile să zdrobească pornirile oricărui atentator.

În fața acestei situații, apelurile celor din Cîmpul lui Traian deveneau tot mai insistente. La 3 septembrie generalul Gheorghe Magheru cerea să i se trimită 1 000 de puști, deoarece ostașii veniți în tabără stau „cu mîinile în sîn“ și vor neapărat arme ¹⁹⁶. Pentru moment ruga să fie expediate la Rîureni cele 600 de puști (după știința lui, în bună stare) aflate în magazia de la palat, restul de pînă la 1 000 urmînd să le primească de îndată ce se vor fi reparat.

La îndemnul și sub impulsul elementelor radicale din conducerea revoluției s-au făcut unele demersuri pentru a se procura armament din străinătate ¹⁹⁷. N. Bălcescu recomanda aducerea lui din Prusia. Ion Ghica a purtat insistente tratative cu Turcia și cu generalul Aupick, ambasadorul Franței la Constantinopol, în vederea cumpărării a 20 000 de puști și a 100 de tunuri și se pare că reușise să obțină promisiunea livrării unui număr de 5 000 de puști. Acest lucru s-a realizat însă prea tîrziu pentru a mai fi de vreun folos. Între timp armatele invadatoare pătrunseseră pe teritoriul țării, astfel că transportarea armelor spre tabără devenise imposibilă. S-au făcut, de asemenea, intervenții pentru procurarea de armament din Imperiul austro-ungar, de unde se promisese livrarea unui număr de circa 5 000 de arme.

A. G. Golescu — înșărcinat al Guvernului provizoriu pe lîngă cabinetul din Viena cu misiunea obținerii de arme —

arăta într-o scrisoare din 9 iulie 1848 că apreciază nimerită ideea de a se concentra în București toți meșterii fabricanți de puști din Țara Românească, la care să se adauge alții din „Transilvania și de la Serbi”. Cu toți aceștia s-ar fi putut pune bazele unei fabrici de puști. Într-o depeșă adresată câteva zile mai târziu lui N. Bălcescu, A. G. Golescu îi aducea acestuia la cunoștință că fruntașul revoluționar bănățean Eftimie Murgu are „zece mii de români armați... gata a intra prin Valahia cea mică... Are tunuri și vreo trei mii călăreți, armați cu sulite, puști și pistoale”¹⁹⁸. În privința fabricării tunurilor, Eftimie Murgu îl asigurase că Banatul putea da nu numai fierul, arama și cositorul necesare, ci și meșteri de la fabrica de tunuri care se afla acolo. Patriotul bănățean se mai angaja să trimită Guvernului provizoriu un ofițer român specialist de geniu, în calitate de consilier militar, împreună cu alți ofițeri din aceeași armă.

Sprijinul pe care românii din celelalte provincii erau gata să-l acorde mișcării revoluționare din Țara Românească reiese și din alte izvoare. Astfel, Gh. Barițiu scria la 3/15 iunie : „să știe lumea toată, că la orice încercare de ocupație a Principatelor Române, din partea oricărui, nu numai regimentele grănițere române, ci și toată națiunea română de dincoace va alerga peste munți spre a se înfrunța cu moartea ori unde ar întâlni-o”¹⁹⁹. În continuare Barițiu arată că această națiune română transilvană poate pune la dispoziție 25 000 de ostași grăniceri, din regimentul român bănățean cu centrul la Caransebeș și din regimentele române transilvane de la Orlat și Năsăud, unități care „așteaptă cu sete minutele în cari să fie chemate a da noi probe de romana lor bravură”²⁰⁰.

Ca o confirmare a celor arătate mai sus, profesorul Constantin Roman, aflat la Orlat în mijlocul grănicerilor Regimentului 1, anunța pe N. Bălcescu la 8/20 iunie 1848 că „grănicerii români sînt pregătiți”²⁰¹.

I. Maiorescu și A. G. Golescu, sosiți în mijlocul grănicerilor de la Orlat, au izbutit să strîngă numeroase adeviziuni din partea acestora. Pentru a se înlesni trecerea voluntarilor în țară, cei doi emisari români au cerut guvernului de la București să ordone comandanților de pichete de pe linia munților să lase trecere liberă pentru tinerii transilvăneni care vor prezenta bilete cu literele A, Z, M, K, în loc de pașapoarte. Acești tineri urmau să facă parte „din batalionul sfînt, ori din ceata Apos-

tolilor“²⁰², a cărui constituire o plănuiseră revoluționarii munteni.

În raportul asupra demersurilor întreprinse cu același prilej în Transilvania pentru a se obține oameni și arme A. G. Goleșcu preciza că există posibilități pentru formarea unui „batalion sfânt“ al românilor din Ardeal, alcătuit în special din grăniceri.

Că planul transilvănenilor de întrajutorare armată reprezenta o realitate îndeobște cunoscută în cadrul inițiativelor comune reiese și dintr-o scrisoare expedită în primele zile ale revoluției din Țara Românească — de la Vâlcele (aproape de Brașov) — de soția lui Eliade Rădulescu: „Acu este vremea — scria aceasta lui Gh. Barițiu, la 17/29 iunie 1848 — să trecă (după cum îmi ziceai) grănicării de aci, dincolo, în țară, ca să pue baricade vie rusului. Mi-ai zis că nu așteptați aci decât o mișcare în țară și atunci vor vedea cine au fost și sînt români. Așadar a sosit minutul, la arme și uniți-vă cu frații voștri, faceți o patrie, o glorie“²⁰³. La două zile repetă chemarea, cerînd ca fie Barițiu, fie doctorul Pavel Vasici să meargă în Țara Românească pentru a discuta cu Eliade Rădulescu și Nicolae Goleșcu problema participării transilvănenilor la apărarea cu arma în mîină a revoluției muntene. „Eu știu ce zic — nota Maria Eliade — rușii vin, frații noștri sînt hotărîți să se bată, comuna noastră patrie este în pericol! Cine trebuie să alerge în ajutorul ei, dacă nu frații români de aci...“²⁰⁴.

Preluînd o știre din anturajul domnitorului Gh. Bibescu, refugiat la Brașov după izbucnirea revoluției, ziarul „Nép-elem“ din 10 iulie anunța că revoluționarii munteni intenționează să întreprindă o incursiune la Brașov și Sibiu, de unde să se întoarcă în Țara Românească cu ajutorul a 30 000 de grăniceri²⁰⁵.

La Viena, D. Brătianu, trimisul conducerii revoluționare din Țara Românească, fusese întâmpinat cu entuziasm de tineretul universitar. Legiunea academică (alcătuită din studenți de diferite naționalități) îi promisese să vină în ajutorul revoluției muntene la primul semnal. În această legiune erau încadrați și un număr de vreo 10 români transilvăneni aflați la Viena la studii. Aceștia vor aduce neprețuite servicii cauzei românești în cursul desfășurării revoluției și în vremea emigrației.

Asupra stării de spirit a revoluționarilor transilvăneni — grăniceri și civili — ni s-a păstrat o emoționantă relatare făcută de Vasile Arcescu. Prieten al lui N. Bălcescu și frate al prefectului de Romanați, Vasile Arcescu fusese trimis în Transilvania pentru recrutarea de voluntari. După contactul cu conducătorii revoluționari transilvăneni de la Sibiu și cu grănicerii orlățeni Arcescu arată : „...Aci sîntem cu d. Lauriani și alți mai mulți frați transilvăni, cu cari nu perdem din vedere cînd ne reunim ca să delibărăm asupra celor ce poziția vremii de astăzi cere... Tot ce ne silim aici este să însuflăm fratelui român țaran adevărata idee de ceea ce poate să-l ducă la fericire și care numai este încorporarea lor cu frații lor și cari după cum îi văd sunt plini de dorință și cel mai mic signal i-ar înfoca“ 206.

Înainte de a pleca la Viena, A. G. Golescu a reușit să recruteze un număr de voluntari din Transilvania, cunoscuți pentru sentimentele, cunoștințele și talentul lor oratoric. El le-a înlesnit trecerea în Țara Românească, unde urmau să activeze ca propagandiști. Printre aceștia erau : Nicolae Gătan, Ioan Petcu, Gheorghe Roman, Ioan Petreanu, Irimie Verzea, Vlad Pîrlea și Elisei Armei. Absolvenți ai cursurilor de drept și de filozofie de la Cluj sau de la Viena ei se evidențiaseră ca tribuni cu prilejul Adunării de la Blaj. De la Sibiu se oferiseră alți zece voluntari tot „din cei ce s-au însemnat mai mult la adunarea din Blaj“ 207.

Printre cei a căror sosire era așteptată la București se numărau Aron Pumnul, Ioan Buteanu, Al. Papiu-Ilarian, Ioan Pușcașiu și Constantin Roman.

Majoritatea vor fi numiți comisari de propagandă, îndeplinind sarcinile din cele mai active.

Activitatea lor și a altor luptători transilvăneni și bănățeni a ridicat legăturile dintre românii de pe ambele versante ale Carpaților la forma cea mai înaltă pe care a cunoscut-o lupta comună pentru unitate politică națională în cursul revoluției de la 1848.

Continuu preocupat de înzestrarea cu armament a ostașilor de sub comanda sa, generalul Magheru a ordonat administratorilor de județe încă din primele zile ale lunii august 1848 să ceară locuitorilor ce dețin arme să le predea cu chi-

tanță pentru înarmarea voluntarilor. Sub pretextul că au nevoie de arme pentru a se apăra împotriva răufăcătorilor, proprietarii și arendașii au refuzat să le predea sau au înmînat autorităților arme stricate, „ce nu sînt de nici o trebuință, nici în stare de a se mai drege”²⁰⁸. Situația era critică deoarece majoritatea covârșitoare a voluntarilor — și chiar o bună parte din dorobanți — venea la tabără fără nici un fel de arme sau cu armament neutilizabil. Plasa Cîmpul, spre exemplu, a trimis administrației județului Dolj un număr de 191 de voluntari, adunați din 22 de sate, care dispuneau în total de o pușcă, trei pistoale și un iatagan²⁰⁹.

Pe măsură ce rîndurile ostașilor taberei de la Rîureni se îngroșau, lipsa armelor se simțea tot mai acut. În această situație s-a făcut din nou apel la sprijinul maselor țărănești.

Încă înainte de declanșarea revoluției, stăpînirea ridicase armele aflate asupra sătenilor și le depusese spre păstrare în „casele de sfat” ale satelor și la „tahturile subadministrațiilor”²¹⁰. În scopul utilizării acestor rezerve la înarmarea voluntarilor, atît Ministerul de interne, cît și generalul Magheru au ordonat oîrmuitorilor districtelor ca în cel mai scurt timp să înainteze tabele cu „suma armelor atît a celor aflate la administrații și subadministrații adunate din vremea fostului guvern, cît și de cele ce s-ar găsi pã la locuitorii din sate, proprietari și arendași”²¹¹. Listelor trebuiau să le unmeze strîngerea armelor de către suboîrmuiri și trimiterea lor în capitala fiecãrui județ, de unde, în final, să fie dirijate spre tabără.

Cãtre sfîrșitul lunii august se semnalezã expedierea primelor cantități de arme de cãtre suboîrmuiri. Trei plãși din județul Dolj — Ocolu, Amaradia și Dumbrava — trimiteau : prima — 43 puști și 5 pistoale ; a doua — 228 puști, 24 pistoale și 4 iatagane, iar ultima — 240 puști, 44 pistoale, 25 iatagane și o lance²¹². Și de aceastã datã proprietarii și arendașii refuzaserã sã predea armele, motivînd cã „cu dînsele își apãrã starea și viața despre vreo tîlhãreascã întîmplare”²¹³ — cum informeazã suboîrmuirea plãșii Balta din județul Dolj — sau cã sînt „înscriși la garda naționalã pe la satele unde se aflã locuind”²¹⁴ — cum încunoștințezã suboîrmuirea plãșii Jiul de Jos din același județ.

Nevoia crescîndã de arme a determinat în ultima instanță pe Gh. Magheru sã adreseze apeluri cãtre locuitori, cerîndu-le

să treacă fără întârziere la confecționarea lăncilor și a altor arme asemănătoare ²¹⁵. Apelurile lui au avut un larg răsunet în rîndurile sătenilor. Plasa Cozia, de pildă, prezenta ocărmuirii județului Vâlcea, alături de alte arme, și 109 căngi, „ce s-au strîns după la locuitorii satelor din acest plai“, adunate din „vremea întîmplărilor trecute“ ²¹⁶ (a revoluției — n.a.).

Pentru acoperirea, în parte, a nevoilor s-a propus înființarea în țară a unei fabrici producătoare de lănci. Amplasată într-una din mînăstirile din Carpați, ea urma să fie deservită de armurieri din Brașov și Sibiu ce ofereau mîna de lucru ieftină cu „numai 2 sfați și 20 crăițari fierul lucrat“ ²¹⁷. Dar fabrica nu a putut fi construită din pricina lipsurilor financiare.

Cu toate eforturile depuse, armamentul strîns nu era în măsură să acopere decît parțial nevoile celor ce se oferiseră să lupte pentru cauza revoluției. „Arme! Arme! Dați-ne arme!“ ²¹⁸ — acest strigăt al lui Gh. Magheru revenea, sub diferite forme, în toate apelurile sale. „Arme! — exclama și Gh. Barițiu îngrijorat de încetineala cu care A. G. Golescu își îndeplinea sarcina ce-i fusese încredințată de Guvernul provizoriu — Zău, în acest punct merserăți rău de tot. Să fiți știut că 30—50 mii arme cad în mîna dușmanilor, tot să le fiți arvnit de mult“ ²¹⁹.

Lipsa alimentelor și a furajelor, a fondurilor bănești și a armelor explică de ce — deși numărul dorobanților și voluntarilor înscriși creștea mereu — numai puțini dintre aceștia erau reținuți în tabără un timp mai îndelungat. Neajunsurile materiale l-au silit pe Gh. Magheru să-și reducă uneori efectivele simțitor. Către sfîrșitul lunii august 1848 generalul Magheru se vedea nevoit să ordone numeroșilor panduri, dispuși a porni spre Rîureni, să rămîna, pînă la noi dispoziții, la casele lor. În septembrie însă, pătrunderea trupelor intervenționiste în țară va determina concentrarea lor masivă în Cîmpul lui Traian în vederea încercării unei ultime rezistențe, mai cu seamă după evenimentele de la 13 septembrie 1848.

Lupta din Dealul Spirei — 13 septembrie 1848

Amploarea luată de revoluție în Țara Românească în cursul verii anului 1848 scotea în evidență faptul că reacțiunii interne i-ar fi fost imposibil să restabilească numai cu forțele proprii vechiul regim regulamentar. Apelul la armatele străine a apărut, prin urmare, ca unica soluție salvatoare pentru contrarevoluție. De fapt atât Turcia cât și Rusia nu așteptau decât prilejul pentru a interveni cu armata în Țara Românească. Turcia, pe de o parte, era îngrijorată față de ideile de emancipare manifestate de pașoptiștii munteni și nu voia cu nici un chip să-i scape țara de sub autoritate. Rusia, pe de altă parte, viza să-și extindă dominația asupra țărilor române, consolidându-și pe această cale poziția la gurile Dunării și în Balcani.

Încă din primele zile ale lunii septembrie iminența intervenției externe era în afara oricărui dubiu. Ca urmare, în toată țara, dar mai ales în București au început să se facă pregătiri în vederea organizării rezistenței.

Populația Capitalei a depus din nou jurământ pe „Constituție”, întocmai ca la 15 iunie¹. S-a creat un „legion sacru” sau al „capului mort”². Ținându-se seama de gravitatea situației, s-a propus instituirea „legii marțiale”³. Publicațiile revoluționare chemau poporul la luptă pentru „deschiderea unui resbel sfânt”, al cărui țel era „apărarea păcii, libertății și a naționalității române”⁴.

Trupele otomane, pornite la începutul lui septembrie din Giurgiu, au ajuns în ziua de 10 septembrie — după o staționare de câteva zile la Sintești (circa 15 km sud București) — pe Cîmpul Cotrocenilor⁵.

Conform hotărîrii Locotenenței Domnești de a se renunța la împotrivirea armată⁶, unitățile militare din Capitală au

primit ordin la 12 septembrie, din partea generalului Tell, să fie gata ca, la chemarea colonelului Radu Golescu — comandant al Regimentului 2 infanterie și șef al garnizoanei București —, să se deplaseze la cazarma din Dealul Spirei, unde urmau să prezinte „cuvintele onoruri“ trupelor otomane⁷. Această dispoziție a fost reînnoită în dimineața următoare.

După ce în ziua de 13 septembrie, către prânz, Fuad pașa a arestat, în împrejurările cunoscute, o parte din membrii delegației bucureștene, tabăra otomană de la Cotroceni a fost ridicată și cei aproximativ 20 000 de turci s-au fracționat în trei coloane, care s-au îndreptat spre centrul Capitalei.

O coloană, comandată de Mehmed pașa, a trecut pe la Văcărești și a pătruns prin bariera Podului Beilicului (actuala Cale Șerban Vodă).

A doua coloană, cu efectivele cele mai numeroase, condusă de Fuad pașa și Omer pașa, s-a îndreptat spre ulița Podului de Pământ (Calea Plevnei). Dar marșul osmanliilor, cadențat de sunetele muzicii militare însoțitoare, a fost întrerupt de un adevărat zid viu alcătuit din miile de bucureșteni adunați pentru a împiedica pătrunderea vrăjmașului în Capitală. Unitățile pedestre, neputînd să străbată grupul masiv de oameni, au făcut loc cavaleriei. Trupele călări aveau să întîmpine aceeași opoziție îndârjită. Bărbați, femei și copii se prindeau cu disperare de dîrlogii cailor, încercînd să oprească înaintarea turcilor; unii s-au culcat la pământ spre a-i împiedica pe călăreți să treacă mai departe. Pînă la urmă, în rînduri compacte, făcînd uz de baionete și de puști, ostașii otomani au reușit să străpungă această rezistență și să invadeze orașul.

Cea de-a treia coloană, avînd în frunte pe Kerim pașa, a pornit spre cazarma Regimentului 2 infanterie, aflată în Dealul Spirei, unde după darea onorurilor colonelul Radu Golescu urma să predea generalului turc localul⁸, pentru cazarea trupelor comandate de Kerim.

Unitățile române — batalionul 1 din Regimentul 2 infanterie⁹ și compania 7 din Regimentul 1 infanterie¹⁰ —, dinainte rînduite în vederea săvîrșirii solemnității, erau gata pentru îndeplinirea misiunii.

Cei aproximativ 600 de ostași¹¹ ai batalionului, alături de cei circa 150 ai companiei 7¹², se aflau adunați în curtea cazărmii, sub comanda maiorului Nicolae Greceanu, comandantul batalionului 1. Totodată, la poarta cazărmii se găsea

aliniată, sub ordinele sublocotenentului George Ioniță, o grupă de 20 de soldați, menită să întregească suita colonelului Radu Golescu. Colonelul Golescu era însoțit de sublocotenentul Scarlat Mareș, aghiotant și casier al regimentului, de căpitanul D. Papazoglu, comandantul companiei 5, și de căpitanul C. Caragea, comandantul companiei 1, interpret. Chiar în aceeași zi, cu puțin timp înaintea sosirii turcilor, a avut loc solemnitatea înmînării noilor drapele Regimentului 2 infanterie. Acest eveniment, care a exercitat o puternică influență asupra moralului ostașilor, a avut fără îndoială un rol important în eroica împotrivire armată, care a avut loc cîteva ceasuri mai tîrziu. Efectivele arătate mai sus urmau să fie completate cu Compania de pompieri, aflată în localul Agiei, sub comanda căpitanului Pavel Zăgănescu¹³. Unitatea avea ordin ca la ivirea turcilor să se deplaseze la cazarma Regimentului 2 infanterie, în vederea îndeplinirii protocolului stabilit¹⁴. În ziua de 13 septembrie, către ora 14, cînd observatorul din foisorul Agiei a anunțat că turcii își croiesc drum spre Capitală, căpitanul Pavel Zăgănescu a ales din efectivul companiei spre a merge în Dealul Spirei un număr de 150 de soldați, 6 sergenți, 2 gorniști, 2 toboșari și 5 ofițeri¹⁵.

Plecarea Companiei de pompieri din cazarmă s-a făcut cu destulă întârziere, deoarece militarii lăsați pentru paza localului și a materialelor cereau cu insistență să meargă și ei în Dealul Spirei. „...Luați-ne și pe noi — solicitau ei — nu ne lăsați la cazarmă, ca pe niște nevrednici, căci dacă acolo în Dealul Spirei va fi vreun război, noi vrem să murim cu frații noștri...”¹⁶.

Acest fapt, ca și evenimentele ce vor urma, dovedea că în armata Țării Românești se crease o atmosferă de ură împotriva dușmanilor revoluției, că nu se aștepta decît momentul prielnic pentru a se trece la acțiune. Este evident că tocmai pentru a se înlătura o asemenea eventualitate sau măcar pentru a i se reduce proporțiile, Locotenența Domnească luase măsura de a scoate o bună parte din trupele din Capitală, păstrînd doar strictul necesar pentru nevoi exprese¹⁷. „Locotenența se teme de un conflict, și spre a-l preîntîmpina, dă ordin celor două escadroane de cavalerie și bateriei de artilerie, din București, de a se uni cu corpul lui Magheru, care se afla în vechiul lagăr al lui Traian”¹⁸, spune I. G. Bibicescu — și nu numai el. Nu este exclus ca inițiativa Locotenenței să fi fost dictată și

de teama că armata s-ar fi putut solidariza cu populația, ceea ce evident ar fi compromis încercările de a se ajunge la un acord cu Poarta.

Pe la ora 15 infanteriștii, care așteptau cu nerăbdare sosirea pompierilor, au văzut venind spre ei în fugă o mulțime de oameni. Ajunși în apropierea cazarmii, aceștia au început să strige să li se dea arme, anunțând că „a pornit a intra (în București — n.a.) oștirea otomană”¹⁹. Nu la mult timp după aceasta au apărut lăncieri călări din avangarda otomană. În urma lor venea Kerim pașa, însoțit de un colonel și de un maior arab, comandanții unităților de infanterie care mășăluiau înapoia primelor elemente. S-a dat onorul — rece, protocolar. După terminarea solemnității, Kerim pașa a cerut colonelului Goleșcu să predea cazarma pentru cazarea trupelor otomane, dar acesta a refuzat, pe motivul că nu primise nici un ordin în acest sens din partea șefilor săi. În realitate, generalul Christian Tell dăduse dispoziții precise în privința „golirii” încăperilor care adăposteau „pedestrimea”²⁰ și care urmau să fie puse la dispoziția armatei otomane.

Generalul Kerim a cerut ca militanții români să depună armele, dar colonelul Goleșcu i-a răspuns că „datoria unui soldat este să moară cu arma în mână și că mai mulțumit este în acest caz decât să se vadă dezarmat”²¹. Răspunsul demn al ofițerului român exprima poziția și sentimentele întregii armate față de trupele intervenționiste.

Iritat de atitudinea comandantului garnizoanei, Kerim pașa și-a continuat, în capul coloanei, drumul spre oraș. La câteva sute de pași de cazarmă coloana otomană s-a întâlnit cu Compania de pompieri, care urca în pas grăbit spre locul dinainte stabilit, însoțită de nenumărați cetățeni „de toate condițiile”. Kerim a încercat să-i oprească, făcându-le semn insistent să se întoarcă.

Dar compania condusă de Pavel Zăgănescu și-a continuat drumul, făcându-și loc prin mijlocul coloanei otomane.

Mai rămăsese o mică distanță de la primele rânduri de pompieri până la poarta cazarmii de infanterie, când, la flancul stâng al companiei, s-a produs o busculadă. Un glonț, slobozit din pușca sublocotenentului Dincă Bălșan²², a fost semnalul dezlănțuirii luptei.

Luptând cu curaj, doborându-i fără cruțare, cu glonțul și cu baioneta, pompierii au produs o adevărată derută în rîndurile trupelor otomane, provocându-le numeroase pierderi.

Kerim pașa a poruncit să intre în acțiune artileria. Două piese din apropiere au deschis un foc dens de mitralii, care a făcut numeroase victime printre pompieri. Văzînd ravagiile pe care le pricinuiau în rîndurile lor tunurile dușmane, pompierii au hotărît să le captureze. S-a auzit un strigăt: „Pe tunuri, copii, că ne prăpădesc!“ Cîțiva voinici, în frunte cu sergentul Petre Buzdugan, s-au aruncat asupra servanților celor două piese, i-au doborât și au pus stăpînire pe tunuri. Focul lor a fost îndreptat asupra turcilor. Zeci de turci au căzut și o panică de nedescris s-a iscat în coloana otomană. Dar lipsa munițiilor și intervenția unui escadron de cavalerie inamic au obligat pe pompieri să părăsească tunurile capturate.

După lupte îndîrjite, în care militarii de sub comanda căpitanului Zăgănescu au fost sprijiniți cu foc de ostașii din curtea cazarmii, cordonul dușman care se strînsese în jurul companiei a fost rupt, permițînd pompierilor să intre grupuri, grupuri în cazarmă. Primii șase soldați pătrunși pe poarta regimentului s-au prăbușit în mijlocul curții, izbiți din spate de gloanțele dușmanului. Un alt grup, format din treizeci de militari români, printre care și sergentul Ion Vasile Mincea, purtătorul drapelului companiei, a reușit să se adăpostească în incinta cazarmii. Le-a urmat grosul ostașilor unității. Este de remarcat că drapelul, sub faldurile căruia se avîntaseră pompierii din Dealul Spirei, era cel „ridicat la Celei“ în ziua de 9 iunie și acordat apoi Companiei de pompieri „ca o răsplătire a devotamentului“²³ dovedit față de revoluție. Apărarea acestui drapel într-o astfel de situație căpăta semnificația apărării revoluției înseși.

O dată pătrunși în cazarmă, pompierii s-au alăturat infanteriștilor și au acționat cot la cot cu aceștia împotriva turcilor.

Ce făcuseră între timp subunitățile de infanterie aflate în cazarmă ?

De cum au sunat primele focuri schimbate între pompieri și avangarda otomană, colonelul Radu Golescu²⁴ a ordonat ca ostașii de la poarta cazarmii să deschidă focul în sprijinul camarazilor lor. Ciocnirea scurtă, dar violentă dintre ostașii de la poartă și trupele turcești aflate în coloană a provocat,

printre alte victime, și rănirea colonelului Radu Golescu, care nu și-a mai putut comanda unitatea ²⁵.

Aprovizionați îndeajuns cu cartușe, militarii de sub comanda maiorului N. Greceanu, ofițerul care a preluat conducerea trupelor după rănirea colonelului Radu Golescu, au ocupat în grabă poziții de luptă și au deschis foc asupra trupelor inamice ²⁶, susținând astfel atât pe pompieri, cât și pe ostașii din garda de onoare, aflați la poarta unității.

Turcii au răspuns fără întârziere. În același timp infanteria și artileria otomane au luat un nou dispozitiv de luptă în lungul cazarmii, ca să poată acționa cu cât mai puține pierderi.

Această angajare a otomanilor de către trupele noastre de infanterie a dat posibilitate pompierilor să iasă din împresurare.

Deși raportul de forțe era cu totul în defavoarea trupelor noastre (circa 900 de ostași români ²⁷ față de 5 000—6 000 de turci ²⁸), lupta militarilor români a continuat încă destul timp sub comanda căpitanului I. Deivos, ofițerul cel mai mare și mai vechi în grad rămas pe poziție. Văzînd că muniția ostașilor săi era pe sfîrșite, căpitanul Deivos a poruncit ca un număr redus de soldați să rămînă pe loc și să continue lupta pentru a împiedica pe inamic să intre în cazarmă, iar ceilalți să se îndrepte în cea mai mare grabă spre magazia de muniții a regimentului, în fața căreia se găsea un furgon încărcat cu cartușe. Acolo sublocotenentul Scarlat Mareș a împărțit tuturor „patroane, umplîndu-le gibernele (cartușierele)“. Cu cartușierele pline, militarii s-au răspîndit din nou în trăgători în curtea cazarmii, de unde au început să descarce „puști bine nimerite“.

Văzînd că nu pot frînge dîrza rezistență a garnizoanei din Dealul Spirei, turcii au propus ca trupele române să înceteze focul și să depună armele, garantîndu-li-se în schimb „libera ieșire din cazarmă“. ^{28bis}. După o scurtă consultare, căpitanul Ioan Deivos, căpitanul Pavel Zăgănescu și sublocotenentul George Ioniță, ofițeri din comanda trupelor române, au hotărît ca sublocotenentul Ioniță să se prezinte la Kerim pașa pentru a stabili condițiile concrete ale încetării luptei și retragerii trupelor române din cazarmă.

După tratativele purtate în tabăra adversă George Ioniță s-a înapoiat, aducînd la cunoștința superiorilor săi punctul de

vedere al generalului otoman : unitățile române aflate în cazarmă să depună armele, după care vor fi lăsate libere să se retragă spre oraș sau în orice altă parte doresc. Încrăzător în promisiunile turcilor, căpitanul Deivos împreună cu vreo 200—300 de ostași fără arme au ieșit pe poartă și s-au îndreptat spre comandantul coloanei otomane pentru efectuarea ultimelor formalități. Restul soldaților, refuzând să depună armele și să-i urmeze pe ceilalți, au rămas inițial pe loc, apoi au părăsit și ei curtea cazarmii, refugiindu-se printr-o ieșire lăturalnică.

Între căpitanul Deivos și Kerim pașa a avut loc o convorbire de câteva minute, în cursul căreia comandantul trupelor otomane s-a arătat foarte amabil. Apoi a dat voie ostașilor români să se retragă în josul cazarmii. Dar aruncându-și privirile în jur, căpitanul Deivos a observat cu surprindere că trupele otomane erau în așa fel așezate încât să poată măcelări, la primul semnal, pe soldații români care ar fi părăsit cazarma. Abia a apucat căpitanul Deivos să dea comanda de marș, că un potop de gloanțe ucigașe a și pornit din rîndurile coloanei turcești. Într-o clipă ostașii români s-au împrăștiat, încercând să-și salveze viața. Numărul victimelor a fost mare ; totuși el nu a depășit — cum au fost unii înclinați să creadă — pe acela al ostașilor căzuți în lupta propriu-zisă.

O parte din forțele otomane a luat în stăpînire cazarma, iar restul a ocupat Capitala, săvîrșind tot felul de silnicii.

Către ora 19, cînd liniștea se așternuse în Dealul Spirei, bilanțul luptei înregistra de o parte și alta numeroși morți și răniți.

Datele privitoare la pierderile suferite de cele două părți în lupta de la 13 septembrie diferă mult între ele. Un lucru reiese însă în mod evident din analiza cifrelor : că pe ulița Mihai Vodă otomanii au lăsat un număr de morți cel puțin îndoit în raport cu al trupelor române. Dacă numărul dușmanilor căzuți în luptă nu s-a ridicat la 800 de oameni, cum consideră — îngroșînd în mod vădit pierderile — A. M. Melik ²⁹, nici la 400, respectiv 500 de oameni, cum arată I. Niculescu și I. G. Bibicescu ³⁰ și nici măcar la acceptabila cifră de 300 pe care ne-o transmit mai tîrziu colonelul P. Zăgănescu și alții ³¹, pierderile otomane au atins totuși cifra de 158 grade

inferioare, un maior, comandant de batalion, și oțtiva ofițeri inferiori, cum apreciază maiorul D. Papazoglu³². Această evaluare merită creditul nostru pentru două motive: cifra este confirmată și de alte izvoare; Papazoglu nu este un martor ocular oarecare, ci un istoric militar atent la cele ce se petreceau în jurul lui. Având în vedere că unii răniți au murit după terminarea luptei, putem admite că turcii au pierdut în total circa 200 de oameni. Trupurile ostașilor otomani uciși au fost ridicate pe ascuns în noaptea de 13 spre 14 septembrie și înmormântate la „Mecetul turcesc, într-o câmpie spre răsărit de oraș“³³.

Răniții, ca de obicei, trebuie să fi depășit cu mult numărul morților.

În ceea ce privește pierderile trupelor române, ele pot fi apreciate, potrivit aceluiași izvoare, la aproximativ 80 de soldați și doi ofițeri: locotenentul Nicolae Dănescu și sublocotenentul Pandele Stărostescu, ambii din Compania de pompieri³⁴. Comandantul otoman a interzis, timp de trei zile, ridicarea corpurilor neînsufletite ale pompierilor români, căutând să înspăimânte și pe această cale pe cei care s-ar mai fi gândit să repete asemenea „nesocotință“. Înmormântarea celor căzuți — care s-a transformat într-o manifestare de simpatie și de solidaritate a populației bucureștene cu luptătorii din Dealul Spirei — a avut loc în curtea bisericii Farmazonilor (actuala biserică Malmaison de pe Calea Plevnei 120)³⁵.

Cu toate că în spitalul oștirii din București nu au fost internați decît 5 soldați, este probabil ca numărul răniților să fi trecut de o sută³⁶.

O bună parte din ostașii rămași în viață, din cei care acceptaseră încetarea focului împreună cu majoritatea celor care s-au opus încetării luptei și depunerii armelor³⁷ s-au îndreptat spre tabăra generalului Gheorghe Magheru, de la Rîureni, în speranța unei revanșe. Printre aceștia se numără și grupul de pompieri condus de sublocotenentul Dincă Bălșan. Nu puțini au fost militarii care s-au îndreptat spre propriile case. Din aceste cauze Regimentul 2 infanterie și Compania de pompieri aveau să se destrame după 13 septembrie 1848³⁸. Au trecut apoi luni de zile pentru refacerea unităților³⁹. Lipsite de grade inferioare și cu parte din ofițeri morți, plecați, îndepărtați din

armată sau trimiși în judecată, unitățile amintite își vor putea completa efectivele și își vor relua activitatea normală abia către finele anului 1848 și începutul lui 1849.

După această scurtă trecere în revistă a evenimentelor care au avut loc în Dealul Spirei în după-amiaza zilei de 13 septembrie, să încercăm să desprindem adevărata semnificație a acestui important moment din desfășurarea revoluției anului 1848 în Țara Românească.

De la bun început trebuie să arătăm că pînă acum nu s-a stăruit îndeajuns asupra unor fapte sau atitudini care, integrate în contextul evenimentelor, justifică unele ipoteze.

Astfel, credem că există temeieri serioase pentru a considera că unii dintre comandanții militari români erau deciziși, din primul moment, să răspundă cu arma în mînă intervenției armate străine. Numai așa poate fi explicată inițiativa căpitanului Pavel Zăgănescu care, în pofida ordinului primit în noaptea de 12 spre 13 septembrie din partea lui Ion Brătianu, prefectul Poliției Capitalei, de a merge la cazarmă cu „armele descărcate”,⁴⁰ a plecat totuși cu ele pregătite pentru luptă⁴¹.

Pe aceeași linie se înscrie refuzul colonelului Radu Goleșcu de a preda cazarma Regimentului 2 infanterie lui Kerim pașa, trecînd peste ordinul dat de generalul Christian Tell, membru al Locotenenței Domnești și șef al oștirii.

Dacă intenția unora dintre cadrele de comandă ale armatei de a rezista turcilor lasă încă loc ipotezelor, dorința de luptă a masei de soldați este o certitudine.

Izvoarele sînt unanime în a sublinia starea de spirit anti-otomană a ostașilor români. Revoluția de la 1848, cu perspectivele sale de eliberare socială și națională, a contribuit la potențarea acestei stări de spirit. Lupta de la 13 septembrie apare, așadar, drept consecință firească a atitudinii adoptate de masa soldaților în timpul desfășurării revoluției. Se poate afirma că dacă incidentul care a declanșat lupta din Dealul Spirei — descărcarea armei sublocotenentului Dincă Bălșan — a avut un caracter întîmplător, conflictul între armata invadatoare și forțele militare românești era inevitabil și că el decurge din însăși logica desfășurării faptelor. Voința de a rezista a ostașilor români s-a manifestat răspicat și cu vigoare.

Toate acestea îndreptăţesc concluzia că unităţile garnizoanei militare a Bucureştiului, la nivelul gradelor inferioare şi al unor ofiţeri, erau pregătite pentru o eventuală ripostă împotriva forţelor externe contrarevoluţionare. Atitudinea lor găsea un reazem şi în prezenţa — în tabăra de sub comanda lui Magheru — a unei serioase grupări de forţe, gata de a intra în luptă pentru apărarea revoluţiei.

Un rol nu mai puţin important în crearea acestei situaţii a avut acţiunea de câştigare a armatei, începută cu mult înainte de izbucnirea mişcării şi continuată ulterior.

Pentru atingerea acestui obiectiv s-a mers — cum s-a arătat în amănunt la locul cuvenit — de la atragerea unor ofiţeri şi grade inferioare în diferite organe de conducere, inclusiv comitetul revoluţionar, pînă la îndepărtarea elementelor reacţionare din armată. Nu s-au omis nici promovarea cadrelor militare care-şi dovediseră adevărată faţă de mişcare şi nici ducerea unei vaste şi susţinute munci propagandistice de explicare a ţelurilor urmărite de mişcarea revoluţionară.

În unităţile oprite la Bucureşti regăsim reunite roadele acestor strădanii în forma cea mai convingătoare⁴². Ilustrate parţial de comportarea militarilor în vara anului 1848, ele şi-au găsit confirmarea deplină în conflictul armat de la cazarma infanteriei, cînd ostaşii români au avut prilejul să-şi arate hotărîrea de a apăra ţara şi revoluţia. În îndrăzneţa lor tentativă, militarii au contat, desigur, pe concursul orăşenilor şi al ţăranilor din împrejurimile Bucureştilor. Din păcate, prezenţa maselor populare s-a simţit într-o mai mică măsură în timpul acestei ciocniri armate⁴³. Masele nu au putut participa în mod eficient la acţiunea dusă de ostaşi datorită lipsei de arme şi de muniţii.

A existat uneori tendinţa de a minimaliza proporţiile luptei desfăşurate în ziua de 13 septembrie, prezentînd-o drept ciocnirea — fără speranţă — a unui pumn de ostaşi cu o zdrobitoare forţă inamică, încheiată pînă la urmă cu „masacrul” trupelor noastre.

Că lucrurile nu au stat astfel ne-o demonstrează proporţiile efectivelor române, durata luptei, numărul victimelor de o parte şi alta, cererea turcilor de a se înceta focul.

Ținând seama de toate aceste considerente, acțiunea ostașilor din garnizoana București împotriva trupelor otomane conduse de Kerim pașa, fără a putea fi socotită o „bătălie“ (în accepțiunea militară clasică a noțiunii), cum au denumit-o unii, depășește totuși cadrul unei ciocniri oarecare, înscriindu-se ca o luptă în sensul deplin al cuvântului.

Lupta de la 13 septembrie 1848 rămîne în istoria țării noastre ca cea dintîi acțiune armată întreprinsă de oastea română modernă, prin militarii Regimentului 2 infanterie și ai Companiei pe pompieri, împotriva trupelor otomane — acțiune desfășurată în scopul apărării revoluției, salvărdării intereselor naționale ale poporului român.

Tabăra de la Rîureni — ultima încercare de apărare a revoluției de la 1848 în Țara Românească

După pătrunderea forțelor turcești și țariste pe teritoriul țării, în procesul de făurire a armatei neregulate și de organizare a taberei din Cîmpul lui Traian urmează o etapă nouă. Intrarea trupelor otomane în București la 13 septembrie, iar mai târziu și a celor țariste, a făcut ca tabăra de la Rîureni să rămână unicul punct de sprijin al rezistenței armate, simbolul luptei de eliberare a poporului nostru, către care masele populare își îndreptau privirile și de la care așteptau salvarea țării.

Pericolul înăbușirii revoluției a produs un asemenea reviriment, încât s-a reușit a se pune în scurt timp pe picioare, la Rîureni, o armată cu o pregătire satisfăcătoare, decisă să împiedice înăbușirea mișcării de către forțele armate străine.

La 11 septembrie 1848 guvernul revoluționar acordase generalului Gheorghe Magheru puteri depline asupra tuturor județelor din ținutul de la vest de Olt, precum și asupra județelor Argeș și Muscel. Această situație permitea comandantului oștirii neregulate și al taberei de la Rîureni să ia măsuri eficace în scopul pregătirii unei înfruntări — care apărea ca foarte probabilă — cu trupele dușmane.

Au fost trimise, în primul rînd, circulare administratorilor de județe și comandanților de unități de voluntari de pe teritoriu pentru a întreprinde fără întârziere „pornirea la tabără a tuturor voluntarilor angajați”¹.

Dînd curs poruncii lui Gh. Magheru de a se strînge „toți voluntarii panduri ce s-au înscris prin plăși”², șeful batalionului de panduri voluntari din județul Vîlcea, I. Nisipeanu, a ordonat subadministratorului plășii Oltețului de Jos ca, personal, să se deplaseze prin comune și să pornească voluntarii din

plasă spre satul Lăpușna, „unde sînt și eu acolo cu primirea voluntirilor de prin plăși“. Supunîndu-se ordinului primit, subadministratorul raporta după o săptămînă că „vestindu-să toți voluntirii panduri din satele aceştii despărțiri, care adunîndu-se iată să și înaintează cu onoare dvs. însoțiți de un într-adins căprar“³. Foarte curînd, asemenea șuvoaie aveau să se reverse nestăvilite, din toate județele spre Rîureni.

De remarcat că printre cei veniți în tabără se afla și un detașament de vreo 40 de voluntari polonezi⁴.

În același timp au sporit insistențele pentru aducerea armelor necesare efectivelor aflate în tabără. Urmărilor au început să se vadă. De exemplu, cîrmuitorul districtului Dolj a trimis la Cîmpul lui Traian un număr de 200 de puști⁵; patru plăși din același județ — Jiul de Jos, Cîmpul, Dumbrava și Amaradia — au izbutit să adune de la locuitori și de la „tah-turile subadministrațiilor“ aproape 400 de arme albe și de foc⁶. Deși nu s-a reușit să se satisfacă integral necesitățile, în tabăra lui Magheru din Cîmpul lui Traian au fost strînse arme într-o cantitate apreciabilă⁷.

În cadrul măsurilor organizatorice privitoare la constituirea taberei, o atenție deosebită a fost acordată amenajării genistice și asigurării de luptă.

Comandantul oștirii neregulate și al taberei, generalul Gheorghe Magheru, a fost sprijinit în această direcție de unii specialiști. Astfel, Ministerul de război a trimis la Rîureni pentru „cercetarea pozițiilor militare“⁸, pe colonelul Zablocki, polonez de origine, angajat de Guvernul provizoriu și încadrat în armata română anume pentru rezolvarea unor asemenea sarcini. După o amănunțită studiere a terenului și împrejurimilor, sediul taberei a fost stabilit în locul denumit „Cîmpul lui Traian“.

Trei ofițeri francezi, căpitanii Dessain, Sabattier și Le-français, trimiși de generalul Aupick la București, la cererea cîtorva fruntași revoluționari, au fost îndrumați spre tabăra de lângă Rîureni. Activitatea lor s-a dovedit „de mare folos pentru organizarea militărească a corpului de panduri“⁹.

Tot în scopul sprijinirii lucrărilor de organizare a taberei au fost puse la dispoziția lui Gh. Magheru — încă înainte de instalarea lui la Rîureni — companiile armatei regulate de la Ocnele Mari și Severin¹⁰. Ulterior, comandantului taberei i-a

fost subordonat întreg Regimentul 1 infanterie, comandat de colonelul N. Pleșoianu.

Pentru siguranța taberei, generalul Magheru a cerut Regimentului 1 să intensifice supravegherea trupelor otomane aflate la Vidin. Căpitanul A. Ohristofi, ofițer capabil și devotat, a luat în primire comanda punctului de pază de la Calafat, situat în fața Vidinului.

O mare atenție a fost acordată de către comandantul taberei organizării și funcționării serviciului sanitar¹¹. Bolile epidemice care bîntuiau în țară și aglomerarea unui mare număr de oameni și animale impuneau luarea unor serii de măsuri preventive. Sarcina asigurării asistenței medicale a fost încredințată unor specialiști din corpul sanitar al armatei regulate.

Intrarea turcilor în București și înfruntarea care a avut loc în Dealul Spirei la 13 septembrie au dus la accelerarea pregătirilor legate de întărirea oștirii neregulate comandate de Magheru. S-a intensificat transportul spre tabără al armelor adunate de administratorii de județe. S-a cerut administrațiilor să trimită la Rîureni pe toți lăcătușii și pe toți cei pricepuți în repararea armelor¹². S-au cerut corturi pentru adăpostirea ostașilor, a fost adus material lemnos pentru unele lucrări genistice¹³, s-a procurat fînul necesar celor 300 de cai ai „cavaleriei Magherului“¹⁴.

Pentru a împiedica pe inamicul pătruns în Muntenia să-și creacă nestingherit forțele la vest de Olt și să atace tabăra prin surprindere, s-a hotărît ca podurile mobile de peste acest râu să fie trase pe malul drept. Totodată apărarea podului fix din zona Slatina a fost încredințată unui puternic detașament de voluntari¹⁵.

Două subunități de infanterie, una amplasată la Cîmpulung¹⁶ și alta la Pitești¹⁷, au primit misiunea să supravegheze comunicațiile care duceau spre tabără dinspre est.

S-a conturat, de asemenea, ideea de a se face stocuri de muniții în „monastirile și cetățile aflate aproape de lagărul lui Traian“¹⁸, probabil cu intenția de a se realiza un sistem complex de apărare care să înglobeze — cu rol de puncte fortificate — și mînăstirile din zonă.

Un aport important în sporirea capacității de luptă a taberei l-a avut, fără îndoială, venirea la Rîureni a unor unități și subunități din armata permanentă. Prezența lor alături de

oastea populară a lui Gh. Magheru se datorează în mare parte voinței majorității zdrobitoare a soldaților și a multor ofițeri de a-și aduce contribuția la lupta pentru apărarea cauzei revoluției.

Pentru a se evita o ciocnire între companiile române de la pichetele de graniță și forțele otomane concentrate la Dunăre, Guvernul provizoriu a dat dispoziții, la 1 septembrie, companiilor 5 (Zimnicea), 8 (Islaz) și 6 (Bechet), toate din Regimentul 1 infanterie, să se deplaseze la Craiova¹⁹, la dispoziția colonelului N. Pleșoianu, comandantul regimentului. Această nouă dispunere în spațiu, care le apropia de Rîureni, ușura unirea acestor subunități cu forțele comandate de generalul Magheru.

Intrarea în țară a trupelor turcești a dat loc unor noi deplasări de unități și subunități. La 10 septembrie, când otomanii au ajuns în apropierea Bucureștiului, Locotenenta Domnească a poruncit ca bateria de artilerie (singura la acea dată în armata Țării Românești) și Divizionul 1 cavalerie, aflate în București, să se deplaseze de îndată în orașul Pitești, noua lor garnizoană²⁰. Dar subunitățile respective nu au rămas în Pitești, ci și-au continuat marșul pînă în tabăra de la Rîureni.

Scoaterea armatei din pichetele dunărene și din București se făcuse de către Locotenenta Domnească îndeosebi pentru a se preîntîmpina „un conflict intern”²¹, pentru a se evita „unirea trupelor românești cu poporul”²². Reacțiunea și parte din conducătorii moderați ai revoluției se temeau de o eventuală solidarizare a ostașilor armatei regulate cu masele populare și făceau totul pentru a o preveni. N. Bălcescu, pe de altă parte, insistase ca unitățile să fie scoase din București pentru a putea fi mai ușor îndrumate spre Rîureni în ajutorul lui Gh. Magheru.

Dar dacă, prin măsurile luate, s-a reușit să se împiedice fraternizarea majorității militarilor cu masele bucureștene, în încercarea eroică a acestora de a rezista trupelor otomane, ostașii armatei regulate nu au putut fi opriți de a se înfrăți cu dorobanții și voluntarii, cu mulțimea țăranilor aflați în tabăra generalului Magheru.

Convinși ei înșiși de dreptatea cauzei, dînd, desigur, ascultare îndemnurilor lui N. Bălcescu, ordinelor și chemărilor generalului Gh. Magheru și ale colonelului N. Pleșoianu, ale propriilor ofițeri comandanți, și dînd curs simțămintelor lor

patriotice, numeroși ostași ai armatei regulate s-au concentrat, după 10 septembrie, la Rîureni. Iată unitățile care s-au pus la dispoziția generalului Magheru :

— Regimentul 1 infanterie, de sub comanda colonelului N. Pleșoianu, mai puțin compania 7, dislocată la București ²³ și participantă la lupta de la 13 septembrie ²⁴ ;

— Divizionul 1 cavalerie, comandat de maiorul Gh. Mavrocordat ;

— Bateria de artilerie, comandată de maiorul Scarlat Ciocîrlan.

În afara acestor unități și subunități considerate pînă acum ca singure participante, s-au mai găsit în tabără subunități sau elemente răslețe din Regimentul 2 infanterie ²⁵, din Regimentul 3 infanterie (compania 6 în întregime) ²⁶, din Divizioanele 2 și 3 cavalerie ²⁷ și numeroși ostași din Compania de pompieri, în frunte cu sublocotenentul Dincă Bălșan ²⁸. Nu au lipsit nici reprezentanți ai ostașilor care făceau serviciul pe șalupele de pe Dunăre ²⁹.

Se poate afirma deci că oștirea permanentă, aproape în întregimea ei ³⁰, dacă nu ca efective, cel puțin ca unități și subunități componente, a fost prezentă alături de armata neregulată, de gărzile naționale și de masele țărănești în tabăra de la Cîmpul lui Traian.

Prezența militarilor în tabără a avut o influență mobilizatoare asupra multor țărani care stăteau în cumpănă, grăbind aderarea lor la frontul popular al rezistenței. Asistăm în aceste zile de septembrie la o adevărată avalanșă de dorobanți, de voluntari și de țărani, veniți de pretutindeni spre Rîmnicu Vîlcea. Numărul voluntarilor a fost de-a dreptul impresionant. Cîteva cifre — chiar parțiale — sînt suficiente pentru a demonstra acest lucru. Într-o singură plasă a județului Vîlcea — Oltețul de Jos — au fost identificați 274 de voluntari ³¹, ca prezențe sigure în tabăra de la Cîmpul lui Traian. Alte trei plăși din județul Dolj au trimis acolo, numai în luna septembrie, următoarele efective : Balta, 257 de oameni ³², Cîmpul, 201 ³³ și Dumbrava, 179 ³⁴. Trebuie avut în vedere că datele de mai sus reprezintă ceea ce s-a putut descoperi în arhive, numărul real al voluntarilor fiind, fără îndoială, mult mai mare.

Treptat s-a ajuns — de la efectivul de 6 000 de oameni — cîți cuprindea tabăra la sfîrșitul lunii august ³⁵ — la cifra de

10 000 în prima decadă a lui septembrie³⁶. Către sfârșitul aceleiași luni numărul voluntarilor s-a ridicat la circa 30 000 de inși³⁷.

Din totalul efectivului concentrat, un număr de 4 000 de oameni îl formau militarii unităților armatei permanente amintite și ostașii trupelor neregulate, cei din urmă — grupați în două regimente de voluntari și un regiment de dorobanți; alte 8 000³⁸ de oameni le constituiau voluntarii slab înarmați sau dotați cu mijloace de luptă rudimentare, neînregimentați. La aceștia se adăuga restul de aproape 20 000, format din țărani³⁹, sosiți în mare număr după pătrunderea în țară a armatelor intervenționiste.

Forțele concentrate în tabăra de la Rîureni erau hotărâte să reziste cu arma în mână împotriva oricărei invazii străine, pentru apărarea revoluției. Convins că „numai făcând o împotrivire disperată am putea scăpa onoarea revoluției noastre și viitorul poporului român“, generalul Magheru socotea de datoria fruntașilor militari ai revoluției să acționeze pentru „sacra cauză“, spre a nu lăsa „să se întoarcă iarăși tirania și sclavia“⁴⁰. Aceeași stare de spirit însuflețea atât trupele regulate și neregulate de sub comanda sa, cât și masele de țărani care soseau mereu în tabără, unii pentru a intra în rândurile voluntarilor, alții spre a se informa când și în ce direcție pornește armata, pentru ca districtele lor să se ridice ou mic cu mare și să sprijine lupta împotriva dușmanilor țării. Înțelegând pe deplin semnificația și importanța punctului de vedere susținut de Nicolae Bălcescu cu privire la necesitatea înfăptuirii articolului 13 al „Constituției“, fără de care „revoluția noastră, care este politică și socială, se pierde pe jumătate, poate și toată“⁴¹, Magheru cerea cu insistență, la începutul lunii septembrie, ca Ministerul de interne „să obștească în țară, acum pe dată, emanciparea completă a olăcașilor“⁴². Având în vedere acest deziderat major al țărănimii, el recomanda administratorilor din județele Olteniei, prin circulara din 8 septembrie, organizarea de adunări în capitalele districtelor, în care să se citească „actul de dezrobire a țărănilor“ și să se facă manifestații în sprijinul „Constituției“⁴³. Pe aceeași linie se situau și adresele din 15 septembrie trimise administratorilor din județele Muscel și Argeș, prin care Gh. Magheru își exprima încrederea că aceștia au început punerea în aplicare a instrucțiunilor referitoare la emanciparea defini-

tivă a țăranilor, pentru a căror totală îndeplinire trebuiau depuse toate eforturile. Astfel de acțiuni erau de natură să stimuleze hotărîrea de luptă a țăranilor și ele explică în bună parte afluența acestora spre tabăra din Cîmpul lui Traian.

De asemenea, proclamațiile înflăcărate adresate de Magheru — la 14 septembrie — una întregului popor al Țării Românești, cealaltă gărzii naționale și dorobanților, au avut un ecou deosebit în rîndul maselor. Ca răspuns la proclamația adresată poporului cu îndemnul „Aideți dar, frații mei români! alergați cu orice arme veți avea, securi, lănci, coase, puști... alergați sub steagul libertății și aideți cu toții să ne luptăm și să păstrăm sfintele drepturi ce păgînii vor să ni le hrăpească”⁴⁴, reprezentanți ai districtelor pe care Magheru le avea sub autoritatea sa s-au prezentat în lagărul din Cîmpul lui Traian, pentru a exprima hotărîrea unanimă a țăranilor de a i se alătura⁴⁵.

Magheru a apelat deopotrivă la armată — chiar dacă nu oficial — să vină în apărarea revoluției sau să-l sprijine în acțiunea de recrutare a dorobanților pentru tabără⁴⁶.

Bazat pe existența în tabără a unui însemnat număr de soldați, dorobanți și voluntari, pe adeziunea maselor, îndeosebi țăranesti, și făcîndu-se exponentul aspirațiilor revoluționare ale acestora, generalul Gh. Magheru a protestat cu hotărîre împotriva oricăror fapte potrivnice revoluției. Dacă atitudinea lui față de cedările Locotenentei Domnești fusese necruțătoare, poziția adoptată la aflarea evenimentelor de la 13 septembrie din București s-a dovedit a fi cu atît mai categorică, cu cît, după această dată, corpul de sub comanda sa rămînea unicul simbol al rezistenței revoluționare. Aceasta l-a îndreptățit să protesteze, în numele său și al poporului român, pe ăngă consulatele puterilor străine față de atrocitățile trupelor otomane și față de pătrunderea trupelor țariste în țară, să ceară sultanului să respecte dreptul de autonomie a țării, să nu dea ascultare căimăcămiei, a cărei autoritate nu o recunoștea. Mai mult, în zilele de 15 și 16 septembrie Gheorghe Magheru solicita administratorilor din cele cinci județe ale Olteniei, precum și celor din județele Olt, Argeș și Teleorman, să nu se supună regimului regulamentar; totodată, el sfătua pe caimacamul Țării Românești, C. Cantacuzino, să renunțe la o funcție ce era spre „pieirea patriei” și-i declara

că atît el, cît și românii toți nu recunoșteau un guvern „pus cu sabia ca să ne omoare nația“⁴⁷.

În adresele trimise la 16 septembrie, din Cîmpul lui Traian, sultanului și lui Omer pașa, generalul Magheru menționa că va aștepta „sub arme“ evoluția situației, ceea ce dovedea că era neînduplecat în hotărîrea de a recurge la rezistența armată. Pentru a nu se angaja în același timp în luptă cu armatele a două mari puteri, generalul Gh. Magheru plănuia să evite o ciocnire cu turcii și să folosească întreaga oștire și țărani care posedau arme în acțiunea împotriva trupelor țariste. În același scop se adresa el și lui Fuad efendi, explicîndu-i refuzul de a-și licenția armata la cererea caimacamului și a lui Omer pașa și propunîndu-i să lupte cu forțe unite împotriva armatelor țariste⁴⁸. Dar turcii, la fel de ostili revoluției, nu voiau să acționeze alături de armatele revoluționare ale Țării Românești contra Rusiei țariste. Mai mult chiar, Fuad a hotărît să trimită forțe importante împotriva taberei de la Rîureni, ceea ce demonstra că era conștient de tăria și importanța pe care o prezenta ea pentru masele românești. Spre Oltenia a fost îndreptată o divizie turcească, comandată de generalii Ismail pașa și Mehmed pașa, care urma să-și coordoneze acțiunile cu divizia condusă de Husein pașa, care se pregătea să treacă de la Vidin în Valahia mică. În sprijinul primei divizii a fost trimisă și o grupare auxiliară — formată din trei batalioane de infanterie, patru escadroane de cavalerie și patru tunuri⁴⁹ —, sub comanda lui Kerim pașa.

La aceste forțe otomane se mai adăuga o brigadă rusă, alcătuită din 5 000 de oameni, care înainta pe sub munți spre Rîmnicu Vîlcea.

Punerea în mișcare a unor importante contingente turcose în scopul lichidării taberei militare de la Rîureni se datoră mai ales faptului că atît Turcia, cît și Rusia nu puteau tolera existența acestui focar de răzvrătire deschisă, în jurul căruia se grupau toate forțele revoluționare și care făcea ca regimul regulamentar să nu poată fi restaurat pe întreaga întindere a Țării Românești. Exista, de asemenea, temerea ca nu cumva aceste forțe să polarizeze și grupările revoluționare românești din Transilvania, Banat și, eventual, Moldova.

Dar, cu toate că s-au întreprins o serie de măsuri pentru organizarea apărării țării, cu toate că cei mai înaintați revoluționari erau pentru o rezistență armată în apărarea revo-

luției și deși întregul corp de la Rîureni se arăta gata să-și sacrifice viața pentru susținerea drepturilor țării, evenimentele aveau să capete un alt curs.

La 27 septembrie 1848, în plină desfășurare a pregătirilor pentru luptă, s-a prezentat la generalul Magheru un trimis al lui Robert Colquhoun, consulul englez la București, aducându-i o scrisoare prin care consulul îl sfătuia să trimită „înapoi pe la vetrele lor pe toți oamenii înarmați” și să se retragă „dincolo de frontierele române”, deoarece orice încercare de acțiune „nu poate fi decât fatală Valahiei întregi”⁵⁰. Totodată, Colquhoun asigura pe Magheru de „intențiile binevoitoare” ale sultanului, care, după restabilirea liniștei, avea să cerceteze cererile românilor pentru a le da o rezolvare favorabilă. Dimpotrivă, orice conflict armat cu turcii ar fi oferit noi pretexte pentru intervenția trupelor țariste și ar fi atras nu numai mânia sultanului, ci și dezaprobarea puterilor apusene.

Desigur, Anglia, ale cărei interese cereau menținerea integrității Imperiului otoman, nu dorea o rezistență armată a popoului român și o slăbire a dependenței țărilor române față de Turcia.

Scrisoarea primită și declarațiile verbale ale secretarului consulului englez au determinat convocarea sfatului de comandă al taberei de la Rîureni, care, după discuții și ezitări, a hotărât să renunțe la planul inițial și să desființeze tabăra. La aceasta a contribuit și influența negativă pe care au avut-o asupra lui Magheru părerile unora dintre consilierii săi, cum a fost colonelul Zablocki⁵¹, care susținea că în cazul unei angajări cu forțele intervenționiste nu ar fi existat nici o șansă de succes pentru tabăra revoluționară, dată fiind superioritatea numerică și în dotare a inamicului. În sfârșit, a cîntărit greu și scrisoarea trimisă de Eliade și Tell din Sibiu — unde se refugiaseră după 13 septembrie —, prin care îl îndemneau pe Magheru să nu opună rezistență armată, ca să nu „azvîrle țara într-un război fatal”⁵².

Nici generalul Gh. Magheru nu și-a asumat răspunderea angajării unei bătălii cu oștile turcești și rusești în condițiile în care majoritatea fruntașilor revoluției și reprezentantul Angliei îl sfătuiau să renunțe la acest plan. În adoptarea unei astfel de hotărâri de către comandantul oștirii revoluționare vor fi contribuit în bună măsură și lipsa de arme și muniții, de fonduri, de alimente și furaje, apropierea iernii etc. Pro-

tabil că hotărîrea luată de comandantul taberei și de apropiații săi a fost influențată și de eșecul încercării întreprinse după 20 septembrie 1848 de a strînge în jurul luptătorilor de la Rîureni masele sătești în totalitatea lor, întregul popor de fapt. Trimișii generalului Magheru care duceau apelul ca întreaga suflare, cel puțin din Oltenia, să se alătore celor din tabără și să transforme o simplă tentativă de rezistență într-un adevărat război popular au fost întâmpinați de reprezentanții căimăcămiei, care, fără să ezite, i-au arestat. Cînd s-a convins că și această ultimă speranță a fost spulberată, comandantul taberei din Cîmpul lui Traian a abandonat definitiv gîndul vreunei opoziții cu armele. În orice caz, cîteva luni mai tîrziu, în scrisoarea trimisă din Triest lui A. G. Golescu, Magheru avea să-și exprime regretul pentru cele întîmplate și să-și manifeste dorința „să vie cît mai curînd vremea în care să-mi îndreptez singura culpă ce am comis-o în fața nației mele, aceea de a nu muri cu armele în mînă...”⁵³.

De altfel, posibilitățile de împotrăvire nu se rezumau numai la acceptarea unei ciocniri decisive cu trupele străine trimise împotriva taberei. Mai existau cel puțin alte două alternative: fie ca armata condusă de Gh. Magheru să se răspîndească — pe o arie largă — în regiunea subcarpatică și să desfășoare de pe această bază o puternică acțiune de partizani, fie să treacă în Transilvania, să se unească cu trupele revoluționare române de acolo și să participe la acțiunile acestora. Ambele căi fuseseră sugerate de unii dintre revoluționari, adepți hotărîți ai rezistenței armate, printre care N. Bălcescu, A. G. Golescu și I. Ghica. Ei considerau de cea mai mare importanță ca generalul Magheru să nu licențieze trupele adunate în Cîmpul lui Traian, ci să treacă cu ele în Transilvania⁵⁴. În acest sens, Bălcescu și Ghica îl sfătuiă pe Magheru ca, în cazul cînd în urma unei ciocniri cu oștile țariste sau otomane se va simți într-o situație critică, să treacă în Transilvania cu dorobanții și pandurii aflați sub comanda sa, să se unească cu Avram Iancu și să depună toate eforturile pentru a realiza o colaborare între revoluționarii români și maghiari⁵⁵. Ohiar unii din revoluționarii transilvăneni, ca Gh. Barițiu și I. Maiorescu, își exprimau încrederea în posibilitățile de rezistență ale forțelor concentrate de generalul Gheorghe Magheru. Ei considerau că I. Eliade Rădulescu și mai ales generalul Cristian Tell, ca militar, aveau datoria să meargă

din Transilvania în tabăra de la Rîureni și să contribuie la apărarea revoluției. Dată fiind însă poziția pe care se situau cei doi, acest lucru nu se va întâmpla.

Dar cele două variante în care s-ar fi putut organiza lupta armată întâmpinau piedici destul de serioase. Trecerea cu trupele peste Carpați, spre exemplu, se lovea de opoziția Austriei și de ostilitatea majorității conducătorilor revoluției maghiare, care nu voiau să accepte o înțelegere cu românii și să recunoască drepturile acestora. Din această cauză, Bălcescu însuși, atunci când a încercat să mijlocească o apropiere între forțele revoluționare române conduse de Avram Iancu și cele maghiare, nu a reușit să obțină — cu toate eforturile depuse — decât unele rezultate modeste și acelea atunci când nu mai puteau fi puse în valoare.

Cele mai mari șanse de izbândă le-ar fi avut însă lupta unită a tuturor românilor, indiferent de provincia în care locuiau, idee formulată cât se poate de clar și de convingător de A. G. Golescu. Adresându-se lui N. Bălcescu, el considera că a venit vremea să se organizeze „o frăție secretă și grandioasă” cu centrul la București, care să se întindă „pe toate părțile României”⁵⁶. Pentru înlăturarea ei trebuia declanșată o amplă campanie propagandistică, răspîndindu-se chemări și proclamații pe tot cuprinsul țării, prin „Moldova, Bucovina, Ardeal și Banat”. Numai așa, ridicînd la luptă masele revoluționare din toate provinciile românești, balanța victoriei ar fi putut înclina de partea acestora, altfel, constata el, „cauza noastră este pierdută”.

Ideea unirii tuturor românilor în apărarea revoluției — cu indicarea modalităților practice de acțiune —, lansată de A. G. Golescu, nu a putut fi însă finalizată. Dacă am avea în vedere numai lipsa mijloacelor materiale pentru ducerea la bun sfîrșit a unei asemenea grandioase acțiuni, încă ar fi suficient pentru a ne explica insuccesul ei.

Hotărîrea generalului Magheru cu privire la dizolvarea taberei de la Rîureni a fost adusă la cunoștință trupelor române și poporului Țării Românești în ziua de 28 septembrie 1848, prin două proclamații în care arăta că, fiind constrîns de împrejurări, era nevoit să adopte această soluție; le mulțumea pentru felul cum au înțeles să se ridice în apărarea

revoluției și-i povătuia să-și păstreze nădejtile și forța de luptă pentru vremuri mai prielnice. Cuvintele adresate soldaților, cu îndemnul „Păstrați în inimile voastre române sentimentele de patriotism și naționalitate, de care sînteți însuflețiți și nu uitați că la orice chemare a glasului patriei sînteți datori a alerga și a muri pentru dobîndirea sfintelor noastre drepturi”⁵⁷, erau o mărturie că Magheru, deși dizolvase tabăra, nu renunțase la ideea reluării luptei.

În scrisoarea trimisă la 6 mai 1849 din Viena lui A. G. Golescu, Magheru arată că înainte de plecare el pusese pe ostași să jure „de a se scula... de pretutindeni unde se vor afla și a veni cînd ar auzi că a intrat vreunul din noi în Țară și că a făcut apel la dînșii”⁵⁸.

Vestea desființării taberei a produs o puternică impresie asupra celor adunați în Cîmpul lui Traian. Un corespondent al „Gazetei de Transilvania”, martor al evenimentelor, arăta că „trăsnetul cel mai îngrozitor n-ar fi putut produce o senzație mai puternică” printre cei aflați în tabără, care cereau stăruitor să fie duși împotriva vrăjmașilor „spre a apăra cu sîngele lor Constituția pe care au jurat”⁵⁹. I-a fost deosebit de greu generalului Gheorghe Magheru să-i convingă de necesitatea desfacerii taberei și a întoarcerii la vetrele lor. Despărțirea din după-amiaza aceleiași zile a fost emoționantă. Țăranii, voluntarii, dorobanții și ostașii se îmbrățișau cu lacrimi în ochi și-și împărtășeau speranța că ziua răzbunării și a eliberării nu era departe. Deci nu numai generalul Magheru considera că lupta nu se sfîrșise încă, ci și marea masă a celor care veniseră în tabără, animați de dorința de a acționa împotriva dușmanilor revoluției. Deocamdată, țăranii urmau să se reîntoarcă la casele lor, iar ofițerii și ostașii să se îndrepte spre localitățile de garnizoană. Gheorghe Magheru, însoțit de un grup de fruntași revoluționari și de ofițeri⁶⁰ care demisionaseră din armată pentru a nu mai servi sub regimul reacționar, a trecut în Transilvania. În scrisoarea adresată consulului englez Colquhoun, la 28 septembrie 1848, din Cîmpul lui Traian, Magheru îl anunța că renunță la comanda oștirii, pe care i-a încredințat-o națiunea, numai din dorința de a servi interesele patriei și în nădejdea că atît Poarta, cît și consulul englez vor sprijini drepturile românilor. În aceeași zi și în același spirit s-a adresat Magheru și lui Fuad efendi. Erau ultimele acte pe care le emitea în calitatea sa de reprezentant

ales al poporului, aflat în fruntea unor forțe pe care le adunase pentru a apăra cu arma în mână revoluția și care acum încetau să mai existe. Prin dizolvarea, la 28 septembrie 1848, a taberei militare de la Rîureni, lupta revoluționară organizată, începută la 9 iunie 1848, s-a încheiat.

Tabăra de la Rîureni a reprezentat una din înfăptuirile de seamă, din punct de vedere militar, ale revoluției de la 1848 din Țara Românească. Deși scopul principal pentru care fusese creată — acela de a apăra cu arma în mână victoria revoluției împotriva oricărui dușman din interior sau din afară — nu a fost atins, organizarea taberei de la Rîureni a ridicat o serie de probleme, a căror importanță rămîne incontestabilă.

Astfel, într-un timp relativ scurt, s-a reușit să se formeze o armată revoluționară cu un pronunțat caracter popular, în cadrul căreia rolul hotărîtor l-au avut trupele de dorobanți și voluntari, la care s-au adăugat gărzile naționale, unități ale armatei regulate și numeroși țărani. Concentrarea acestor trupe în Cîmpul lui Traian, cu hotărîrea de a recurge la rezistența armată împotriva intervenției trupelor străine — otomane și țariste —, a exercitat o înrîurire considerabilă asupra creșterii spiritului revoluționar al maselor, asupra hotărîrii lor de a apăra cu orice preț noile rînduieli. Îndeosebi după 13 septembrie, cînd Oltenia rămăsese singurul centru de rezistență revoluționară, tabăra de la Rîureni a devenit un simbol al apărării revoluției. Semnificația profundă pe care o avea tabăra pentru masele populare explică numărul mare al celor care au sprijinit-o, în ciuda numeroaselor greutăți întîmpinate. Încrederea în reluarea luptei a dăinuit ani întregi în rîndul maselor, punîndu-și amprenta pe evenimentele ce au urmat. Iar în ajunul și în timpul războiului Crimeii țărani, mai ales cei din Oltenia, socoteau că a venit vremea să se ridice din nou și așteptau cu nerăbdare reîntoarcerea lui Gheorghe Măgheru pentru a-i conduce la luptă.

Manifestări ale spiritului revoluționar au continuat și după desfacerea taberei de la Rîureni. Masele populare — îndeosebi în Oltenia — au păstrat neslăbită speranța în revenirea lui Gh. Magheru. Țăranii refuzau să predea oamenilor stăpînirii proclamațiile prin care guvernul revoluționar le acordase o serie de drepturi și libertăți; ei nu voiau să accepte pe reprezentanții cămăcămiei și nu dădeau ascultare dispozițiilor acestora; refuzau să presteze claca și să predea dijma și nu rareori se opuneau detașamentelor de presiune trimise împotriva lor¹.

În afara numeroaselor răbufniri de nemulțumire care au avut loc în rîndurile țărănimii² și a unor manifestări asemănătoare ale maselor de orășeni³, în perioada respectivă se întîlnesc și acțiuni de rezistență ale militarilor față de regimul boieresc, restaurat după 13 septembrie prin forța trupelor străine.

Documentele vremii arată că după dizolvarea taberei „o mare parte din mișioneri și panduri au fugit prin păduri și prin munți“, unde au rămas luni de zile cu speranța că forțele vor fi regrupate și lupta reluată. În perioada noiembrie — decembrie 1848 autoritățile semnalau că aceștia „și pînă acum se ascund“, ceea ce reclama acțiuni energice pentru a-i face „să se întoarcă iarăși la slujba cea legiuită“⁴. La recomandarea generalului din armata rusă Hasfort, cămăuitorul de Vîlcea a dat dispoziții să se facă cunoscut pretutindeni că dacă pînă la 1 ianuarie 1849 ostașii nu se vor întoarce la unitățile lor, iar pandurii la vetrele lor, vor fi considerați ca „dezertori și trădători ai patriei“ și tratați ca atare. Pentru a spori eficacitatea măsurilor luate autoritățile făceau răspunzători pe toți

acea care s-ar fi solidarizat în vreun fel cu cei fugiți, slujindu-se de dinșii sau găzduindu-i.

Pentru „pacificarea“ țării autoritățile au întreprins acțiuni în vederea dezarmării soldaților fugari și a pandurilor care dispuneau de arme și muniții, în special a celor din județele Dolj, Gorj și Mehedinți ⁵. Îndeosebi în luna octombrie 1848 cîrmuirea județului Dolj era înștiințată că au fost prinși soldați cu puști și muniție dintre cei care au fost la Rîmnicu Vâlcea ⁶ — deci în tabăra lui Magheru. În scopul amintit, au fost instituite comisii speciale pentru strîngerea armelor și muniției, denumite „comisii pentru dezarmare“. Acestea aveau obligația, printre altele, să stabilească ce arme, din cele adunate, aparținuseră ostașilor sau grănicerilor, ca să poată fi restituite unităților militare ce le solicitau ⁷.

Paralel cu adunarea de arme, de muniții și de „orice alte obiecte ostășești“ se desfășura acțiunea „pentru strîngerea cînurilor de jos“ ⁸, răspîndite, după desfacerea taberei, prin satele lor. Aceste grade inferioare urmau să fie adunate de către ocîrmuirile și subocîrmuirile locale și trimise la unitățile din care făceau parte. Numeroase adrese ale Ministerului de interne, ale Ministerului de război, ale unităților militare, ale cîrmuitorilor de județe sau ale subocîrmuitorilor dovedesc că se întîmpinau greutăți în adunarea ostașilor, deoarece aceștia refuzau să se întoarcă la unitățile lor spre a servi regimul regulamentar reinstaurat. Printre acțiunile întreprinse de căimăcămie în vederea înlăturării efectelor revoluției asupra armatei se numără și dispoziția ca toți cei avansați în timpul revoluției să revină la gradele pe care le posedau înainte de 11 iunie 1848 ; de asemenea, scoaterea din evidența oștirii a unor ofițeri ⁹ care participaseră la mișcare sau merseseră în tabăra lui Magheru.

Pe linia restalibirii „ordinei“ se înscriu și alte măsuri, dintre care amintim : darea de instrucțiuni „pentru dovedirea și prinderea celor ce jucaseră un rol deosebit în revoluție“ ¹⁰ ; cercetarea și stabilirea voluntarilor care au fost în tabăra de la Rîureni și a celor fugiți după destrămarea acesteia ¹¹ ; obligarea locuitorilor din satele de unde au fost recrutați voluntarii să garanteze, cu averile și chiar cu viața, buna comportare în viitor a concetățenilor lor „răzvrățiți“.

Adoptarea și aplicarea acestor măsuri, de-a lungul a luni de zile după ce revoluția fusese înăbușită, constituie încă o

dovadă a puternicului ecou pe care l-au avut în rîndul maselor tabăra de la Cîmpul lui Traian, gărzile naționale, ca și celelalte instituții militare ale puterii revoluționare în genere.

După anul 1848, lupta revoluționară a fost continuată nu numai de cei aflați în țară, ci și de exilații siliți să se refugieze în afara hotarelor. Legătura patrioților emigrați cu cei rămași în țară s-a menținut în toată această vreme. Emisari veniți din partea exilaților căutau să întretină spiritul de revoltă și să răspîndească încrederea într-o revoluție viitoare.

Fruntașii mișcării aflați în exil au întreprins și unele acțiuni de colaborare cu luptătorii revoluționari ai altor popoare. În aprilie 1849 Nicolae Bălcescu părăsea Turcia și se îndrepta spre Transilvania, pentru a încerca să stabilească o apropiere între frunțașii revoluționari din Ungaria și cei din Transilvania. În același timp marele patriot român plănuia o reluare a luptei în Țara Românească și Moldova. Planul de acțiune, conceput împreună cu I. Ghica și I. Bălăceanu la Constantinopol, prevedea, printre altele, formarea unei legiuni de voluntari români în Transilvania, care ar fi ajutat să se extindă frontul revoluționar și la est și la sud de Carpați. O încercare oarecum similară a avut loc în primăvara aceluiași an și din partea generalului Magheru, care propunea stabilirea unei înțelegeri între români și maghiari în vederea luptei împotriva absolutismului habsburgic. Această inițiativă nu a putut prinde viață, deoarece nu a găsit răsunetul sperat și înțelegerea necesară din partea guvernului maghiar.

Activitatea revoluționară a emigrației române a continuat și în anii următori. Ea s-a concentrat îndeosebi în două centre importante — Paris și Constantinopol. La Paris a apărut în noiembrie 1850, din inițiativa lui Nicolae Bălcescu, revista „România viitoare”. În coloanele acesteia a fost exprimată ideea lui Bălcescu despre revoluția viitoare, care nu se mai putea rezuma la „a voi ca românii să fie liberi, egali proprietari de pământ și de capital și frați asociați la fapta unui progres comun. Ea nu se va mai mângîni — sublinia el — a cere libertatea din lăuntru, care e peste putință a dobîndi fără libertatea din afară, libertatea de sub domnirea străină, ci va cere libertatea și unitatea națională... Ea va fi o revoluție

națională“¹². Înfăptuirea unității și libertății naționale crea — potrivit concepției lui Bălcescu — premisele pentru realizarea reformelor politice și sociale de care țara avea nevoie.

În vederea acțiunii de pregătire a noii revoluții, emigranții români au căutat să strângă legăturile cu reprezentanții emigrațiilor polonă, italiană, maghiară, rusă, germană etc. În aceste raporturi ei apăreau nu ca exponenți ai Moldovei sau Țării Românești, ci ca reprezentanți ai întregului popor român.

Până în 1852 revoluționarii democrați mai sperau încă într-o revoluție a popoarelor, care, începută în Franța, să cuprindă toată Europa. Dar, așa cum arătau Marx și Engels, izbucnirea revoluției nu mai era posibilă în anii imediat următori lui 1849, deoarece epoca de prosperitate, determinată de dezvoltarea mării industrii în perioada de după 1848, a întărit poziția claselor dominante¹³. După lovitura de stat din decembrie 1851 a lui Ludovic Napoleon (viitorul Napoleon III) elanul revoluționar printre emigranți a scăzut pentru un timp. Lupta revoluționară a popoarelor subjugate a căpătat un impuls nou în 1853, o dată cu izbucnirea războiului Crimeii.

Marx sesiza, în septembrie 1853, că o privire asupra Europei dădea la iveală „simptome de revoluție în Spania, Italia, Danemarca, în Principatele dunărene, Grecia și Turcia asiatică“¹⁴.

Situația revoluționară din Țara Românească și Moldova devenise din nou acută. Spiritul de revoltă era deosebit de pronunțat în regiunile grănicerești de la Dunăre, deoarece grănicerii resimțeau o dublă exploatare: a proprietarilor față de familiile concentraților, și a comandanților (reprezentanții aceleiași clase dominante) față de țărani aflați sub arme.

În aceste condiții o parte a exilaților români, între care și o serie de ofițeri, au venit în sudul Dunării, dornici să-și ofere serviciile pentru libertatea țării și să intre în legiunea română care urma să se organizeze acolo, cu consimțământul turcilor. I. Deivos (cu gradul de maior) se afla deja în tabăra lui Omer pașa, în fruntea unui corp de voluntari români.

Sosirea exilaților în vecinătatea graniței țării, știrile despre prezența lor la Șumla și Vidin au mărit speranța țărânimii într-o apropiată eliberare prin reluarea luptei și au dus la intensificarea frământărilor lor. Mai mult chiar, unii dintre emigranți — ca Nicolae Apolonie, Grigore Joranu, I. I. Filipescu, I. Magheru — au intrat în țară pe la Calafat și Gîrla

Mare (Mehedița). Ioniță Magheru a ridicat steagul revoluției pe turla bisericii din Gîrla Mare și a citit în fața sătenilor proclamația revoluționară, așa cum în 1848 o făcuse în fața bucu-reștenilor¹⁵. Grupuri de țărani și grăniceri au trecut Dunărea la revoluționarii români aflați la Vidin, punîndu-se la dispoziția lor. Astfel, N. Apolonie a reușit să formeze o ceată alcătuită din 11 pedestri și 36 călăreți „toți din miliția noastră de pe lângă Dunăre”¹⁶. La Calafat au trecut în sudul Dunării un număr de 400 de dorobanți, conduși de maiorul Burileanu¹⁷. Aceste acțiuni exprimau opoziția locuitorilor față de regimul instaurat în țară prin forța baionetelor străine și oglindeau, în același timp, dorința maselor de a contribui la succesul luptei pentru eliberarea țării și pentru satisfacerea revendicărilor lor sociale.

Răzvrătirile împotriva boierilor și arendașilor au luat amploare mai ales în Oltenia, îndeosebi în perioada aprilie—august 1854, adică de la începutul retragerii trupelor țariste și pînă la trecerea administrației țării sub controlul noilor autorități de ocupație turco-austriece.

Starea revoluționară creată în țară nu a atins nivelul necesar pentru a se putea realiza din nou ridicarea la luptă a poporului. Nici încercarea de a constitui un corp de voluntari români în sudul Dunării nu a fost încununată de succes. Adversitatea Austriei față de revoluționarii români și presiunile exercitate de această țară față de Poartă, pe de o parte, unele disensiuni născute între fruntașii exilați veniți în tabăra lui Omer pașa, pe de alta, au împiedicat formarea corpului de voluntari români. Țăranii și grănicerii fugiți peste Dunăre pentru a trece sub comandă revoluționară s-au văzut nevoiți, după o așteptare zadarnică, să revină în țară. De asemenea, exilații, a căror prezență în apropierea granițelor țării era socotită periculoasă pentru „ordinea” instaurată în Țara Românească, au fost rînd pe rînd îndepărtați. Foarte puțini dintre ei au reușit să rămînă ascunși în țară.

Cu toate acestea, acțiunile întreprinse de revoluționari nu au rămas fără rezultat. Ele au dat posibilitatea să se verifice o dată mai mult capacitatea revoluționară a țărănimii clăcașe și au reactualizat printre fruntașii mișcării ideea soluționării problemei împrumietării, iar experiența dobîndită a scos în evidență faptul că lupta pentru independență națională înseamnă totodată lupta pentru unitate națională. Necesitatea reali-

zării unirii devine, începînd de acum, țelul suprem pentru care va lupta poporul român. În această direcție și-au îndreptat strădaniile și emigranții români, în special cei aflați în apusul Europei, care au desfășurat o largă campanie de lămurire a opiniei publice mondiale asupra justetei cauzei țării lor¹⁸.

Continuatoare directă — dar la un nivel superior — a mișcării revoluționare din anul 1821 conduse de Tudor Vladimirescu, sprijinindu-se pe participarea largă a maselor populare și exprimînd năzuințele cele mai arzătoare ale acestora, revoluția desfășurată în anul 1848 în Țara Românească are meritul incontestabil de a-și fi înscris în programul său și de a fi militat pentru rezolvarea problemelor de interes vital pentru poporul român în etapa istorică dată : desființarea exploataării feudale, emanciparea de sub dominația străină, făurirea unității naționale.

Realizarea acestor deziderate majore, hotărîtoare pentru propășirea țării, impunea însă rezolvarea unui număr de probleme adiacente, de cea mai mare importanță.

Una din ele era găsirea forței capabile să asigure atingerea obiectivelor pe care și le fixase revoluția. Și — potrivit părerii împărtășite de cei mai de seamă conducători ai revoluției — aceasta nu putea fi decît forța armată.

De aceea, încă din perioada pregătirii declanșării revoluției — pregătire înțeleasă în perspectiva ei cea mai largă —, atragerea de partea mișcării a unor elemente din rîndul oștirii a constituit o sarcină esențială. Evenimentele au scos în evidență rolul hotărîtor pe care l-au avut aceste elemente în asigurarea succeselor inițiale ale mișcării. Nu trebuie uitat însă faptul că în rîndurile armatei au existat și unele atitudini ostile ale unor militari legați de fostul regim, atitudini, ale căror cauze și întindere au fost arătate la locul cuvenit.

Aceasta a determinat pe conducătorii revoluției ca, după așezarea noilor rînduieli, să treacă la reorganizarea oștirii și a întregului sistem militar. Concepută drept o „avangardă a norodului“, gata în orice moment a „reîmpinge pe vrăjmaș din orice parte s-ar ivi“, armatei îi revenea sarcina fundamentală

de a apăra revoluția împotriva încercărilor (inițiate de boierimea reacționară) de restaurare a vechilor stări, dar mai cu seamă împotriva intervenției străine, ce viza, pe lângă altele, sugrumarea mișcării.

Măsurile luate de conducerea revoluționară pentru întărirea puterii militare a țării au fost orientate îndeosebi pe două direcții.

Una din aceste direcții a reprezentat-o consolidarea — în limitele posibile — a armatei permanente, prin atragerea ei în suvoiul înnoirilor ce cuprinseseră ansamblul structurilor de stat.

Cea de-a doua direcție urmărea crearea gărzilor naționale și a unor forțe armate cu caracter nepermanent.

Printre măsurile luate în vederea întăririi armatei permanente se numără și aceea privitoare la transformarea acestui organism într-un instrument al revoluției. Operația a comportat — pe lângă explicarea programului și a țelurilor orînduirii ce-și statornicise recent puterea — o restructurare a cadrelor. Timidă la început, măsura de îndepărtare din rîndul oștirii a elementelor potrivnice, legate prin multiple interese de fostul regim regulamentar, s-a dezvoltat pe măsura scurgerii timpului. Făurirea unei armate credincioase revoluției a stat în atenția conducătorilor revoluționari consecvenți și, cu toate oscilațiile elementelor moderate din guvern, se poate afirma că în această direcție au fost obținute rezultate pozitive.

Mai puțini pași s-au făcut în privința extinderii efectivelor trupei regulate, a dotării și înzestrării unităților ei, deși s-au depus eforturi și în această direcție. Cauzele au fost cele arătate : pe de o parte lipsa mijloacelor materiale necesare, pe de alta amenințarea intervenției străine și preocuparea Guvernului provizoriu de a nu oferi Turciei și Rusiei un pretext pentru a interveni în treburile interne ale țării.

Sînt de menționat și măsurile luate pentru scoaterea armatei de sub înrîurirea unor factori impuși din afară, străini spiritului autohton. Ele au mers de la unele modificări vestimentare și înlocuirea denumirii gradelor, pînă la legarea numelui unităților și subunităților de momentele eroice ale luptei poporului român pentru eliberarea sa națională ; tot aici se înscrie încercarea de adaptare a regulamentelor de ordine interioară și de instruire a trupelor la filonul tradiției și experienței militare românești.

Cea de-a doua direcție spre care și-a îndreptat eforturile guvernul revoluționar a fost, așa cum s-a arătat, crearea gărzilor naționale și a regimentelor de dorobanți și voluntari.

Gărzile naționale, concepute ca formațiuni populare pentru menținerea ordinii interioare în principal, au avut o organizare asemănătoare — în linii generale — celei existente la trupele regulate. Prezente atît în mediul urban, cît și în cel rural, ele au constituit, în mîna conducătorilor locale, o puternică armă împotriva uneltirilor reacțiunii. Instruite, acolo unde a fost posibil, de ofițeri din armata permanentă, gărzile naționale puteau fi folosite ca rezervă în cazul unei agresiuni externe. Procesul de constituire a gărzilor naționale a scos în evidență atît priceperea făuritorilor revoluției de a pune la punct, într-un timp scurt și cu mijloace reduse, un important instrument de luptă, cît și adeziunea entuziastă a maselor la interesele superioare ale țării.

În vederea constituirii unei forțe militare trainice, a luat ființă, la puțină vreme după victoria revoluției muntene, și oștirea neregulată în fruntea căreia a fost numit generalul Gheorghe Magheru, membru al Guvernului provizoriu, ostaș cu experiență îndelungată în meseria armelor. Noile unități — compuse din regimente de dorobanți și de voluntari — aflate în tabăra de la Rîureni aveau o organizare și își desfășurau activitatea într-un mod foarte apropiat de acela al corespondentelor lor din armata regulată. Aceasta constituia un mare avantaj în cazul contopirii diverselor organisme militare distincte într-un tot unitar, pus sub comandă unică.

În tabăra de la Rîureni s-au adunat — în condițiile unor mari greutăți materiale și într-un timp extrem de scurt — dorobanții și voluntarii din Țara Românească. În septembrie 1848 li s-au alăturat trupe din armata regulată, membri ai gărzilor naționale și un număr considerabil de țărani, dornici să-și aducă contribuția la salvagardarea cauzei revoluției. Deși nu s-a ajuns la o ciocnire între cei aproximativ 30 000 de oameni, adunați aici de pe toate meleagurile țării, și trupele intervenționiste, tabăra a rămas ultimul bastion al rezistenței împotriva agresiunii externe, simbol al luptei pentru independență și demnitate națională. Tabăra de la Rîureni rămîne cea mai convingătoare concretizare a capacității puterii revoluționare de a mobiliza sub steagul său mari resurse umane, a fidelității armatei permanente, prezente acolo prin reprezentanți

din toate unitățile aflate în organica sa. Însuflețite de idealurile înalte ale vremii — eliberarea socială, unitatea și independența națională — masele nu au ezitat să se strângă într-un număr impresionant pe Câmpul lui Traian și să se pună în slujba celor care le conduceau spre împlinirea acestor idealuri.

Grija deosebită pe care Guvernul provizoriu a manifestat-o față de gărzile naționale și față de oștirea neregulată răspundea nu numai unor necesități conjuncturale. Prin crearea și prin rolul de seamă atribuit acestor organisme în apărarea țării se urmărea, printre altele, să se înnoade peste timp o veche tradiție de luptă — folosită în vremuri de grea cumpănă, atunci când vatra românească era grav amenințată — ridicarea întregului popor. Cele două forțe — garda națională și oștirea neregulată —, alături de armata permanentă însemnau acum de fapt același lucru : cuprinderea sub arme aproape a întregului potențial uman al țării apt să se bată pentru ea. Nu-i mai puțin adevărat că era și singura cale care permitea — într-o situație financiară precară — mobilizarea unor efective importante și întreținerea lor pe timp îndelungat. Prin sistemul adoptat, bugetul statului nu era grevat decât de cheltuielile necesitate de întreținerea trupelor permanente, fondurile necesare pentru celelalte organisme militare fiind asigurate de către grosul populației și în special de țărănime.

Cu toate mărginirile și insuficiențele lor, este de subliniat că cele două ministere tutelare și răspunzătoare în problemele apărării — Ministerul de război prin generalul Christian Tell și Ministerul de interne prin N. Golescu — au izbutit printr-o activitate stăruitoare să asigure cadrul material și moral adecvat dezvoltării oștirii. A fost alcătuită astfel o forță înarmată cuprinzând armată regulată, trupe neregulate și gărzi naționale — în măsură să lupte cu elan și spirit de sacrificiu pentru apărarea cuceririlor revoluționare.

Lupta eroică dusă în ziua de 13 septembrie 1848 de ostașii Companiei de pompieri și ai Regimentului 2 infanterie — redimensionată și interpretată la justa ei semnificație — apare acum, în toată măreția ei, ca rezultat nemijlocit al activității desfășurate de puterea revoluționară în rîndul armatei. Ea prevestea eroismul legendar de care aveau să dea dovadă, peste trei decenii, pe câmpul de luptă, soldații și ofițerii români pentru dobîndirea deplinei independențe a țării. Episodul eroic din ziua de 13 septembrie a arătat nu numai puterea de luptă a

ostaşului român, credinţa sa faţă de jurământul depus către Guvernul provizoriu, dar şi tăria armatei înseşi, putinţa ei de a se măsura cu un inamic puternic, superior numericeste.

Ținând seama de condițiile interne și externe, de experiența seculară a poporului român, de perspectivele imediate și cele mai îndepărtate ale țării, conducerea revoluționară din Țara Românească a făcut toate eforturile pentru transformarea armatei, dintr-un organ de ordine interioară, închisat, într-o forță combativă reală, pe care autoritatea centrală să se poată sprijini în îndeplinirea programului ce și-l propusese. Rezultatele obținute constituie o dovadă că acest obiectiv a fost atins în liniile lui generale. Conjugarea eforturilor luptei desfășurate în interiorul țării cu acțiunile întreprinse de emigranți va constitui puntea de legătură cu evenimentele ce urmau să ducă la împlinirea unuia din principalele deziderate ale revoluției de la 1848 — îndeplinirea Unirii. Realizată într-o primă etapă între Moldova și Țara Românească în 1859, Unirea avea să fie desăvârșită în 1918, când și cea de-a treia țară a românilor, Transilvania, se va integra în statul național unitar România.

TABEL CU UNITĂȚILE ȘI SUBUNITĂȚILE ARMATEI PERMANENTE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ
în luna mai 1848

Gen de armă	Unități (denumire, comandant, dislocare)	Subunități (denumire, comandant, dislocare)		Observații
I N F A N T E R I E	REGIMENTUL 1 INFANTERIE * <i>Comandant :</i> colonel Anton Gar- bațchi <i>dislocare :</i> Craiova.	Batalionul 1 <i>comandant :</i> maior Ignat Paznanski <i>dislocare :</i> Cerneți	Compania 1 <i>comandant :</i> căpitan Grigore Marghiloman <i>dislocare :</i> Ocnele Mari	* Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostă- șesc, Secția III, dos. 120/1848, f. 139
			Compania 2 <i>comandant :</i> căpitan Ștefan Bontăș <i>dislocare :</i> Gruia	
			Compania 3 <i>comandant :</i> căpitan Mihail Caracasi <i>dislocare :</i> Cerneți	
			Compania 4 <i>comandant :</i> locotenent Pană Cotopulea <i>dislocare :</i> Craiova	
		Batalionul 2 <i>comandant :</i> maior Ștefan Vlădoianu <i>dislocare :</i> Craiova	Compania 5 <i>comandant :</i> căpitan Nicolae Pleșoianu <i>dislocare :</i> Islaz	

Gen de armă	Unități (denumire, comandant, dislocare)	Subunități (denumire, comandant, dislocare)		Observații
I N F A N T E R I E			Compania 6 <i>comandant</i> : căpitan Ion Vlădoianu <i>dislocare</i> : Bechet	
			Compania 7 <i>comandant</i> : căpitan Scarlat Lăzureanu <i>dislocare</i> : Zimnicea	
			Compania 8 <i>comandant</i> : căpitan Constantin Ionomu <i>dislocare</i> : Calafat	
I N F A N T E R I E	REGIMENTUL 2 INFANTERIE * <i>comandant</i> : colonel Iulie Engel <i>dislocare</i> : Brăila	Batalionul 1 <i>comandant</i> : maior Christian Tell <i>dislocare</i> : Giurgiu	Compania 1 <i>comandant</i> : căpitan Alexandru Cociturov <i>dislocare</i> : Giurgiu	* Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, Secția III, dos. 106/1848, f. 135
		Compania 2 <i>comandant</i> : căpitan Mihai Podeanu <i>dislocare</i> : Oltenița		

Batalionul 2
comandant : maior
 Radu Golescu
dislocare :
 Brăila.

Compania 3
comandant : căpitan
 Gavril Caracasidi
dislocare : Călărași

Compania 4
comandant : căpitan
 Nicolae Greceanu
dislocare : Cocargeaua

Compania 5
comandant : căpitan
 Dimitrie Papazoglu
dislocare : Gura
 Ialomiței

Compania 6
comandant : căpitan
 Constantin Niculescu
dislocare : Brăila

Compania 7
comandant : căpitan
 Dimitrie Nedelescu
dislocare : Brăila

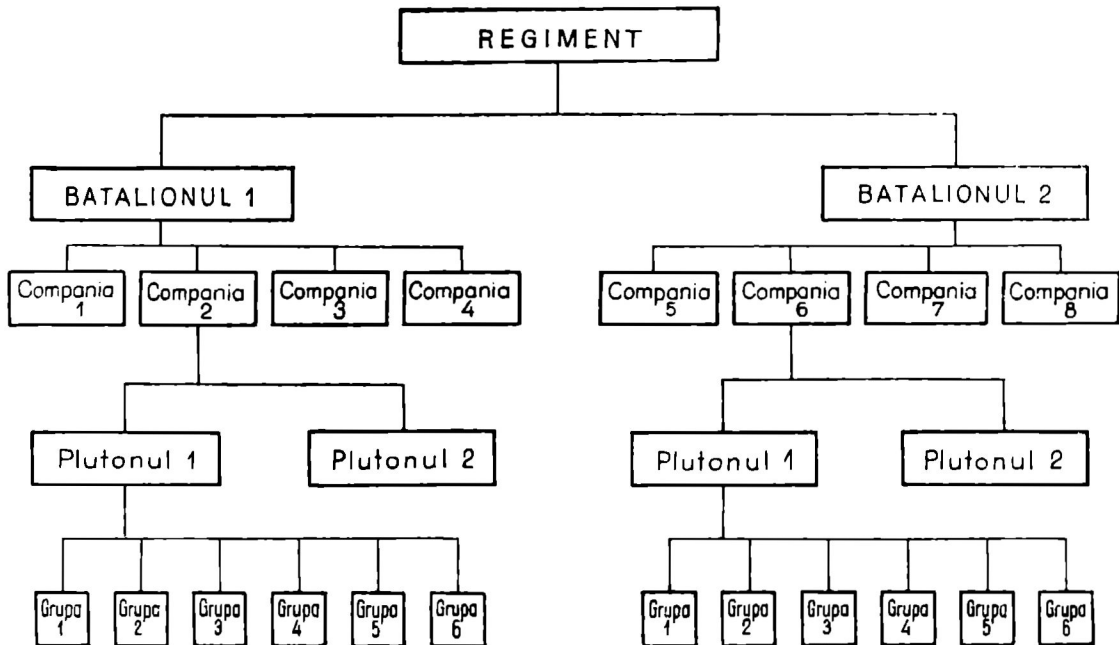
Compania 8
comandant : căpitan
 Grigore Diamandescu
dislocare : Brăila

Gen de armă	Unități (denumire, comandant, dislocare)	Subunități (denumire, comandant, dislocare)		Observații
I N F A N T E R I E	REGIMENTUL 3 INFANTERIE * <i>comandant</i> : colonel Ioan Solomon <i>dislocare</i> : București	Batalionul 1 <i>comandant</i> : maior Pandele Cerchez <i>dislocare</i> : București	Compania 1 <i>comandant</i> : căpitan Drăghicean Fărcășanu <i>dislocare</i> : Caracal	* Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, Secția III, dos. 107/1848, f. 131
			Compania 2 <i>comandant</i> : căpitan Ion Bălănescu <i>dislocare</i> : București	
			Compania 3 <i>comandant</i> : căpitan Panaît Carp <i>dislocare</i> : București	
			Compania 4 <i>comandant</i> : căpitan Dimitrie Musculeanu <i>dislocare</i> : București	
		Batalionul 2 <i>comandant</i> : maior Grigore Lăcusteanu <i>dislocare</i> : București	Compania 5 <i>comandant</i> : căpitan Constantin Arion <i>dislocare</i> : București	
			Compania 6 <i>comandant</i> : căpitan Nicolae Țuică <i>dislocare</i> : București	

I N F A N T E R I E			Compania 7 <i>comandant</i> : căpitan Dimitrie Costaforu <i>dislocare</i> : București
			Compania 8 <i>comandant</i> : căpitan Mihail Boboc <i>dislocare</i> : București
C A V A L E R I E	DIVIZIUNUL 1 CA- VALERIE * <i>comandant</i> : căpitan Gheorghe Mavrocordat <i>dislocare</i> : București	Escadronul 1 <i>comandant</i> : locotenent Ion Păucescu II <i>dislocare</i> : București	* Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, Secția III, dos. 128/1848, f. 11—13
		Escadronul 2 <i>comandant</i> : locotenent Petre Pencovici <i>dislocare</i> : București	
	Escadronul 3 <i>comandant</i> : locotenent Gheorghe Lenși <i>dislocare</i> : Călărași		
	Escadronul 4 <i>comandant</i> : locotenent Marin Păunescu I <i>dislocare</i> : Brăila		
	DIVIZIUNUL 2 CA- VALERIE * <i>comandant</i> : căpitan Nicolae Burileanu I <i>dislocare</i> : Călărași		

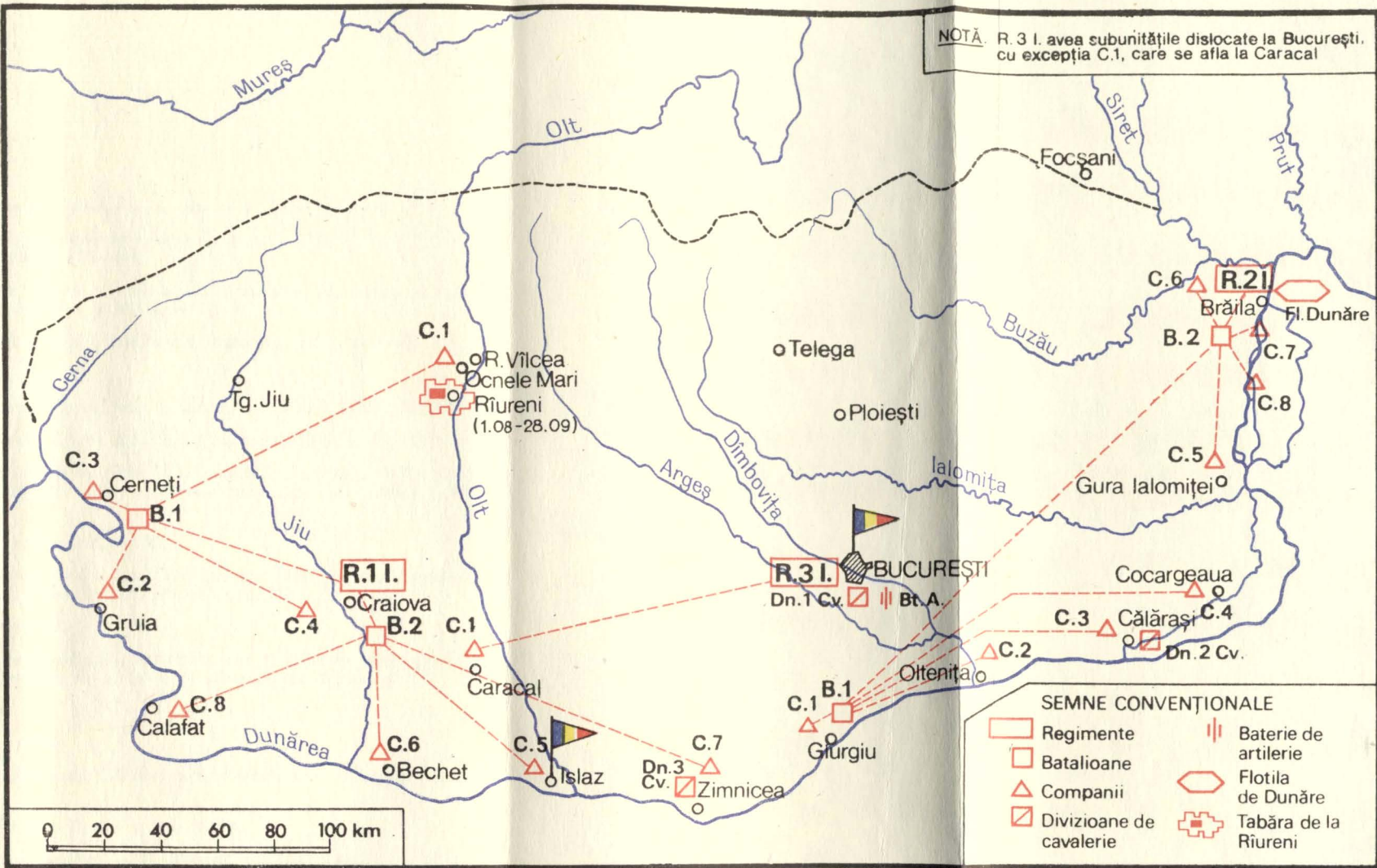
Gen de armă	Unități (denumire, comandant, dislocare)	Subunități (denumire, comandant, dislocare)		Observații
CAVALERIE	DIVIZIUNUL 3 CAVALERIE * <i>comandant</i> : căpitan Alexandru Racotă I <i>dislocare</i> : Zimnicea	Escadronul 5 <i>comandant</i> : locotenent Ion Potoceanu <i>dislocare</i> : Zimnicea		
		Escadronul 6 <i>comandant</i> : locotenent Hariton Racotă II <i>dislocare</i> : Zimnicea		
ARTILERIE	BATERIA DE ARTILERIE * <i>comandant</i> : maior Pavel Lenț <i>dislocare</i> : București			* Arh. st. Buc., Minist. de război, Deparr. ostășesc, dos. 141/1848, f. 10
MARINĂ	FLOTILA DE DUNĂRE * <i>dislocare</i> : Brăila			* Formată din 3 canoniere
POMPIERI	COMPANIA DE POMPIERI * <i>comandant</i> : căpitan Emanoil Boteanu <i>dislocare</i> : București			* Arh. st. Buc., Minist. de război, Deparr. ostășesc, Secția III, dos. 108/1848, f. 72

SCHEMA ORGANIZARII UNUI REGIMENT DIN ARMATA NEPERMANENTA

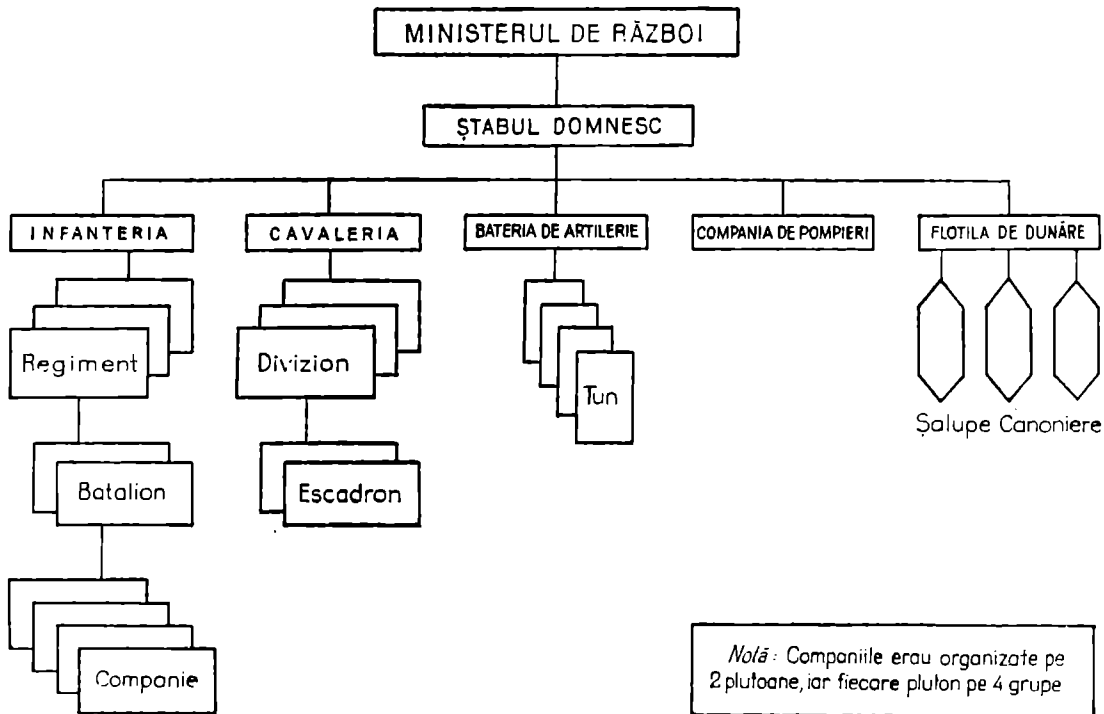

SCHIȚA DISLOCĂRII ARMATEI PERMANENTE A ȚĂRII ROMĂNEȘTI ÎN MAI 1848.

NOTĂ. R. 3 I. avea subunitățile dislocate la București, cu excepția C.1, care se afla la Caracal

SCHEMA ORGANIZĂRII ARMATEI PERMANENTE A ȚĂRII ROMĂNEȘTI IN AJUNUL REVOLUȚIEI DIN 1848.

NOTE

CAPITOLUL 1

- ¹ N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, partea a II-a, București, 1940, p. 99.
- ² G. Fotino, *Din vremea renașterii naționale a Țării Românești*, București, vol. II, 1939, p. 178—180.
- ³ N. Iorga, *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, vol. XI, București, 1906, p. 253—254.
- ⁴ George Lahovari, *Hîrtii vechi*, București, 1893, p. 3—4.
- ⁵ *Ibidem*, p. 11—12.
- ⁶ N. Băloescu, *Opere*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., 1953, p. 36.
- ⁷ N. Bălcescu, *Opere*, E.S.P.L.A., București, 1952, p. 30, 39—40.
- ⁸ I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, București, 1905, p. 583 ; A. Christofi, *Amintiri și fapte generoase din viața mea publică*, Craiova, 1897, p. 1.
- ⁹ N. Băloescu, *op. cit.*, p. 131.
- ¹⁰ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 163, 291, 95, 279, 262, 286, 216.
- ¹¹ *Ibidem*, p. 287.
- ¹² Gh. Georgescu-Buzău, *Activitatea lui N. Bălcescu pentru pregătirea dezlănțuirii revoluției de la 1848*, în „*Studii*”, nr. 1/1956, p. 49.
- ¹³ *Ibidem*.
- ¹⁴ *Ibidem*, p. 50.
- ¹⁵ Gh. G. Bezvicomi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 387.
- ¹⁶ Gh. Georgescu-Buzău, *op. cit.*, p. 50.
- ¹⁷ Gh. Georgescu-Buzău, *N. Bălcescu*, E.S.P.L.P., 1956, p. 100.

¹⁸ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională*, 1834—1849, Editura Academiei R.S.R., București, 1967, p. 129.

¹⁹ C. Colescu-Vartic, 1848. *Zile revoluționare*, București, 1898, p. 133.

²⁰ C. A. Rosetti, *Scrieri din junețe și esiliu*, vol. II, ediția a II-a, București, 1885, p. 101.

²¹ *Ibidem*, p. 43.

²² N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 51. În legătură cu strângerea fondurilor și cumpărarea armelor vezi și: 1848 în România, București, 1898, p. 62 și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 133.

²³ Arh. st. Buc., Minist. de război, Regimentul 1 infanterie, dos. 18/1848, f. 21.

²⁴ A. Pelimon, *Revoluțiunea română din anul 1848 — Mușatoiu*, București, 1868, p. 119.

²⁵ *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, publicate și adnotate de Radu Crutcescu, București, 1935, p. 113.

²⁶ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, vol. VI, București, 1910, p. 2—3. În continuare lucrarea va fi citată *Anul 1848*.

²⁷ *Ibidem*, p. 480.

²⁸ I. Eliade Rădulescu, *Le protectorat du czar ou la Roumanie et la Russie*, Paris, 1850, p. 34.

²⁹ *Anul 1848*, vol. I, p. 438—442.

³⁰ C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 99.

³¹ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 181.

³² N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., 1953, p. 312.

³³ A. G. Golescu, *De l'abolition du servage dans les Principautés Danubiennes*, Paris, 1856, p. 2.

³⁴ Gh. Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 571.

³⁵ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 335.

³⁶ Chivu Stoica, *100 de ani de la Unirea Țărilor Române*, București, Editura politică, 1959, p. 9.

³⁷ Vezi A. Stan, *Gărzile naționale în revoluția din 1848 din Țara Românească*, în „Studii”, nr. 4/1965, p. 880.

³⁸ *Anul 1848*, vol. I, p. 497.

³⁹ *Ibidem*, p. 497—498.

- ¹ I. Eliade Rădulescu, *Scrisori din exil*, București, 1891, p. 273—274.
- ² *1848 în România*, București, 1898, p. 64.
- ³ Elias Regnault, *Histoire politique et sociale des Principautés Danubiennes*, Paris, 1855, p. 409. Probabil că nu întreaga companie era la Celei, ci subunități ale ei se aflau și la Bechet, după cum reiese din referirile la care vom face apel în continuare.
- ⁴ Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu*, vol. II, București, 1894, p. 367.
- ⁵ *Ibidem*, vezi și C. Colescu-Vartic, *1848. Zile revoluționare*, București, 1898, p. 141.
- ⁶ A. Pelimon, *Revoluțiunea română din anul 1848 — Mușatoiu*, București, 1868, p. 94.
- ⁷ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 83.
- ⁸ A. Christofi, *Culegere de articole publicate prin ziare cu date istorice de la 1848*, Craiova, 1893, p. 22.
- ⁹ Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 10/1848, nenumerotat, adresa nr. 1107 din 12 iunie 1848. În aceeași adresă se menționează că în urma unor scrisori primite din partea celor veniți la Islaz, Zalic și subordonații săi au ridicat „toată roata de soldați și cei după la picheturi”, ceea ce a făcut necesar ca subconfirmarea Jiul de Jos să ia măsuri pentru a asigura „pă la toate picheturile câte zece paznici lăcuitori de sate” în locul soldaților plecați.
- ¹⁰ Gh. Bibescu, *op. cit.*, p. 367.
- ¹¹ *Anul 1848*, vol. I, p. 502.
- ¹² C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 155.
- ¹³ *Anul 1848*, vol. I, p. 571.
- ¹⁴ *Ibidem*, p. 633—634.
- ¹⁵ Gh. Smărăndache, *Armata Țării Românești în sprijinul revoluției de la 1848*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. III, Editura Academiei R.P.R., 1963, p. 46.

¹⁶ N. I. Simache, I. Gh. Burtoiu, *Aspecte din timpul revoluției din 1848 în regiunea Ploiești*, în „Studii și articole de istorie”, vol. IV, București, 1962, p. 167.

¹⁷ Prin ordinul 815, din 5 martie 1848, colonelul Odobescu, șeful oștirii, se adresa colonelului Garbățchi, comandantul Regimentului 1, înștiințându-l că regimentului său îi revenea misiunea de a schimba garnizoana de la Telega, pînă atunci deținută de Regimentul 3, în care scop trebuia să se trimită acolo 2 ofițeri, 8 subofițeri, 2 toboșari și 80 de soldați (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 28/1848, f. 331); la 7 martie, comandantul Regimentului 1 hotăra că „se orînduiește cu îngrijirea comenzii d. parucic Xristofi, căruia cu deosebită poruncă i se va da instrucțiuni cuvenite...” (Arh. st. Buc., Minist. de război, Regimentul 1 infanterie, dos. 3/1848, f. 24).

¹⁸ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 23/1848, f. 83.

¹⁹ *Ibidem*, dos. 19/1848, f. 65. În raportul respectiv, A. Christofi arăta că pentru lucrările salinei celei noi, pentru paza temniței și pentru trebuințele cazarmii erau necesari 10 subofițeri și 162 soldați. Dintr-o adresă a șefului oștirii din 12 mai, către colonelul Garbățchi, reiese că s-a trimis la Telega „o comandă de un ofițer cu 30 soldați” din Regimentul 3 (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 19/1848, f. 64; *ibidem*, dos. 51/1848, f. 58).

²⁰ A. Christofi, *op. cit.*, p. 15.

²¹ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 54.

²² Atentatul asupra domnului nu a fost organizat de comitetul revoluționar; el a fost întreprins de trei tineri din București: Gr. Pereț, D. Crețulescu și A. Paleologu.

²³ Intenția revoluționarilor de a-l atrage pe Bibescu în fruntea mișcării, manifestată și cu alte prilejuri în decursul pregătirii revoluției, era desigur o inconsecvență față de cauza revoluției în general și a prevederilor din program referitoare la instaurarea în fapt a unei republici de tip burghez; dar ea exprima, totodată, dorința lor de a evita să ofere un pretext intrării trupelor străine în țară.

²⁴ *Anul 1848*, vol. I, p. 644.

²⁵ *Ibidem*, p. 542.

²⁶ C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 147.

²⁷ A. Pelimon, *op. cit.*, p. 87.

²⁸ *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, publicate și adnotate de Radu Crutzesou, București, 1935, p. 115.

²⁹ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 55—75.

³⁰ *Ibidem*, dos. 19/1848, f. 206; dos. 96/1848, f. 55, 74, 75, 77.

³¹ Printre aceștia se pare că era și fiul generalului Magheru, G. Magheru, precum și sergentul Andreesou (A. Pelimon, *op. cit.*, p. 103).

³² *Anul 1848*, vol. II, p. 544.

³³ A. Christofi, *op. cit.*, p. 26. Christofi îl menționează în mod eronat pe căpitanul Bălănescu la comanda companiei 4 din Regimentul 3; în realitate el era comandantul companiei 2 din acel regiment.

³⁴ *Anul 1848*, vol. I, p. 645.

³⁵ *Ibidem*, p. 547.

³⁶ Au existat unele cazuri izolate când unii ofițeri cu trupa respectivă nu s-au alăturat maselor — cum au fost maiorii Vlădoianu și Paznanschi din Regimentul 1 — ori s-au lăsat influențați de reacțiune — ca de pildă căpitanul Cociturov de la Giurgiu.

³⁷ *Anul 1848*, vol. II, p. 546.

³⁸ *Ibidem*, p. 623.

³⁹ *Ibidem*, p. 544.

⁴⁰ Amănuntele despre pregătirea complotului se găsesc în depozițiile depuse în fața comisiei ostășești de judecată de către colonei I. Odobescu și I. Solomon. Vezi *Anul 1848*, vol. II, p. 115—116 și 122—125.

⁴¹ La 18 iunie, printr-un ordin al șefului oștirii, fuseseră stabiliți ofițerii care să meargă a doua zi „spre felicitarea Guvernului provizoriu”. Se ordona totodată ca la cazarma infanteriei să rămână un căpitan și de fiecare companie câte un ofițer, iar la cea a cavaleriei — căpitanul Țuică și încă doi ofițeri „pentru paza bunei orânduiei”. (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 111 și Arh. st. Buc., Minist. de război, Divizia a III-a teritorială, dos. 256/1848, f. 49.) Au fost reținuți în cazarmă acei ofițeri pe care complotiștii contau ca fiind antirevoluționari și de care aveau nevoie în intervenția plănuită. Unii dintre ei cunosteau deja intențiile coloneilor I. Odobescu și I. Solomon. Toți ceilalți ofițeri din garnizoana București, din care unii ou vederi înaintate, au fost trimiși la palat, pentru ca în momentul loviturii să nu poată acționa.

⁴² Deși se prevăzuse ca gruparea de șoc să fie alcătuită din 40 de oameni, în ziua respectivă au fost puse sub comanda căpitanului M. Boboc două companii și s-a păstrat în rezervă divizionul de cavalerie (*Anul 1848*, vol. II, p. 124).

⁴³ „Pruncul român”, în *Anul 1848*, vol. II, p. 32. La aproape două luni după complot, Ministerul de interne cerea Locotenenței să aprobe despăgubirea lui Andreas Texler, pentru că în ziua de 19 iunie i s-au luat de către popor „două sute de săbii de ale lui și o sabie a unui ofițer” (*Anul 1848*, vol. IV, p. 172—173).

⁴⁴ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 147 și 325.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 147. Deci în ajutorul guvernului au intervenit pompierii din comisia de galben conduși de locotenentul P. Zăgănescu. Compania de

pompieri, comandată de căpitanul Em. Boteanu, șeful ei, va acționa în după-amiaza aceleiași zile pentru dezarmarea col. I. Solomon, refugiat în incinta cazărniî infanteriei.

⁴⁶ *Anul 1848*, vol. I, p. 702.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 98.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 687—688.

⁴⁹ Pentru toate aceste modificări vezi *Anul 1848*, vol. II, p. 25—26.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 46.

⁵¹ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 130/1848, f. 6.

⁵² *Anul 1848*, vol. I, p. 687—688.

⁵³ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 130/1848, f. 6—7.

⁵⁴ Arh. st. Buc., Minist. de război, Regimentul 1 infanterie, dos. 18/1848, f. 68.

⁵⁵ *Anul 1848*, vol. II, p. 25.

⁵⁶ Despre poziția contrarevoluționară a acestor ofițeri relatează maiorul Gr. Lăcusteanu, *op. cit.*, p. 125 și 155—157.

⁵⁷ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 591.

⁵⁸ Celelalte erau : relațiile din afară (C. A. Rosetti), Propaganda în țară (A. G. Golescu), Finanțele și aprovizionamentul (neoficial C. Bălcescu). Vezi *Anul 1848*, vol. II, p. 94.

⁵⁹ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 231.

⁶⁰ Gh. Georgescu-Buzău, *O scrisoare inedită a lui N. Bălcescu*, în „Studii”, II (1949), nr. 4, p. 178.

⁶¹ *Anul 1848*, vol. II, p. 133.

⁶² *Ibidem*, p. 546. Din scrisoarea pe care N. Bălcescu i-o trimite lui I. Ghica la 16 iulie 1848.

⁶³ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 558—559.

⁶⁴ Majoritatea soldaților din companiile 5 și 6 ale Regimentului 1 infanterie, care însoțiseră pe membrii Guvernului provizoriu la plecare, fuseseră lăsați liberi, după unele izvoare, cu indicația de a se înapoia fiecare la punctele de comandă ale companiilor respective. (Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 1/1848, f. 490.) Din alte informații însă (vezi Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 1/1848, f. 484—485) rezultă că ostașii celor două companii au fost îndrumați de membrii guvernului să meargă în satele din Oltenia pe care să le pregătească a interveni în ajutorul lor când se vor reîntoarce.

Oricum, este pentru prima dată când soldații caută să ridice la luptă masele țărănești, printr-o activitate propagandistică și agitatorică desfășurată de ei.

⁶⁵ *Anul 1848*, vol. II, p. 173—174.

⁶⁶ Arh. st. Buc. Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 19/1848, f. 23-8 și 414. Înainte de consultarea ofițerilor din Regimentul 3 infanterie, guvernul ordonase unităților din provincie să se deplaseze la București. Dar guvernul a părăsit Capitala înainte ca ordinul să ajungă la destinatari, astfel că deplasările nu s-au mai executat.

⁶⁷ *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, ed. cit., p. 148.

⁶⁸ *Anul 1848*, vol. II, p. 434.

⁶⁹ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 20.

⁷⁰ Vezi „Pruncul român”, în *Anul 1848*, vol. II, p. 322—328.

⁷¹ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 19/1848, f. 356.

¹ Arh. st. Buc., Minist. de război, Regimentul 1 infanterie, dos. 18/1848, f. 67.

² Ibidem, Depart. ostășesc, dos. 131/1848, f. 29.

³ Ibidem, Regimentul 1 infanterie, dos. 18/1848, f. 68. Colonelul Ion Emanoil Florescu, aghiotant domnesc, demisionase la puțină vreme după abdicarea lui Gh. Bibescu, dar C. A. Rosetti îi respinsese cererea (*Anul 1848*, vol. I, p. 616). El ca și ceilalți aghiotanți ai fostului domn, adică coloneii Banov, Crețulescu, Lahovari, Bălăceanu, Bibescu, căpitanul Ghica și locotenenții Brăiloiu, Racoviță și Filipescu, fuseseră înștiințați printr-un ordin că prin plecarea domnitorului nu mai au funcții în oștire. (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 108.) Treptat, sub o formă sau alta, toți vor părăsi rândurile armatei.

⁴ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 74 și 100.

⁵ Ibidem, dos. 140/1848, f. 131 ; dos. 96/1848, f. 81, 86 și 98 ; dos. 131/1848, f. 154.

⁶ Ibidem, dos. 61/1848, f. 137.

⁷ Ibidem, Regimentul 1 infanterie, dos. 18/1848, f. 66, 79, 80, 87 și 97.

⁸ Este vorba de Pandele Stărotescu, Constantin Racoviță, Nicolae Zătreanu, Gheorghe Andreescu, Dumitru Ion Popescu, Alexandru Tăușan, Nicolae Cătuneanu, Ion Baruți, Efrim Cernătescu, Ion Vasile Dascălu, Ion Giurgău, Nicolae Burlan, Alexandru Iacobson, G. G. Costescu, Alexandru Borănescu, G. N. Sideri, Măliad Costiescu, Constantin Bărcășanul (Dincă Bălșan — n.a.), Ion Gănescu, Ioniță Gheorghe, Petre Davidescu, Nicolae T. Pescaru, Nestor Marinescu, Constantin Poterașu și Grigore Nițescu. Prin decretele Guvernului provizoriu din 8 iulie, 13 iulie și 25 august toți aceștia au primit gradele de sublocotenent (vezi Arh. st. Buc., Minist. de război, Regimentul 1 infanterie, dos. 18/1848, f. 74, 79 și 98).

⁹ Iată numele lor în ordinea avansării : Toma Paraschivescu, Dimitrie Artemeanu, Anton Rahtivanu, Constantin Mateescu, Alexandru Brătianu,

Ahîl Teohari și D. Ștefănescu (Arh. st. Buc., Minist. de război, Regimentul 1 infanterie, dos. 18/1848, f. 79 și 98).

¹⁰ Cei opt erau : Mihail Caluda, Alexandru Cuțarida, Ioan Racoviceanu, Alexandru Christofi, Grigore Gărdescu II, Ion Deivos, Pavel Zăgănescu și Emanoil Polizu (Arh. st. Buc., Minist. de război, Regimentul 1 infanterie, dos. 98/1848, f. 93 și 98).

¹¹ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 94/1848, f. 10.

¹² N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea I, ediția G. Zane, București, 1940, p. 88.

¹³ Pentru tabloul de amănunt, numeric și nominal al organizării tuturor formațiunilor combatante, cu excepția cavaleriei, se poate consulta fondul Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 131/1848, dos. 140/1848, dos. 130/1848, dos. 132/1848 și dos. 141/1848.

¹⁴ Probabil că datele asupra potențialului Țării Românești i-au fost furnizate lui Czaikowski de către Ion Ghica. Într-un memoriu al acestuia se arăta, de exemplu, că Țara Românească și Moldova ar putea ridica cu ușurință 150 000 de ostași. Se sublinia, de asemenea, că muntenii și moldovenii sînt un popor „care cu ușurință se ridică la arme. Cei de la munte sînt exoelenți vînători. Rasa oailor lor excelentă pentru o cavalerie ageră”. În ceea ce privește resursele materiale, Ghica considera că, independent de starea recoltei anuale, se poate conta pe o cantitate de „1 milion chile de grîu și mălai, fiecare chilă avînd 400 ocale” (*Anul 1848*, vol. II, p. 120—121).

¹⁵ Proiectul, în întregime, este publicat în *Anul 1848*, vol. III, p. 115—116.

¹⁶ Vezi licitația publică de la 21 iulie în „Buletinul oficial al Țării Românești, Foaie oficială pentru seofestre și licitații”, nr. 36, p. 142.

¹⁷ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 94/1848, f. 85—86.

¹⁸ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 17.

¹⁹ Arh. st. Craiova, Prefect. jud. Dolj, dos. 10/1848, nenumerotat, adresa Departamentului treburilor din lăuntru 1 189 din 21 iunie 1848.

²⁰ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 25.

²¹ I. Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, București, 1889, p. 20. Încă dinaintea izbucnirii revoluției, conducătorii mișcării române întreprinseseră demersuri pe lângă cabinetul de la Paris, prin doctorul Louis Mandl, pentru a se trimite în Țara Românească ofițeri capabili și cu experiență care să concure la organizarea apărării țării (vezi scrisoarea doctorului Louis Mandl către N. Bălcescu, în *Anul 1848*, vol. II, p. 321).

²² N. Bălcescu, *Opere, IV, Corespondență*, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p. 139.

²³ Colonelul N. Golescu, comandantul Regimentului 2 infanterie, scria generalului Christian Tell — urmare la alte două rapoarte — dată fiind „lipsa ce cearcă acest garnizon de ofițeri”, să i se repartizeze câți va găsi de cuviință și să ordone divizioanelor de cavalerie să se mai trimită și de acolo încă un ofițer (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 112).

²⁴ *Anul 1848*, vol. IV, p. 177, 207—208 ; Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 623 ; dos. 117/1848, f. 246.

²⁵ *Anul 1848*, vol. I, p. 552.

²⁶ Arh. st. Buc., Minist. de război, Divizia a III-a teritorială, dos. 256/1848, f. 48 și Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 19/1848, f. 260.

²⁷ *Ibidem*, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 52.

²⁸ *Anul 1848*, vol. II, p. 620.

²⁹ Arh. st. Buc., Minist. de război, Regimentul 1 infanterie, dos. 18/1848, f. 54.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 176.

³² *Ibidem*, dos. 98/1848, f. 547 și 768. Companiei de pompieri nu i s-a dat drapel, deoarece îl primise pe cel înmănat trupelor la Islaz de către Christian Tell (cf. colonel P. Zăgănescu, *Amintire de faptele glorioase săvârșite de pompieri în ziua de 13 septembrie 1848*, Buc., 1895, mss. în Biblioteca Muzeului militar central, nr. 134, f. 5).

³³ Referindu-se la drapelurile militare primite de Regimentul 3 infanterie în vremea revoluției, căpitanul Gh. Costaforu relatează că „s-a primit în urmă unul cu inscripția constituției” (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 864).

³⁴ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 10/1848, f. 66.

³⁵ General I. Anastasiu, *Oastea română de-a lungul veacurilor*, București, 1933, p. 708.

³⁶ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 118/1848, f. 254 ; dos. 101/1848, f. 266 ; dos. 98/1848, f. 864.

³⁷ „Buletinul oficial al Prințatului Țării Românești”, din 15 iunie 1848, nr. 31, p. 123.

³⁸ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 18/1848, f. 101.

³⁹ *Ibidem*, dos. 19/1848, f. 968.

⁴⁰ Ibidem. Pentru fiecare soldat era nevoie de următoarele rechizite : manual de catehismul cel mic, moral și social, manual de silabisire, caligrafie, placa (tăblița) și două condeie. Costul tuturor se ridica la suma de 1,30 lei.

⁴¹ Ibidem, Minist. de război, Regimentul 1 infanterie, dos. 18/1848, f. 66, 86, 87, 93, 97, 101, 102 și 104 ; *Anul 1848*, vol. IV, p. 167.

⁴² *Anul 1848*, vol. IV, p. 35.

⁴³ Opt au fost repartizați la Regimentul 2 infanterie : Mihail Petrescu, Gavril Mihăilescu, Ion Marinescu, Emanoil Fărcășanu, Zamfir Veru, Ion Vlădescu, Mihail Băgescu, Em. Bosnagea ; patru la cavalerie : Manoliu Opreșcu, Ștefan Burileanu, I. Diamandescu, Isaiia Lerescu ; doi la artilerie : Alexandru Măldărescu și Ion Popovici (vezi *Anul 1848*, vol. IV, p. 299—300).

⁴⁴ *Anul 1848*, vol. IV, p. 167.

⁴⁵ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 360.

⁴⁶ Ibidem, f. 417—418.

⁴⁷ Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 1/1848, f. 475—480 și 483 ; Arh. st. Rm. Vlcea, Subocîrmuirea plășii Oltețul de Jos, dos. 43/1848, f. 347 etc.

⁴⁸ B. Gănescu, *Despre guardia națională*, în *Anul 1848*, vol. II, p. 72.

⁴⁹ Arh. st. Rm. Vlcea, Subocîrmuirea plășii Oltețul de Jos, dos. 43/1848, f. 298.

⁵⁰ *Anul 1848*, vol. III, p. 297.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, vol. IV, p. 263.

⁵³ *Ibidem*, vol. I, p. 670.

⁵⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 72.

⁵⁵ *Ibidem*, vol. IV, p. 263.

⁵⁶ *Ibidem*, vol. II, p. 322.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 376.

⁵⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 168.

⁵⁹ *Ibidem*, vol. I, p. 492.

⁶⁰ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 78

⁶¹ *Ibidem*, f. 103.

⁶² „Buletinul oficial al Prințipatului Țării Românești”, nr. 31 din 15 iunie 1848, p. 123.

⁶³ Generalul Radu Rosetti, *Garda națională. Scurt istoric. Rolul ei în războiul din 1877—1878*, în „Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice”, seria a III-a, tom. XXV, 1942—1943, p. 486.

⁶⁴ C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 168.

⁶⁵ *Anul 1848*, vol. I, p. 621—622.

⁶⁶ Organizarea gărzii naționale în orașele de provincie și la sate s-a făcut după instrucțiunile speciale ca acelea trimise de către Ministerul de interne administrației județului Vâlcea (vezi Arh. st. Rm. Vâlcea, Pref. jud. Vâlcea, dos. 106/1848, f. 25—26)

⁶⁷ „Văpseaua” era o veche subîmpărțire administrativă, corespunzătoare sectorului de mai târziu.

⁶⁸ *Anul 1848*, vol. II, p. 13—15. Vezi și Arh. st. Rm. Vâlcea, Pref. jud. Vâlcea, dos. 106/1848, f. 48—49.

⁶⁹ Acest lucru reiese limpede din parcurgerea listelor celor din vopselele galben și albastru înscrise în garda națională. Vezi *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 45.

⁷⁰ Arh. st. Rm. Vâlcea, Pref. jud. Vâlcea, dos. 106/1848, f. 50—55.

⁷¹ *Anul 1848*, vol. I, p. 469.

⁷² Arh. st. Buc., Minist. de Interne, Div. Adm., dos. 19/1848, f. 3.

⁷³ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 302.

⁷⁴ *Anul 1848*, vol. II, p. 376—378.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 291.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Anul 1848*, vol. II, p. 184, 268 ; *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 16.

⁷⁸ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 616.

⁷⁹ Ofițerii repartizați la garda națională din București au fost : locotenenții Ciupagea, Teologu și Coadă și sublocotenenții Stărostescu, Giurgiu, Rahtivan (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 304—305).

⁸⁰ *Anul 1848*, vol. III, p. 360.

⁸¹ *Ibidem*, vol. II, p. 522.

⁸² *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 45—52.

⁸³ *Anul 1848*, vol. IV, p. 185—186.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 221.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 86.

- ⁸⁶ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 394, 318, 319, 344, 495.
- ⁸⁷ Arh. st. Buc., Minist. de Interne, Div. Adm., dos. 19/1848, f. 209.
- ⁸⁸ *Anul 1848*, vol. I, p. 638.
- ⁸⁹ *Ibidem*, p. 639.
- ⁹⁰ *Ibidem*, p. 649.
- ⁹¹ Arh. st. Rm. Vâlcea, Magistratul orașului Rm. Vâlcea, dos. 106/1848, f. 6—7.
- ⁹² *Ibidem*, f. 14—21.
- ⁹³ Cf. Ileana Petrescu, *Sprrijinirea revoluției de la 1848 de masele populare din județul Dolj*, în „Revista Arhivelor”, an. VII, nr. 2, 1964, p. 132.
- ⁹⁴ *Anul 1848*, vol. IV, p. 149—150.
- ⁹⁵ Dan Berindei, *Noi documente privind revoluția de la 1848*, în „Revista Arhivelor”, an. V, nr. 1, 1962, p. 209. Nicolae Șonțu fusese în cadrele active ale oștirii pînă în anul 1843, cînd a fost trecut în rezervă cu gradul de căpitan.
- ⁹⁶ *Anul 1848*, vol. II, p. 592—593.
- ⁹⁷ Arh. st. Rm. Vâlcea, Magistratul orașului Rm. Vâlcea, dos. 106/1848, f. 67.
- ⁹⁸ Arh. st. Buc., Minist. de Interne, Div. Adm., dos. 19/1848, f. 157.
- ⁹⁹ *Anul 1848*, vol. II, p. 285.
- ¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 353.
- ¹⁰¹ *Ibidem*, vol. IV, p. 168—170.
- ¹⁰² *Ibidem*, vol. II, p. 377.
- ¹⁰³ În iunie abia se constituiseră în unele orașe, urmînd ca ulterior să fie cuprinse și satele. Administratorul județului Teleorman raporta la 27 iunie că la Turnu s-a trecut la înființarea gărzii, dar că pentru celelalte târguri și sate de acum înainte o să „se pue în lucrare” (*Anul 1848*, vol. II, p. 146).
- ¹⁰⁴ *Anul 1848*, vol. II, p. 428—429.
- ¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 562.
- ¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 746—747.
- ¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 72.
- ¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 397 și 522.
- ¹⁰⁹ Arh. st. Buc., Minist. de Interne, Div. Adm., dos. 19/1848, f. 132.
- ¹¹⁰ *Ibidem*, f. 139.

¹¹¹ *Ibidem*, f. 7.

¹¹² *Ibidem*, f. 109.

¹¹³ *Anul 1848*, vol. III, p. 260—261.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 459.

¹¹⁵ Dan Berindei, *op. cit.*, p. 214 ; vezi și *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 106—107. Sînt date numele a numeroși căpitani de gardă națională din județ trecuți în listele persoanelor bănuite că ar fi participat la revoluție.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 201—219.

¹¹⁷ *Anul 1848*, vol. IV, p. 149—150.

¹¹⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 732.

¹¹⁹ Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 38.

¹²⁰ N. Crețulescu, revizor de județe, în urma unei călătorii în districtele Prahova, Dîmbovița și Muscel raporta că țărani au declarat „căci ei niciodată nu vor mai putea suferi jafurile sub care au gemut pînă astăzi și sînt gata a apăra drepturile ce s-au proclamat chiar cu sîngele lor” (*Anul 1848*, vol. IV, p. 169).

¹²¹ „Buletinul ofițial al Prințipatului Țării Românești”, nr. 3, 1848, p. 123.

¹²² Arh. st. Rm. Vîlcea, Pref. jud. Vîlcea, dos. 106/1848, f. 25.

¹²³ Față de numărul înscrișiilor, armele de foc nu erau suficiente. De aceea s-a cerut confecționarea a 500 de lănci pentru care lociștorul șefului gărzii din București cerea să se aloce suma de 6 175 lei (*Anul 1848*, vol. II, p. 107).

¹²⁴ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 96/1848, f. 78.

¹²⁵ *Anul 1848*, vol. II, p. 82.

¹²⁶ *Ibidem*, p. 107.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 293.

¹²⁸ *Ibidem*, p. 436.

¹²⁹ *Ibidem*, p. 45—46.

¹³⁰ Cf. Apostol Stan, *op. cit.*, p. 890.

¹³¹ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 15—16.

¹³² Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, Secția a III-a teritorială, dos. 111/1848, f. 241.

¹³³ *Ibidem*, dos. 118/1848, f. 185.

¹³⁴ *Anul 1848*, vol. IV, p. 221.

¹³⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 669.

- 136 *Ibidem*, vol. II, p. 79.
- 137 *Ibidem*, p. 663.
- 138 Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 36.
- 139 Arh. st. Buc., Minist. de Interne, Div. Adm., dos. 19/1848, f. 6.
- 140 *Ibidem*.
- 141 *Ibidem*, f. 34.
- 142 *Anul 1848*, vol. II, p. 429.
- 143 *Ibidem*, p. 620.
- 144 *Ibidem*, p. 519.
- 145 *Ibidem*, vol. II, p. 86.
- 146 *Ibidem*, vol. I, p. 670.
- 147 *Ibidem*, vol. IV, p. 170.
- 148 Arh. st. Rm. Vâlcea, Magistratul oraşului Rm. Vâlcea, dos. 106/1848, f. 101.
- 149 *Ibidem*, f. 113.
- 150 *Anul 1848*, vol. III, p. 193.
- 151 *Ibidem*, vol. II, p. 302.
- 152 Arh. st. Buc., Minist. de Interne, Div. Adm., dos. 19/1848, f. 288.
- 153 *Anul 1848*, vol. IV, p. 25.
- 154 *Ibidem*, vol. III, p. 87.
- 155 *Ibidem*, vol. II, p. 231.
- 156 Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostăşesc, dos. 96/1848, f. 141, 143, 144.
- 157 *Ibidem*, dos. 10/1848, f. 47.
- 158 Arh. st. Rm. Vâlcea, Pref. jud. Vâlcea și Magistratul oraşului Rm. Vâlcea, dos. 64/1848, f. 140.
- 159 *Anul 1848*, vol. II, p. 55.
- 160 Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 10/1848, t. 4, adresa nr. 3 320 din 22 iunie 1848.
- 161 Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostăşesc, dos. 98/1848, f. 523.
- 162 *Anul 1848*, vol. IV, p. 357.
- 163 Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 217.
- 164 *Anul 1848*, vol. II, p. 138.
- 165 *Ibidem*, p. 12.

- ¹⁶⁶ *Ibidem*.
- ¹⁶⁷ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 170.
- ¹⁶⁸ *Anul 1848*, vol. II, p. 46.
- ¹⁶⁹ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 314.
- ¹⁷⁰ *Anul 1848*, vol. III, p. 607—608 și 615.
- ¹⁷¹ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 381—382.
- ¹⁷² *Anul 1848*, vol. II, p. 153—155.
- ¹⁷³ *Ibidem*, vol. I, p. 651.
- ¹⁷⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 78.
- ¹⁷⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 560.
- ¹⁷⁶ *Ibidem*, vol. III, p. 586.
- ¹⁷⁷ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 171—172.
- ¹⁷⁸ *Anul 1848*, vol. II, p. 663.
- ¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 487.
- ¹⁸⁰ *Ibidem*, vol. III, p. 295, 573 ; Biblioteca Academiei R. S. România, mss. 14 061.
- ¹⁸¹ Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 10.
- ¹⁸² *Anul 1848*, vol. III, p. 298.
- ¹⁸³ Ion Eliade Rădulescu, *Amintire asupra istoriei regenerării române sau evenimentele de la 1848*, București, 1893, p. 212.
- ¹⁸⁴ Arh. st. Rm. Vlcea, Magistratul Țirgului Ocna, dos. 76/1848, f. 5—6.
- ¹⁸⁵ *Anul 1848*, vol. II, p. 544.
- ¹⁸⁶ *Ibidem*, p. 517.
- ¹⁸⁷ *Ibidem*, vol. III, p. 747.
- ¹⁸⁸ *Ibidem*, p. 747—749.
- ¹⁸⁹ *Ibidem*, vol. IV, p. 2.
- ¹⁹⁰ *Ibidem*, p. 211 și 269.
- ¹⁹¹ *Ibidem*, vol. V, p. 659.
- ¹⁹² *Ibidem*, vol. II, p. 533.
- ¹⁹³ Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 7, 9, 61, 69.

¹⁹⁴ Arh. st. Rm. Vâlcea, Subocîrmuirea plășii Oltețul de Jos, dos. 43/1848, f. 36.

¹⁹⁵ Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 5.

¹⁹⁶ Biblioteca Academiei R. S. România, mss. 14 062.

¹⁹⁷ Amănunte despre problema demersurilor și a inițiativelor întreprinse pentru procurarea de armament se găsesc la A. Stan, *Încercări de organizare a unei rezistențe armate în timpul revoluției de la 1848*, în „Studii”, an. XVI, nr. 3 din 1963.

¹⁹⁸ *Anul 1848*, vol. II, p. 614.

¹⁹⁹ *Ibidem*, vol. I, p. 481.

²⁰⁰ „Gazeta de Transilvania”, nr. 43, din 27 mai 1848.

²⁰¹ Cf. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 147—148.

²⁰² „Transilvania” din 1 august 1877.

²⁰³ *Anul 1848*, vol. I, p. 482—484, anexa 74.

²⁰⁴ *Ibidem*, anexa 76.

²⁰⁵ Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 148.

²⁰⁶ *Anul 1848*, vol. II, p. 649.

²⁰⁷ *Ibidem*, p. 369.

²⁰⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 418.

²⁰⁹ Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 186.

²¹⁰ *Ibidem*, f. 31 și 36.

²¹¹ *Ibidem*, f. 72.

²¹² *Ibidem*, f. 70, 58 și 65.

²¹³ *Ibidem*, f. 170.

²¹⁴ *Ibidem*, f. 169.

²¹⁵ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 488.

²¹⁶ Arh. st. Rm. Vâlcea, Pref. jud. Vâlcea, dos. 707/1848, f. 131.

²¹⁷ *Anul 1848*, vol. II, p. 372.

²¹⁸ *Ibidem*, vol. IV, p. 274.

²¹⁹ *Ibidem*, p. 399.

¹ *Anul 1848*, vol. IV, p. 220.

² *Ibidem*, p. 493.

³ *Ibidem*, p. 258.

⁴ *Ibidem*, p. 174.

⁵ Mr. D. Papazoglu, *Catehismul soldatului român sau adevărata descriere a vitejiei luptei a românilor din Dealul Spirii cu oștirea otomană la anul 1848*, sept. 13, București, 1862, p. 21.

⁶ Era răspunsul la scrisoarea pe care Fuad o adresase mitropolitului Neofit în 10/22 septembrie, prin care avertiza că dacă „cei rătăciți de pasiuni vor vrea să încerce a rezista ordinelor sultanului... vor vedea imediat efectele unei drepte represiiuni”. Vezi E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XVIII, p. 81.

⁷ Col. P. Zăgănescu, *Amintire de faptele glorioase săvârșite de pompieri în ziua de 13 septembrie 1848*, București, 1895, mss. în biblioteca Muzeului militar central, inv. 134, f. 2.

⁸ Încă din ziua de 10 septembrie Locotenența Domnească dăduse poruncă pentru scoaterea bateriei de artilerie și a Escadronului 1 de cavalerie din Capitală. A doua zi comandantului cavaleriei, cpt. Gh. Mavrocordat, i se ordona personal de către generalul Chr. Tell să elibereze imediat cazarma „fiindcă o să vie oștirea turcească în București”, ceea ce și execută în cursul aceleiași zile. Vezi *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 25—26 și 540. La ordinul aceluiși general, Chr. Tell, transmis col. R. Golescu în ajunul zilei de 13 septembrie, cazarma infanteriei urma să fie golită după sosirea turcilor și prezentarea „onorurilor dorite”, cum ne informează I. E. Rădulescu, *op. cit.*, p. 228 și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 402.

⁹ Greșit s-a considerat că ar fi fost vorba de batalionul 1 cu subunitățile alcătuitoare — companiile 1, 2, 3, 4 — plus compania 5 din batalionul 2 (informație preluată după maior D. Papazoglu, *Istoria fondării orașului București — capitala Regatului Român*, București, 1891, p. 212) după cum tot atât de neconform realității s-a afirmat că batalionul 2 ar

fi înfrânt pe turci (vezi *Istoria României*, vol. IV, București, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 109 și *Istoria orașului București*, Muzeul de Istorie al orașului București, vol. I, București, 1965, p. 270). Subunitatea din Regimentul 2 infanterie, însărcinată cu prezentarea onorurilor, era într-adevăr de mărimea unui batalion; întrunea însă ostași din toate cele opt companii ale celor două batalioane componente (Arh. st. București, Minist. de război, Depart. ostășesc, dos 106/1848, f. 152—161).

¹⁰ Compania 7, de sub comanda căpitanului Scarlat Lăzureanu, făcea parte din unitățile garnizoanei București de la începutul lunii iulie, când a fost scoasă de la paza punctelor Zimnicea și Islaz și mutată în Capitală (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 19/1848, f. 536). Participarea ei la evenimentele din 13 septembrie este semnalată de către maiorul D. Papazoglu, *op. cit.*, p. 212 și confirmată de un document al Regimentului 1 infanterie din noiembrie 1848, în care se arăta că, „roatele” acestuia s-au „răspîndit” din tabăra lui Gh. Magheru „iar roata a 7-a încă de la 14 (septembrie — n. a.) din București”. (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 11/1848, f. 39.)

¹¹ Numărul precis al acestora a fost de 609, din care 21 de ofițeri, inclusiv colonelul Radu Golescu (vezi mr. D. Papazoglu, *op. cit.*, p. 22—34), 34 de sergenți și 554 de soldați, cu următoarea repartizare a gradelor inferioare pe companii: compania 1 cu 4 sergenți și 77 de soldați; compania 2 cu 3 sergenți și 80 de soldați; compania 3 cu 5 sergenți și 77 de soldați; compania 4 cu 9 sergenți și 90 de soldați; compania 5 cu 7 sergenți și 91 de soldați; compania 6 cu 2 sergenți și 46 de soldați; compania 7 cu 2 sergenți și 37 de soldați; compania 8 cu 2 sergenți și 46 de soldați (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 106/1848, f. 152—161).

¹² Într-un raport privitor la „starea” Regimentului 1 infanterie din apropierea datei desfășurării luptei, compania 7 din batalionul 2 însuma 157 de oameni, din care 5 ofițeri, 13 sergenți și 139 de soldați (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 130/1848, f. 49—50).

¹³ Cu vechime în compania de pompieri din 1845 (vezi *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 132), avansat locotenent la 23 aprilie 1848, este numit comandant al acesteia ouînd după răsturnările petrecute în iulie 1848 (*Anul 1848*, vol. II, p. 26). Înlocuit probabil la comandă de căpitanul I. Racoviceanu, pe data de 25 august 1848, primește gradul de căpitan (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 18/1848, f. 98). La 1 septembrie căpitanul I. Racoviceanu este mutat la Regimentul 1 infanterie (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 120/1848, f. 155), iar căpitanul Pavel Zăgănescu este din nou însărcinat cu conducerea companiei (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 496).

¹⁴ În câteva din ultimele lucrări care abordează și lupta din Dealul Spirei, printre care *Istoria orașului București*, Muzeul de istorie a orașului

București, vol. I, București, 1965, p. 270, se preia în întregime versiunea lui A. Pelimon din *Revoluțiunea română din anul 1848, Mușatoiu*, București, 1868, p. 218—222, după care plecarea pompierilor spre cazarma infanteriei s-ar fi făcut doar la îndemnul și la chemările la luptă ale maselor populare, printr-o acțiune comună, fără a fi existat vreun „ordin special de la Guvern pentru a merge la cazarmă”. Că intervenția populației bucureștene a exercitat o anumită înrîurire este neîndoielnic. O declară într-un fel în memoriul său de la sfârșitul anului 1895 și comandantul pompierilor când scrie: „O mulțime de popor de toate condițiile ne urma de la plecarea noastră din curtea poliției” (col. P. Zăgănescu, *op. cit.*, f. 4). Să nu uităm că în această privință exista un ordin dat din ziua de 12 septembrie de capul armatei, ordin reînnoit la 24 de ore spre asigurarea executării lui, conform căruia compania de pompieri urma a se îndrepta spre cazarma Alexandria la intrarea turcilor în București; în plus când s-a aflat vestea apropierii trupelor otomane, căpitanul P. Zăgănescu a fost chemat de colonelul Radu Golescu „prin într-adins trimis.” (Arh. st. Buc., Înalta Curte Criminală vechească, dos. 161/1848, f. 4—5.) Este adevărat că unele știri ale lui A. Pelimon, neglijate pînă acum, sînt confirmate de documentele editate recent. Altele, și nu puține, rămîn totuși — total sau parțial — rodul imaginației autorului. Deoarece în multe dintre acestea A. Pelimon se așază pe o platformă înaintată, există tentația de a le accepta fără o confruntare judicioasă și cu alte mărturii.

¹⁶ „Dreptatea”, an. II, nr. 72, 1896, p. 2. Tot 165 de oameni indică și colonelul P. Zăgănescu, *op. cit.*, f. 8. Deci nu toți pompierii au fost luați în Dealul Spirei. Efectivul companiei după „catastife” era de 7 ofițeri, 22 de sergenți și 224 de soldați, din care se aflau prezenți în unitate la acea dată 7 ofițeri, 21 de sergenți și 204 soldați. (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 132/1848, f. 29—30.) Cei cinci ofițeri prezenți în Dealul Spirei au fost căpitanul P. Zăgănescu, locotenentul N. Dănescu și sublocotenentii Pandelescu Stărotescu, Dincă Bălșan și Vasile Fochianu sau Fochiescu.

¹⁶ Colonel P. Zăgănescu, *op. cit.*, f. 3.

¹⁷ Cam 1/3 din cei 3 000 de ostași ai garnizoanei Bucureștiului au fost opriți în Capitală (M. A. Melik, *L'orient devant l'occident*, Paris, 1856, p. 48).

¹⁸ I. G. Bibicescu, *1848 în România*, București, 1898, p. 121. La o concluzie similară ajunsese cu mult înainte și A. Ubcini (*Anul 1848*, vol. V, p. 808), iar generalul I. Anastasiu, mult mai târziu, va scrie: „guvernul spre a evita unirea trupelor românești cu poporul scoate din oraș cavaleria — două escadroane — și bateria de artilerie, trimițîndu-le în lagărul lui Traian...” (gen. I. Anastasiu, *Oastea română de-a lungul veacurilor*, București, 1933, p. 708—709.)

¹⁹ Mr. D. Papazoglu, *op. cit.*, p. 23.

²⁰ A. Ubcini, *Memoire justificatif de la révolution roumaine du 11 (23) Juin 1848*, Paris, 1849, p. 25; cf. și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 401.

²¹ Despre poziția fermă și plină de demnitate a colonelului R. Golescu amintește și căpitanul I. Deivos în declarația sa despre întâmplările de la 13 septembrie (*Anul 1848*, vol. IV, p. 375). Consulul Franței la București, Hôroy o remarcă și el (*Anul 1848*, vol. IV, p. 353).

²² Varianta acreditată în ultima vreme pornește de la relatarea maiorului D. Papazoglu din 1862, reluată ad litteram în scrisorile anilor următori. Cu mici schimbări de detaliu o surprindem în istoricul batalionului de pompieri, publicat în *Anuarul armatei române*, București, 1870, p. 76 și în cel din anul 1871, p. 82—83. Confirmată și redată în rezumat de colonelul Lăcusteanu (*Amintirile colonelului Lăcusteanu*, ed. cit., p. 168), este reluată de generalul I. Anastasiu (*op. cit.*, p. 710). Mai recent a fost reepusă în actualitate de articolul lui M. Ionescu, *Episoade din anii 1848—1849. Insemnări despre Dincă Bălșan*, în „Studii”, t. 18, nr. 5, 1965, p. 1081. Despre ce este vorba în esență? Un ofițer turc, în învălmășeala iscată în primele momente ale înfîlțirii unităților otomane cu pompierii, a lovit cu sabia pe sublocotenentul Dincă Bălșan. Acesta a răspuns cu focuri de armă. Unul din gloanțe l-a lovit mortal pe ofițerul care-l bruscase.

²³ Col. P. Zăgănescu, *op. cit.*, f. 5. Trebuie să fi fost unul din drapelele despre care I. E. Rădulescu spunea: „Din cele două stindarde sfințite cu aghiasmă unul a fost luat de Eliade și celălalt de generalul Tell. Cel dintâi vorbea poporului și-i încredințea stindardul său, celălalt vorbea soldaților și le încredințea pe al său”. (I. E. Rădulescu, *op. cit.*, p. 3).

²⁴ *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, ed. cit., p. 168—169. Col. Lăcusteanu notează: „Apoi Golescu, văzînd că pompierii au început focurile, a comandat și dînsul regimentului foc la rîndu-i”.

²⁵ *Anul 1848*, vol. IV, p. 498.

²⁶ Arh. st. Buc., Înalta Curte criminalicească, dos. 149/1849, f. 11. În plîngerea căpitanului N. Greceanu (fostul maior din vremea revoluției) înaintată Înaltei curți, la procesul ce i s-a intentat după lupta de la 13 septembrie, acesta mărturisește că soldații „au tras fără comandă, precum se cunoștea chiar din chipul regulatei sloboziri”. O va recunoaște și Omer pașa în depoziția depusă la același proces. (Arh. st. Buc., Înalta Curte criminalicească, dos. 149/1849, f. 9). Dacă ambele pot trezi rezerve, declarația căpitanului I. Deivos, care spune că soldații de sub comanda lui Papazoglu deschiseseră focul „fără să mai aștepte comanda”, este edificatoare (*Anul 1848*, vol. IV, p. 376).

²⁷ Efectivul exact — dacă nu am admite fluctuații de ultim moment survenite în rîndurile companiei 7 din Regimentul 1 infanterie — ar fi de 931 de oameni din care 766 de infanteriști.

²⁸ Cele mai multe informații indică acest efectiv: cf. col. P. Zăgănescu, *op. cit.*, f. 1; I. E. Rădulescu, *Scrisori din exil*, cu note de N. B. Lăcusteanu, București, 1891, p. 644; C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 401; N. B. Lăcusteanu, *Amintiri din trecut*, București, 1896, p. 37; *Anul 1848*,

vol. IV, p. 443 și vol. V, p. 292. Unii, îngroșându-le, le-au amplificat la 9 000 de oameni (mr. D. Papazoglu, *op. cit.*, p. 27) ; alții le-au împins mai departe, pînă la 12 000 de ostași. (I. Niculescu, *Luptele pompierilor din Dealul Spirei la 1848*)..., București, 1902, p. 6.

²⁸ bis. I. Niculescu, *op. cit.*, p. 8 ; vezi și C. Căzănișteanu, *Date noi cu privire la lupta din Dealul Spirei de la 13 Septembrie 1848*, în „Studii”, nr. 1/1967, p. 75 și 80.

²⁹ M. A. Melik, *op. cit.*, p. 49.

³⁰ Vezi I. Niculescu, *op. cit.*, p. 9 și I. G. Bibicescu, *op. cit.*, p. 124.

³¹ Col. P. Zăgănescu, *op. cit.*, f. 8. La fel I. Maiorescu în scrisoarea către A. G. Golescu. (*Anul 1848*, vol. V, p. 154).

³² Mr. D. Papazoglu, *op. cit.*, p. 34. Același, în *Istoria fondării orașului București, capitala Regatului român*, București, 1891, p. 69, mărește pierderile turcești la 367 de oameni.

³³ Mecetul (cimitirul) turcesc se afla în mahalaua Popa Soare. În anul 1874 este desființat pentru a lăsa loc unui teren „de preumblare”. Cf. Fl. Georgescu, *Marele plan al orașului București ridicat de maiorul Borroczyn între 1844—1846*, în *Materiale de istorie și muzeografie*, Muzeul de istorie a orașului București, vol. I, București, 1964, p. 71.

³⁴ Mr. D. Papazoglu, *op. cit.*, p. 210 (50 de morți din care 48 de soldați și doi ofițeri) ; *Anuarul armatei române*, București, 1870, p. 76 (49 de morți, din care 47 de soldați și doi ofițeri) ; I. E. Rădulescu, *Scrisori din exil cu note de N. B. Lăcusteanu*, București, 1891, p. 120 (60 de morți) ; col. P. Zăgănescu, *op. cit.*, f. 8 (aproximează 60—70 de morți) ; I. Niculescu, *op. cit.*, p. 9. (47 de morți, din care 45 de soldați și doi ofițeri).

³⁵ Biserica Farmazon, ctitorie a fraților Vasile și Chiriac Farmazon, construită în 1838 (cf. C. Alexandrescu, *Dicționar geografic al județului Ilfov*, București, 1892, p. 61), se găsea așezată vizavi de cazarma cavaleriei de la Sf. Gheorghe de pe Calea Podului de pămînt (cf. Fl. Georgescu, *op. cit.*, p. 80). El ne furnizează și amănuntul că pentru oînstirea memoriei oelor căzuți la 13 septembrie 1848 s-a înălțat în anii următori, din inițiativă privată, un monument de piatră, cu inscripție, situat în vecinătatea mormintelor eroilor. Indiferența a mers pînă acolo, încît în 1895 dispăru-seră nu numai modestul semn de prețuire, dar și lăcașurile lor de veci, acoperite de casa și acareturile preotului de atunci al bisericii Farmazonilor. (colonelul P. Zăgănescu, *op. cit.*, f. 8.)

³⁶ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 108/1848, f. 79. La data de 15 septembrie sînt internați în Spitalul oștirii 5 soldați din Compania de pompieri „aduși răniți fără forme”. La 16 septembrie

din cei 26 de bolnavi ai spitalului pleacă 21, „ieșiți cu revolta” și rămân doar 5, bineînțeles aceia aduși la 13 septembrie, care fiind foarte grav răniți nu-l pot părăsi. Ei sînt de altfel transferați la 22 septembrie la Spitalul Brîncovenesc. S-ar putea deci crede că numărul răniților a fost redus. Adevărul este că numai cei care au fost loviți foarte grav, de nu s-au mai putut ridica sau nu au putut fi ajutați de populație, au nimerit în spital. Majoritatea răniților, din care unii cu plăgi serioase, speriați de urmări, au preferat, cu suferințe și riscuri deosebite, să ajungă în mijlocul familiilor lor. Luni de zile după luptă administrațiile locale depistau cazuri de ostași răniți la 13 septembrie în București și raportau de starea lor. La 1 noiembrie subocîrmuirea plășii Dumbrava scria ocîrmuirii județului Dolj căi nu-l poate înainta pe „Ioan sin Dumitrul Purcarul fostu în roata de pompieri în București... că dînsu să află lovit din bătălia săvîrșită în București... aflîndu-să zăcînd la părinți” (Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 1/1848, f. 780). Cauze asemănătoare împiedică administrația județului Vîlcea să-i trimită la unitate pe soldatul Constantin sin Radu Craioveanu care „încă de cînd era la cazarmă în București cu prilejul dezarmărilor, au trecut călăreții pã dînsul” și pe soldatul Tache sin Gheorghe Stîrcea, rănit la piciorul drept în timpul luptei de la București cu armata turcă, amîndoi din Regimentul 2 infanterie (Arh. st. Rm. Vîlcea, Pref. jud. Vîlcea, dos. 667/1848, f. 153 și 110). Subocîrmuirea plășii Horezu era în imposibilitate de a-l găsi pe soldatul Anghel Andrei Bănică, din satul Slătioara, deoarece decedase în toamna lui 1848, în „urma lovirii urmată cu turcii în București” (Arh. st. Rm. Vîlcea, Pref. jud. Vîlcea, dos. 761/1849, f. 17).

³⁷ *Anul 1848*, vol. IV, p. 341. Comandantul pompierilor povestește că „unii din acei soldați erau mai îndărătnici, zicîndu-mi că nu lasă armele și că trebuie să ne batem cu turcii”. Vezi col. P. Zăgănescu, *op. cit.*, f. 5.

³⁸ Compania de pompieri rămăsese în a doua jumătate a lunii septembrie cu cîțiva oameni, respectiv 3 ofițeri, 10 sergenți și 36 de soldați, avînd „îlipsă pînă la complet” nu mai puțin de 233 „cinuri de jos” și 4 ofițeri, toți „răspîndiți de la 13 septembrie” (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 108/1848, f. 74). După suita de evenimente care a dus la înăbușirea revoluției, din subunitățile Regimentului 2 infanterie canțonate în București, Brăila sau Telega, s-au împrăștiat 939 de soldați, 32 de sergenți și unii ofițeri printre care colonelul Radu Golescu și căpitanul II. Deivos. Din București s-au „răspîndit” 613 soldați și 37 de sergenți, la ostașii participanți la luptă adăugîndu-se cei detașați pentru deservirea spitalului, brutăriei armatei etc. Din Brăila 181 de soldați și 10 sergenți, iar de la Telega 81 de soldați și 5 sergenți (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 106/1848, f. 152—165).

³⁹ Ministerul de interne și Ministerul de război, cu sprijinul organelor județene, au depus eforturi susținute pentru strîngerea și trimiterea la unități a soldaților împrăștiati. Neprezentarea militarilor la chemările repetate de a reveni la unități poate fi interpretată ca una din formele de protest față de reinstaurarea vechilor rînduiri și față de ocupația străină. Operația

adunării va decurge de aceea extrem de greu. În Compania de pompieri, de pildă, în octombrie 1848 înregistrăm întoarcerea a 77 de soldați din cei 233 răspânziți (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 108/1848, f. 96—97). Luna următoare mai revin 63 de soldați și 16 sergenți (ibidem, f. 119—120) și în decembrie doar 11 soldați (ibidem, f. 135). Pentru reorganizarea companiei efectivele acestea se vor completa prin mutarea unor militari din alte unități. Compania 7 din Regimentul 1 infanterie vărsa „roții de pompieri“, în noiembrie 1848, douăzeci de soldați (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 101/1848, f. 166). Procedeu s-a repetat pînă la definitivă acoperire a nevoilor. Regimentul 2 infanterie reîncazarma în luna octombrie 1848 26 de sergenți și 327 de soldați dintre aceia „întorși la polc din cei răspânziți în urma împrejurărilor de la 13 septembrie“ (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 106/1848, f. 201—207). În noiembrie 1848 se reîntorc 21 de sergenți și 354 de soldați (ibidem, f. 239—245), pentru ca în ultima lună a anului 1848 să revină 3 sergenți și 97 de soldați (ibidem, f. 270).

⁴⁰ Col. P. Zăgănescu, *op. cit.*, f. 2—3. Într-o primă deplasare la Agie la ora 22 I. Brătianu dăduse indicații comandantului Companiei de pompieri ca toți ostașii să aibă armele încărcate pentru că de vor „intra turcii ca vrăjmași să le dăm o lecțiune“. Descumpănită de propriile-i măsuri, dezvăluindu-și slăbiciunile și dezorientarea ce-o stăpîneau, Locotenența Domnească anulează ordinul peste cîteva ceasuri numai, prin același I. Brătianu.

⁴¹ O declară la procesul căpitanului P. Zăgănescu sergenții și soldații interogați: „puștile s-au umplut din porunca D-lui Zăgănescu duminică seara“ (Arh. st. Buc., Înalta Curte criminalicească, dos. 161/1848, f. 7).

⁴² Ca urmare a acțiunilor politice organizate printre unitățile din Capitală, acestea, cu unele excepții neconcludente, au constituit un reazem statornic al revoluției. Peste nivelul celorlalte unități s-a ridicat Compania de pompieri, a cărei comportare din clipele de cumpănă ale zilelor de 11, 19 și 30 iunie a determinat Guvernul provizoriu să emită decrete speciale de mulțumire și să-i înmîneze, cum s-a arătat, unul din cele două drapele date la Celei în 9 iunie 1848. Nu trebuie să surprindă aceasta, deoarece o serie de factori au facilitat radicalizarea cadrelor companiei. La loc de seamă se situează activitatea întreținută de doi ofițeri — căpitanul I. Deivos și sublocotenentul Dincă Bălșan (Constantin Bărcășanu) — ambii adepți ai revoluției. Despre sinuoasa lor carieră — pentru Dincă Bălșan cu deosebire — date interesante, revelatoare se găsesc în lucrarea lui M. Ionescu, *op. cit.*, p. 1 075—1 089. Pentru că nu are rost să mai reluăm cele cunoscute, ne vom rezuma a semna pentru fiecare dintre ei cîte un aspect inedit.

Astfel, după scurgerea multor ani de la înăbușirea revoluției îl găsim pe căpitanul I. Deivos într-o postură care dovedește că rămăsese același neclintit iubitor de țară și luptător devotat pentru înfăptuirea idealurilor naționale. În 1877, nemaiputînd fi primit din cauza vîrstei în armata activă, ține să-și aducă contribuția ca ofițer în cadrele de milițieni ale

batalionului Argeș, din Divizia 1 teritorială (*Anuarul armatei române*, București, iunie, 1877, p. 419), unde fusese încadrat de la 6 iunie 1877 (*ibidem*, p. 459). Despre Dincă Bălșan, ajuns locotenent-colonel în retragere, cuprins și el în corpul ofițerilor milițieni pe anul 1877 (*Anuarul armatei române*, București, 1 iulie, 1877, p. 455), nu știm dacă a fost încadrat în vreo unitate anume. Il aflăm cu un an mai devreme în conducerea gărzilor orășenești în calitate de ajutor al comandantului de batalion de pe lângă Divizia 1 teritorială (*Anuarul armatei române*, București, 15 februarie 1876, p. 393).

⁴³ A. Pelimon recunoaște că în „toiul luptei... au fost numai câțiva vânători dintre voluntarii de afară și câțiva străini cei ce veniseră armați, cu sinețe, cu două țeve, de a susține lupta, despre partea orașului” (A. Pelimon, *op. cit.*, p. 228).

¹ Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 112.

² Arh. st. Rm. Vlcea, Subocîrmuirea plășii Oltețul de Jos, dos. 43/1848, f. 43.

³ Ibidem, f. 346.

⁴ Toți vor fi prinși la înăbușirea revoluției — după o luptă disperată — de o ceată de cazaci asistată de tistul de dorobanți și de subcîrmuitorul local. Ulterior Dumitrie Periețeanu va fi acuzat că primea „acasă șaică de oameni înarmați, fără căpătii, de polonezi...” *Vezi Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 35.

⁵ Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 126.

⁶ Numărul exact al armelor adunate este de 388, din care 135 din plasa Amaradia, 125 din plasa Dumbrava, 100 din plasa Jiului de Jos și 28 din plasa Cîmpului (vezi Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 122 ; 131—132 ; 163—164 ; 148—149).

⁷ În tabără s-au abandonat, printre altele, „cinci butoaie cu iarbă de pușcă”, trimise apoi la Craiova (Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 16/1848, partea a II-a, f. 264) ; Arh. st. Rm. Vlcea, Pref. jud. Vlcea, dos. 707/1848, f. 118. După ce turcii ridicaseră armele rămase s-au mai găsit încă șapte puști, pe care Ion Mareș, îngrijitorul moșiei Traian, le-a înaintat subocîrmuirii plășii Ocolului, care la rîndul ei le-a predat administrației județului Vlcea.

⁸ *Anul 1848*, vol. III, p. 11.

⁹ C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 366.

¹⁰ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 19/1848, f. 475.

¹¹ *Anul 1848*, vol. II, p. 238—239.

¹² *Anul 1848*, vol. IV, p. 214.

¹³ Arh. st. Rm. Vlcea, Pref. jud. Vlcea, dos. 678/1848, f. 85.

¹⁴ Ibidem, f. 93.

¹⁵ *Anul 1848*, vol. IV, p. 423.

¹⁶ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 312.

¹⁷ *Anul 1848*, vol. V, p. 27.

¹⁸ I. E. Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele de la 1848*, București, 1893, p. 212.

¹⁹ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 25.

²⁰ *Ibidem*, p. 25—26, 556. Deci cele două unități nu fuseseră îndrumate spre Râmnic, cum s-a afirmat, unde, de altfel, au și ajuns, ci la Pitești, cum glăsuiește fără nici un fel de echivoc ordinul ministrului de război, generalul Christian Tell. Trebuie să fi existat totuși un consimțământ tacit din partea ministrului de război în această privință. Însă și din mărturiile unor ofițeri din cavalerie și artilerie, depuse în fața comisiei de cercetare a participanților la revoluție, reiese limpede că ei primiseră ordin să se deplaseze numai pînă la acest oraș. Mai mult, somați pe drum de trimișii căimăcămiei de a se înapoia cu soldații de sub comandă, ei își vor continua neabătuți marșul pînă în tabăra din Cîmpul lui Traian.

Vor justifica după aceea cutezanța lor argumentînd că nu puteau da curs decît ordinelor „Dejurstvii” căreia îi erau subordonați și nici nu știau nimic despre schimbările survenite în urma plecării lor.

²¹ I. G. Bibicescu, *op. cit.*, p. 121.

²² General Ion Anastasiu, *op. cit.*, p. 708—709.

²³ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 11/1848, f. 39.

²⁴ S-ar putea ca această subunitate să fi fost prezentă la Rm. Vlcea. La 16 septembrie locotenentul Scarlat Lăzureanu, comandantul ei, primea din partea regimentului o sută de galbeni, din care jumătate în „socoteala lefii” ostașilor, iar ceilalți 50 de galbeni „pentru îndestularea cinurilor de jos pînă la drum, de mîini 14 septembrie”. De unde, concluzia că banii le-au fost trimiși pentru a se grupa alături de celelalte companii ale regimentului la Rm. Vlcea (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 11/1848, f. 30).

²⁵ *Anul 1848*, vol. IV, p. 491 ; cf. și S. Albini, *1848 în Principatele Române*, București, 1910, p. 141.

²⁶ Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 11/1848, f. 31 și 40.

²⁷ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 491 și 73.

²⁸ Cf. Matei Ionescu, *op. cit.*, p. 1 082.

²⁹ Într-un raport către șeful armatei, comandantul șalupei 3 informa la 19 noiembrie 1848 despre „împrejurarea luării soldaților de la această comandă” de către compania 3 „de au mărșăluit în tabăra Magherului”, de unde „nu s-au mai întors nici pînă acum” (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 100/1848, f. 571).

³⁰ Căimăcămia a căutat să smulgă unitățile de sub influența avîntului revoluționar general și să le mențină sub autoritatea ei. Pentru a împiedica fraternizarea și deplasarea trupelor regulate spre Rîureni o serie de comandanți sînt schimbați. La 20 septembrie căpitanul Racotă I, cunoscut pentru vederile lui înaintate, era înlocuit de la comanda Divizionului 3 cu locotenentul Păucescu II. Noul șef trebuia să introducă „cea mai activă disciplină și bună rînduială între toate gradurile“, să le insuflă „acel duh de liniște“ și cea „mai neclintită credință și supunere către stăpînire“ (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 656). Nu peste tot căimăcămia a izbutit să rețină unitățile, iar cele în care elementul revoluționar a fost preponderent s-au îndreptat spre tabără fără ezitare.

³¹ Arh. st. Rm. Vîlcea, Subocîrmuirea plășii Oltețul de Jos, dos. 46/1848, f. 204—244.

³² Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 107, 152, 195 și 206.

³³ Ibidem, f. 147, 151, 167, 168, 185, 186, 193, 195, 221.

³⁴ Ibidem, f. 125, 129 și 130.

³⁵ *Anul 1848*, vol. V, p. 491.

³⁶ *Ibidem*, vol. IV, p. 246.

³⁷ A. Stan, *op. cit.*, p. 635—637.

³⁸ Gh. Smărăndache, *op. cit.*, p. 55.

³⁹ *Anul 1848*, vol. IV, p. 426—427.

⁴⁰ Biblioteca Academiei R. S. România, mss. S. 24 (1) LXIV.

⁴¹ N. Bălcescu, *Opere, IV, Corespondență*, Edit. Academiei R.P.R., Buc., 1964, p. 89.

⁴² *Anul 1848*, vol. IV, p. 214.

⁴³ *Ibidem*, p. 258.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 355.

⁴⁵ Elias Regnault, *Histoire politique et sociale des Principautés Danubiennes*, Paris, 1855, p. 470.

⁴⁶ Căpitanul Arion, comandantul punctului Zimnicea, și căpitanul Racotă I. arătau că „neîncetat curieri din partea constituanților ne invită a ne uni cu dinșii, cum și o altă ștafetă sosi la subocîrmuirea de aici de a trimite dorobanți întru ajutorul lor“ (Arh. st. Buc., Minist. de război, Depart. ostășesc, dos. 98/1848, f. 655).

⁴⁷ *Anul 1848*, vol. IV, p. 387.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 426 ; Elias Regnault, *op. cit.*, p. 471.

⁴⁹ *Anul 1848*, vol. IV, p. 540—541 ; vol. V, p. 267.

⁵⁰ *Ibidem*, vol. IV, p. 538.

⁵¹ Gh. Georgescu-Buzău, *N. Bălcescu*, E.S.P.L.P., 1956, p. 188—189.

⁵² I. Eliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 250.

⁵³ G. Fotino, *Din vremea renașterii naționale a Țării Românești. Bonierii Golești*, vol. II, București, 1939, p. 295.

⁵⁴ I. Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, București, 1889, p. 52, 21.3 ; G. Fotino, *op. cit.*, vol. II, p. 294.

⁵⁵ I. Ghica, *op. cit.*, p. 36, 62.

⁵⁶ *Anul 1848*, vol. II, p. 616.

⁵⁷ *Ibidem*, vol. V, p. 659.

⁵⁸ *Ibidem*, vol. IV, p. 577.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 584.

⁶⁰ Printre cei pentru care generalul Magheru cerea administratorului de: Vilcea pașapoarte, ca să treacă în Transilvania o dată cu el, se numără următorii ofițeri : colonelul N. Pleșoianu, maiorul Gr. Mavrocordat, căpitainii Alex. Christofi, Gr. Lăzureanu, Gh. Zalic, Gr. Serghie și sublocotenanții Gh. Andreescu, C. Racovișă, Nicolae Zătreanu, Gh. Magheru, Nișă Mlăgheru, C. Bălșan (*Anul 1848*, vol. IV, p. 574).

¹ Referiri asupra acțiunilor de rezistență ale maselor față de căimăcâmie se găsesc într-o serie de lucrări publicate, dintre care amintim : Cornelia C. Bodea, *Figuri puțin cunoscute din revoluția de la 1848*, în „Studii”, nr. 2/1960 ; Ileana Petrescu, *Sprijinirea revoluției de la 1848 de masele populare din județul Dolj*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1964 ; Ioana Cristache Panait, *Unele probleme privind situația din București după 13 septembrie 1848*, în „Studii”, nr. 4/1963 ; A. Stan, *Incercări de organizare a unei rezistențe armate în timpul revoluției muntene de la 1848*, în „Studii”, nr. 3/1963 și *Aspecte ale mișcării țărănești în timpul revoluției de la 1848 în Țara Românească*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. II, Buc., 1960 ; N. Simache și I. Burtoiu, *Aspecte din timpul revoluției din 1848 în regiunea Ploiești*, în „Studii și articole de istorie”, vol. IV, Buc., 1962 ; C. Speri, *Reprimarea activității revoluționare după 13 septembrie 1848 în județele Argeș și Vlașca (septembrie 1848 — septembrie 1849)*, în „Studii”, nr. 5/1959 ; S. Albin, *1848 în Principatele Române*, Buc., 1910.

² *Anul 1848*, vol. IV, p. 451, 472—473, 512 ; vol. V., p. 127—128, 205—206, 227—228 ; Arh. st. Rm. Vâlcea, Subocîrmuirea Oltețul de Jos, dos. 46/1848, f. 263—264.

³ *Anul 1848*, vol. IV, p. 455 ; vol. V, p. 289.

⁴ Arh. st. Rm. Vâlcea, Subocîrmuirea Oltețul de Jos, dos. 46/1848, f. 55 ; Pref. Jud. Vâlcea, dos. 667/1848, f. 97—98.

⁵ *Anul 1848*, vol. IV, p. 588, Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 234 și Arh. st. Rm. Vâlcea, Subocîrmuirea Oltețul de Jos, dos. 49/1848, adresa nr. 7 435 din 3 octombrie 1848.

⁶ Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 1/1848, f. 633, 646, 647.

⁷ Arh. st. Craiova, Pref. jud. Dolj, dos. 77/1848, f. 331 ; ibidem, dos. 1/1848, f. 741, 769.

⁸ Arh. st. Buc., Minist. de război, Regimentul 1 infanterie, dos. 3/1848, f. 125, 127—128, 135—136 ; Arh. st. Craiova, Pref. Jud. Dolj, dos. 1/1848, f. 649, 652, 738, 776 ; Arh. st. Rm. Vâlcea, Pref. jud. Vâlcea, dos. 667/1848, f. 2, 3, 4—5, 73, 120, 146.

⁹ Arh. st. Buc., Minist. de război, Regimentul 1 infanterie, docs. 18/1848, f. 122, 113.

¹⁰ Arh. st. Rm. Vâlcea, Pref. jud. Vâlcea, dos. 678/1848, f. 333.

¹¹ Arh. st. Rm. Vâlcea, Subcomandă Oltețul de Jos, dos. 46/1848, f. 215.

¹² N. Bălcescu, *Opere*, E.S.P.L.A., 1952, 183—184.

¹³ Fr. Engels, *Introducere la K. Marx, Luptele de clasă în Franța, (1848—1850)*, E.S.P.L.P., București, 1957, p. 7.

¹⁴ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București 1961, p. 522.

¹⁵ *Istoria României*, vol. IV, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 241.

¹⁶ G. Fotino, *op. cit.*, vol. IV, p. 55.

¹⁷ *Biografia domnului Al. Christofi*, Craiova, 1898, p. 26.

CUPRINS

Capitolul 1

Situația Țării Românești în ajunul revoluției din 1848	5
1. Situația economică, socială și politică (<i>colonel M. Cucu și E. Popescu</i>)	5
2. Armata Țării Românești în ajunul revoluției (<i>colonel M. Cucu și E. Popescu</i>)	9
3. Organizarea luptei revoluționare. Planul politico-militar (<i>E. Popescu</i>)	15

Capitolul 2

Izbucnirea revoluției și instaurarea Guvernului provizoriu (<i>C. Căzănișteanu și E. Popescu</i>)	25
---	----

Capitolul 3

Activitatea Guvernului provizoriu pentru crearea și organizarea armatei revoluționare	45
1. Transformarea și întărirea armatei permanente (<i>C. Căzănișteanu</i>)	45
2. Crearea și rolul gărzii naționale (<i>C. Căzănișteanu</i>)	56
3. Crearea și rolul oștirii nepermanente (<i>C. Căzănișteanu și E. Popescu</i>)	85

Capitolul 4

Lupta din Dealul Spirei — 13 septembrie 1848 (<i>C. Căzănișteanu</i>)	99
---	----

Capitolul 5

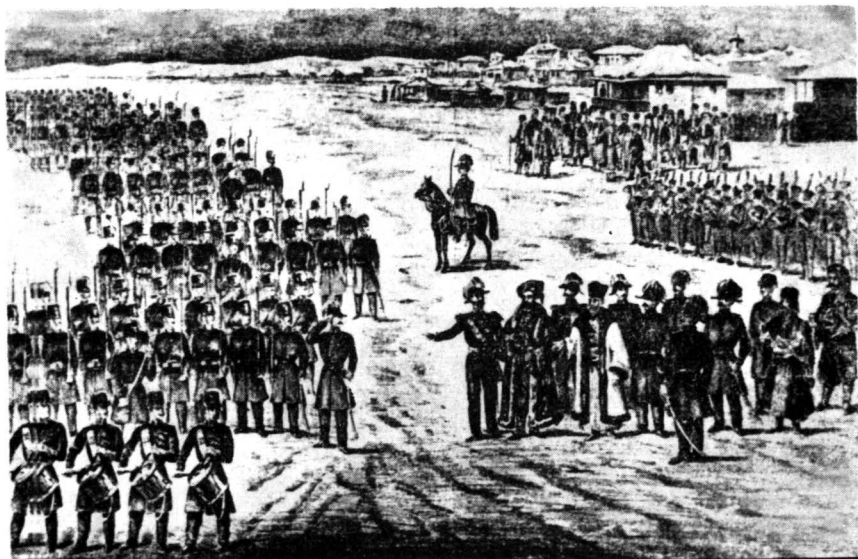
Tabăra de la Rîureni — ultima încercare de apărare a revoluției de la 1848 în Țara Românească (<i>C. Căzănișteanu și E. Popescu</i>)	110
Încheiere (<i>C. Căzănișteanu, colonel M. Cucu și E. Popescu</i>)	123
Anexe	133
Note	139

Redactor responsabil :
Col. (rez.) T. MUTAȘCU
Tehnoredactor : D. ANDREI

*Dat la cules 22.04.1968. Bun de tipar
10.05.1968. Apărut 1968. Hritie offset B
de 80 g/m². Format 84×108/32. Coli edi-
toriale 1093. Coli de tipar 5¹/₂+1 planșă.
B. 175. C.Z. pentru bibliotecile mari și
mici 9(498)311.*

Tiparul executat sub comanda nr. 1507 la
Întreprinderea poligrafică „13 Decembrie
1918”, Str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97,
București, Republica Socialistă România.

Prima defilare a oștirii românești, numită straja pământenească, la 1830,
stampa de D. Papazoglu (Cab. stampe al Bibl. Acad. R. S. România).
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

Unități ale armatei pămîntene defilînd în pas alergător,

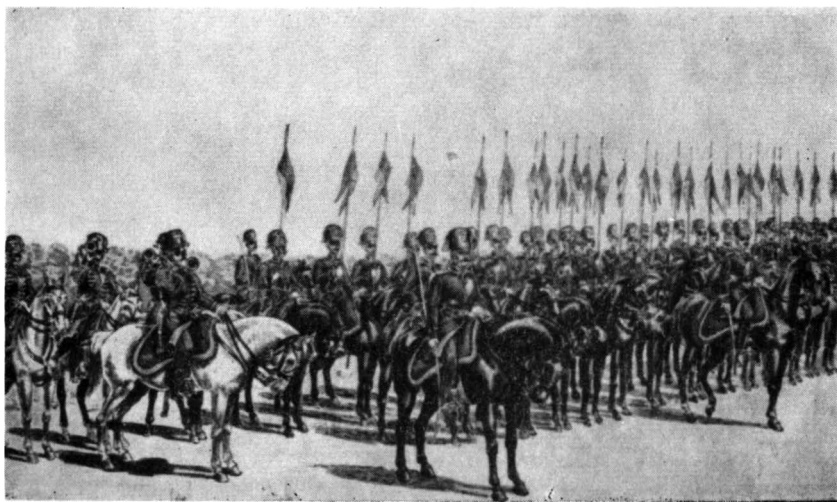
București, 16 iulie 1837,

litografie de Raffet

(Albumul „Voyage dans la Russie meridionale et la Crimée par la Hongrie, la Valachie et la Moldavie“, executat sub direcția lui Demido după desene de Raffet, Paris, 1837).

Dorobanț valah de județ,
litografie de M. Bouquet.

Unități de infanterie și cavalerie din Țara Românească în perioada
premergătoare revoluției
(Albumul „Uniformele armatei române 1830—1930”, Buc. 1930).
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

ПЪТЕРА АРМАТЪ

III

АРТА МЛТАРЪ

ЖНТЕМЕИЕРА ПРИНЦИПАТЪ.ІІІ ВАЛАХІІ

ПЪНЪ АКУМ

Н. ВЪЛЧЕСКЪ.

Недъ на мѣстъ немъ Готълескъ пѣкъ азъ фотъ драгого
Алъ нѣмълескъ доръ. Пѣмълескъ мѣкъ азъ фотъ азъ дѣл
мѣкъ азъ на азъ мѣкъ азъ дѣмълескъ азъ мѣкъ азъ
азъ азъ фотъ мѣкъ азъ мѣкъ азъ азъ азъ азъ азъ
мѣкъ.

Paide Tricouana (1707.)

Iași.

La Cantora Fotiei Săreți

1844.

Coperta lucrării lui N. Bălcescu
„Puterea armată și arta militară
de la întemeierea Principatului Valahiei
pînă acum“, editată la Iași în 1844
(Bibl. Acad. R. S. România).

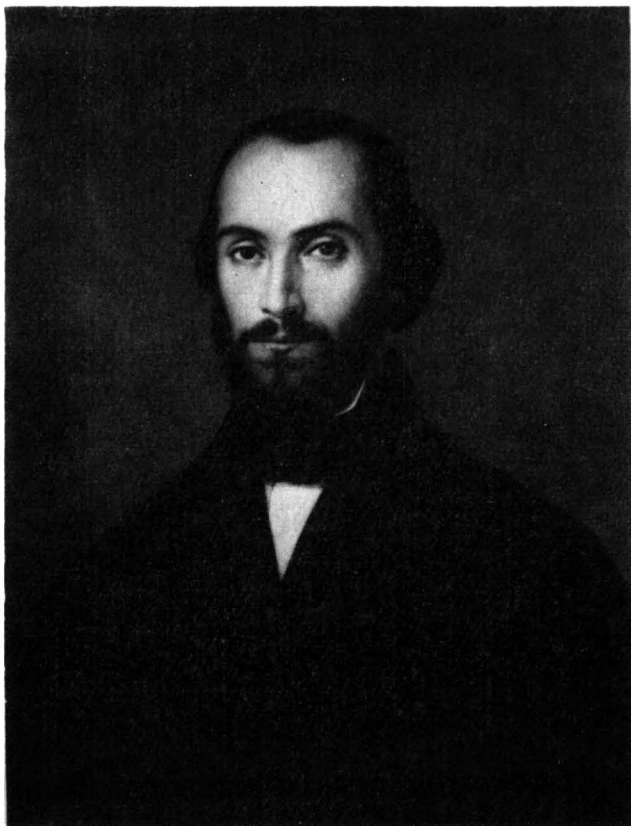
România revoluționară,
pictură alegorică de C. D. Rosenthal
(Muzeul de artă al R. S. România.)

Grup de revoluționari români manifestând la București,
acuarelă de Kostake Petrescu
(*Cab. stampe al Bibl. Acad. R. S. România*).

Primul guvern provizoriu constituit la Islaz, în care se aflau și doi militari : maiorul Christian Tell și căpitanul Nicolae Pleșoianu
 (Cab. stampe al Bibl. Acad. R. S. România).

Nicolae Bălcescu,
pictură de Gh. Tattarescu
(Muzeul de artă al R. S. România).

Generalul
Gheorghe
Maigheru,
litoografie
contemporană
de Matheescu
(Cab. stampe
al Bibl. Acad.
R. S. România).

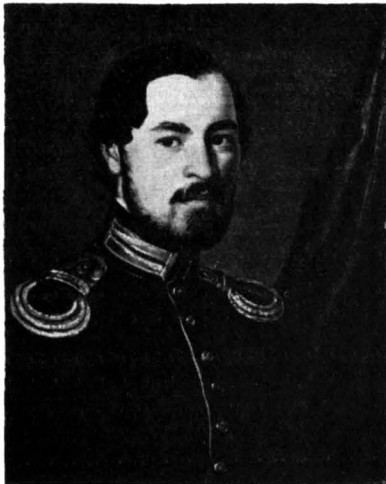

Generalul Christian Tell,
ministru de război în timpul
guvernării revoluționare de la 1848
din Țara Românească
(Cab. stampe al Bibl. Acad.
R. S. România).

Colonelul Nicolae Pleșoianu
(*Cab. stampe al Bibl. Acad.
R. S. România*).

Niță Magheru,
pictură de Barbu Ișcovescu
(*Muzeul de artă al R. S,
România*).

Căpitanul Pavel Zăgănescu,
comandantul companiei de
pompieri în timpul luptelor
din Dealul Spirei
(Cab. stampe al Bibl. Acad.
R.S. România).

Lupta din Dealul Spirei de
la 13 septembrie 1848,
litografie de D. A. Papazoglu
după un desen de C. Danielis
(Cab. stampe al Bibl. Acad.
R.S. România).

Luptele eroice din Dealul Spirei de la 13 septembrie 1848, duse de ostașii români împotriva trupelor turcești venite să înăbușe revoluția din Țara Românească, desen (Muzeul militar central).

Coperta lucrării maiorului D. Papazoglu „Viteaza luptă a oastei române cu coloana de invaziune otomană în Dealul Spirii“, editată la București în 1866 (Bibl. Acad. R.S. România).

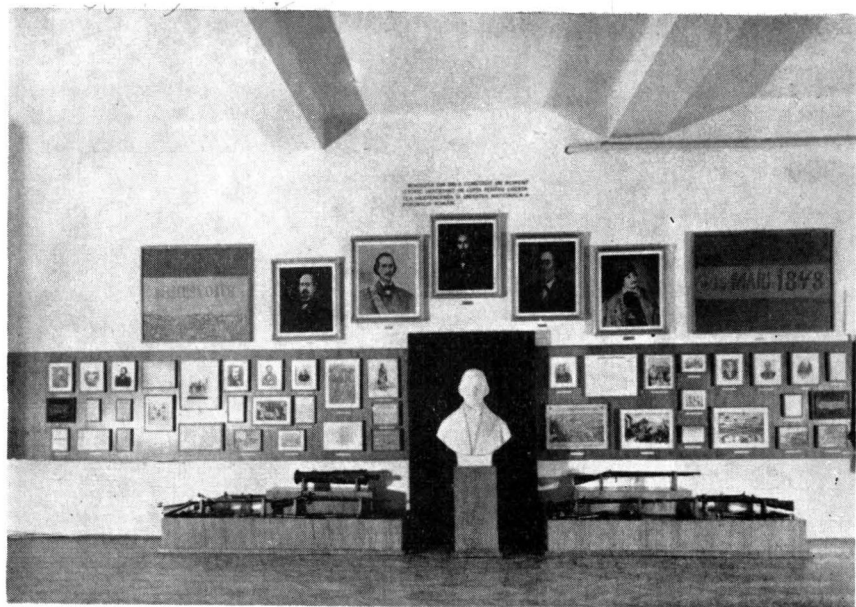
Sterag de gardă națională al unei formațiuni din orașul Slatina, județul Olt, din timpul revoluției de la 1848
(Muzeul militar central).

Medalia „Pro virtute militari”
(avers și revers) instituită de
Al. I. Cuza și distribuită
îndeosebi celor care au
participat la luptele din
Dealul Spirei de la 13 sep-
tembrie 1848
(Muzeul militar central).

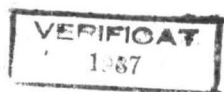

Medalia revoluției de la
1848 (avers și revers),
distribuită celor care
au participat la revoluție,
ca distincție pentru sentimen-
tele lor patriotice
(Căb. numismatic al Acad.
R. S. România).

Aspect din sala dedicată revoluției de la 1848 în Țările Române.
(Muzeul militar central).

Lei 8,25

EDITURA MILITARĂ